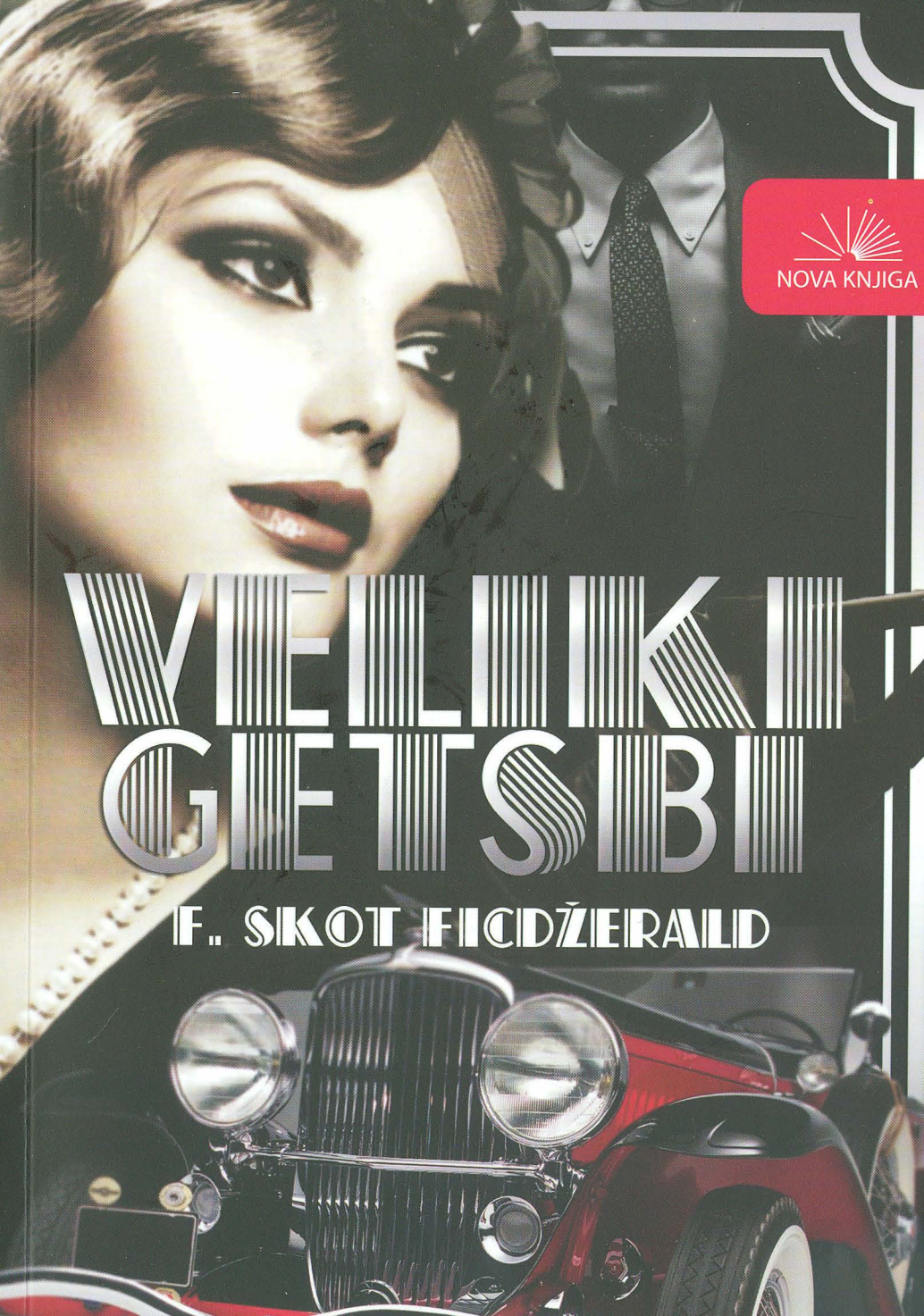
NOVA KNJIGA
VELIKI GETSBI
F. SKOT FICDŽERALD

FRENSIS SKOT FICDŽERALD

VELIKI GETSBI

Preveo
Lazar Macura

NOVA KNJIGA
Podgorica 2013

Zlatni šešir nosi,
ako će to da je gane;
ako možeš da skačeš,
skači i za nju,
dok ne klikne:
Dragi sa zlatnim šeširom u skoku,
moram da te imam!

Tomas Park Denvije

Zeldi, Ponovo

POGLAVLJE I

U mlađim i osetljivijim godinama, otac mi je dao savet koji od tada neprestano premotavam u glavi.

„Kad god osetiš da bi trebalo da nekoga kritikuješ", govorio mi je, „seti se samo da nisu svi ljudi ovoga sveta imali prednosti koje si imao ti".

Nije rekao ništa više, ali nas dvojica nikada nismo trošili mnogo reči da bismo se razumeli, tako da sam shvatio da je hteo da kaže mnogo više od toga. Shodno tome razvio sam sklonost da se pri donošenju sudova držim rezervisano, naviku koja mi je pokazala mnoge zanimljive karaktere i isto tako me učinila žrtvom ne malog broja gnjavatora. Nenormalan um brzo otkriva i kači se za ovu osobinu kada se ona pojavi kod normalne osobe, pa se tako desilo da su me u koledžu neopravdano optužili da sam političar, jer sam bio posvećen jadima rastrojenih, nepoznatih ljudi. Većina poverljivih stvari dolazila je sama od sebe – često sam se pretvarao da spavam, da sam nečim zauzet ili da mi nije stalo kada bih nekim nepogrešivim znamenjem shvatio da intimno otkrovenje lebdi na horizontu; jer su intimna otkrovenja mladića, ili barem termini pomoću kojih ih izražavaju, obično plagijatorska i osakaćena očitim prikrivanjem. Zadržavanje sudova predstavlja stvar beskrajne nade. Još uvek se pomalo plašim da ću nešto propustiti ako zaboravim da se, kako mi je otac snobovski govorio, a ja snobovski ponavljam, osećanje osnovne pristojnosti nejednako deli prilikom rođenja.

Nakon ovakvog hvalisanja svojom tolerancijom, dolazim do priznanja da ona ima granice. Ponašanje može da počiva na čvrstoj

steni ili da bude uvaljeno u močvaru, ali nakon izvesnog vremena svejedno mi je na čemu počiva. Kada sam se prošle jeseni vratio sa Istoka* osećao sam da želim da svet zauvek bude jednoobrazan i u nekoj vrsti moralnih obzira; nisam više želeo nikakve razvratne izlete sa povlašćenim zavirivanjem u ljudsko srce. Jedino Getsbi, čovek koji daruje svoje ime ovoj knjizi, bio je oslobođen moje reakcije – Getsbi koji je predstavljao sve prema čemu osećam prirodan prezir. Ako je ličnost neprekidan niz uspešnih gestova, onda je s njim u vezi postojalo nešto veličanstveno, neka uzvišena osetljivost prema životnim obećanjima, kao da je u srodstvu sa onim preciznim mašinama koje registruju zemljotrese na udaljenosti od deset hiljada milja. Ova osetljivost nije imala nikakve veze sa onom mlakom upečatljivošću koja se gordi pod nazivom „stvaralački temperament" – bio je to neobičan dar za nadu, romantična spremnost kakvu nisam nikada našao ni kod koga drugoga i koju verovatno više neću naći. Ne – na kraju se ispostavilo da je Getsbi sasvim u redu; ono što je progonilo Getsbija, onaj prljavi prah koji je lebdeo posle njegovih snova, privremeno je prekinuo moje interesovanje za jalove jade i kratke uzlete ljudi.

* * *

Moja porodica se u ovom gradu Srednjeg zapada ističe bogatstvom već tri generacije. Karavejovi su nešto kao klan, a negujemo i predanje da potičemo od bekluskih vojvoda, mada je pravi osnivač moje loze dedin brat, koji je došao ovamo pedeset i prve, poslao svoju zamenu u Građanski rat i počeo da se bavi prodajom gvožđarije na veliko, čime se i danas bavi moj otac.

Nikada nisam video toga dedu, ali navodno ličim na njega – posebno u poređenju sa grubim portretom koji visi u očevoj kancelariji. Diplomirao sam 1915. u Nju Hejvnu, tačno dvadeset pet godina posle oca, a malo kasnije sam učestvovao u onoj zadocneloj tevtonekoj seobi poznatoj kao Veliki rat. Toliko sam uživao u kontranapadu da sam se vratio nezadovoljan. Umesto da bude topli centar sveta, Srednji zapad je sada izgledao kao pocepani rub ko-

* Severni deo SAD pored atlantske obale.

smosa – pa sam odlučio da krenem na Istok i da naučim da trgujem obveznicama. Svi koje sam poznavao bavili su se ovim poslom, pa sam računao da od njega može da živi još jedan čovek. Sve tetke i teče o tome su razgovarali kao da biraju školu za mene, da bi na kraju rekli: „Pa – da", sa vrlo ozbiljnim izrazom na licu. Otac je pristao da me finansira godinu dana, a nakon više odlaganja, trajno sam se preselio na Istok, mislim u proleće dvadeset i druge.

Bilo je praktično pronaći sobu u gradu, ali kako je bilo toplo, a ja taman napustio selo sa širokim travnjacima i lepim drvećem, učinilo mi se privlačnim kada je mladić u uredu predložio da uzmemo kuću u obližnjem manjem mestu. On je našao kuću, zubom vremena nagrizen bungalov za osamdeset dolara mesečno, ali je njega u poslednjem trenutku firma poslala u Vašington, tako da sam sam otišao na selo. Imao sam psa – barem nekoliko dana dok nije pobegao – i stari „dodž" i ženu Finkinju koja mi je spremala krevet i pripremala doručak, mrmljajući nešto na finskom pokraj električnog šporeta.

Nekoliko dana bilo je nekako pusto, a onda me je na putu zaustavio čovek koji je došao posle mene.

„Kako se stiže u selo Vest Eg?", pitao je očajnički.

Rekao sam mu. I kada sam nastavio put više nisam bio usamljen. Bio sam vodič, putovođa, pravi starosedelac. On mi je ležerno izneo zapažanja o slobodi koja se oseća u kraju.

I tako, uz sunce i eksplozivno bujanje lišća na drveću, baš kao na filmu, imao sam onaj poznati osećaj da život ponovo počinje s letom.

S jedne strane je bilo toliko toga da se nauči, a s druge je toliko zdravlja moglo da se izvuče iz mladog životodajnog vazduha. Kupio sam desetak knjiga iz oblasti bankarstva i kreditnih i investicionih hartija od vrednosti, tako da su stajale na polici u crvenom i zlatnom povezu kao novac prispeo iz kovnice, obećavajući da će otkriti blistave tajne koje su poznavali samo Mida, Morgan i Mecena. Osim toga, imao sam ozbiljne namere da čitam i druge knjige. Na koledžu sam bio prilično pismen – godinu dana sam pisao niz veoma svečanih i zapaženih uvodnika za *Jejl njuz* – a sada ću ponovo vratiti u svoj život sve te stvari i postati još jednom

najograničeniji od svih stručnjaka, „svestran čovek". Nije to samo epigram – život se, uostalom, mnogo uspešnije posmatra sa jednog jedinog prozora.

Reč je o igri slučaja da sam unajmio kuću u jednoj od najčudnijih zajednica u Severnoj Americi. Nalazila se na onom izduženom bujnom ostrvu koje se pruža istočno od Njujorka – i gde, među drugim prirodnim zanimljivostima, postoje dve neobične formacije tla. Dvadeset milja od grada, par ogromnih jaja, istovetnih po obliku i razdvojenih samo ljubaznošću zaliva, prodiru u najpripitomljeniju slanu vodu u zapadnoj hemisferi, u veliko mokro dvorište moreuza Long Ajlenda. Ona nisu savršeno ovalna – kao ono jaje u priči o Kolumbu, oba su spljoštena na donjem kraju – ali njihova fizička sličnost mora da je izvor večitog čuđenja za galebove koji proleću iznad. Beskrilašima je zanimljiviji fenomen njihova različitost u svemu, osim u obliku i veličini.

Ja sam živeo u Vest Egu* – manje popularnom, iako je to veoma površan epitet da bi se izrazila bizarna i prilično kobna razlika između njih. Moja kuća bila je na samom vrhu jajeta, samo pedeset koraka od moreuza, stešnjena između dve velike palate koje su se iznajmljivale za dvanaest ili petnaest hiljada dolara po sezoni. Palata s moje desne strane bila je kolosalna po svim standardima – prava imitacija hotela *Devil* u Normandiji, s tornjem na jednoj strani, sasvim nova pod mladim bršljanom, sa mramornim bazenom i više od četrdeset jutara travnjaka i bašte. Bila je to Getsbijeva palata. Ili bolje, budući da nisam poznavao g. Getsbija, palata koju je nastanjivao čovek tog imena. Moja kuća bila je pravo ruglo, ali malo ruglo, uz to se na nju niko nije ni obazirao, a ja sam imao pogled na vodu, delimično na susedov travnjak i utešnu blizinu milionera – i to sve za samo osamdeset dolara mesečno.

Preko "nazovi" zaliva svetlucale su duž vode bele palate Ist Ega**, a povest tog leta zaista počinje one večeri kada sam se tamo dovezao na večeru s Tomom Bjukenenom. Dejzi je bila moja dalja rođaka koja se davno preselila, a Toma sam upoznao na koledžu. I odmah posle rata proveo sam dva dana kod njih u Čikagu.

* West Egg – Zapadno jaje.

** East Egg – Istočno jaje.

Njen muž, pored raznih drugih fizičkih dostignuća, bio je jedan od najboljih igrača fudbala u Nju Hejvnu – na neki način nacionalni junak, od onih ljudi koji u dvadeset prvoj godini postignu tako blistavu savršenost da sve što se događa kasnije miriše na antiklimaks. Njegova porodica bila je neverovatno bogata – još u koledžu je lakoća s kojom je trošio novac bila stvar za prekor – ali sada beše napustio Čikago i došao na Istok na način koji čoveku oduzima dah: tako je, na primer, dopremio celu ergelu ponija iz Lejk Foresta za igranje pola. Teško je bilo pojmiti da čovek moje generacije može da bude toliko bogat.

Ne znam zašto su došli na Istok. Godinu dana su proveli u Francuskoj, bez nekog naročitog razloga, a onda su se neumorno seljakali tamo-amo, svuda gde su ljudi igrali polo i bili bogati. „Ovaj put smo došli za stalno", saopštila mi je Dejzi preko telefona, ali nisam joj verovao – nisam zavirio u Dejzino srce, ali sam osećao da će Toma stalno nešto nagoniti na pokret, tražeći pomalo čežnjivo dramatičnu plahovitost neke neponovljive fudbalske utakmice.

Tako se dogodilo da u toplo vetrovito veče krenem u Ist Eg da vidim dvoje starih prijatelja, koje sam jedva poznavao. Njihova kuća bila je još elegantnija nego što sam očekivao, vesela crveno-bela kolonijalna palata u džordžijanskom stilu, s pogledom na zaliv. Travnjak je počinjao na obali i protezao se prema ulaznim vratima četvrt milje, preskačući sunčane časovnike, ciglene stazice i preplanule bašte – i na kraju se penjući uz puzavice kao da ne može da se zaustavi. Pročelje kuće bilo je razbijeno nizom francuskih prozora, koji su sada odbijali zlatne sunčeve zrake i bili otvoreni na toplom vetrovitom popodnevu, a Tom Bjukenen je stajao na prednjem tremu raskrečenih nogu, u jahaćoj odeći.

Promenio se u odnosu na vreme kada je bio u Nju Hejvnu. Sada je bio snažan tridesetogodišnjak s kosom boje slame i prilično oštrih crta lica i nadmenog držanja. Dva sjajna arogantna oka dominirala su njegovim licem i davala mu izgled čoveka koji uvek ide agresivno napred. Čak ni ženstvena elegancija jahaćeg odela nije mogla da prikrije ogromnu snagu tog tela – izgledalo je kao da ispunjava uglancane čizme sve do zategnutog gornjeg širita, a

ispod tankog kaputa primećivao se veliki snop mišića kada bi pomerio pleća. Bilo je to telo ogromne snage – surovo telo.

Njegov glas, promukli hrapavi tenor, doprinosio je utisku buntovnosti koji je ostavljao. Bilo je u tome malo očinskog omalovažavanja, čak i prema onima koje je voleo – a bilo je ljudi u Nju Hejvnu koji su ga jako mrzeli.

Kao da je govorio: „Slušaj, nemoj da misliš da je moje mišljenje o tim pitanjima konačano samo zato što sam jači i muževniji od tebe." Bili smo pripadnici istog višeg društva i, mada nikada nismo bili bliski, uvek mi se činilo da me voli i da želi da ja volim njega nekom grubom, prkosnom čežnjivošću kakva je njegova.

Na sunčanom tremu razgovarali smo nekoliko minuta.

„Ovde imam prijatno utočište", govorio je dok su mu oči nemirno sevale.

Zavrtevši me za jednu ruku, prešao je širokom šakom preko prednjeg dela imanja, obuhvativši zamahom oronulu italijansku baštu, pola jutra trnovitih ruža i motorni čamac zatubastog pramca koji se ljuljao na vodi.

„Pripadao je Dejmenu, naftašu." Ponovo me je okrenuo, uljudno i neočekivano. „Idemo unutra."

Prošli smo kroz visoki hodnik u svetli ružičasti prostor, koji je bio uklopljen u kuću sa francuskim prozorima sa obe strane. Prozori su bili odškrinuti i belasali su se naspram sveže trave napolju, koja kao da je malko urastala u kuću. Vetar je duvao kroz prostoriju, mašući zavesama kao bledim zastavama, podižući ih prema svadbenom kolaču tavanice s belom glazurom, a onda je prelazio preko tepiha boje vina, praveći na njemu senku kao vetar na moru.

Jedini potpuno stabilan predmet u ovoj prostoriji bio je ogroman kauč, na kojem su sedele dve mlade žene kao na usidrenom balonu. Obe su bile u belom, a haljine su im se talasale i lepršale kao da ih je vetar uduvao unutra nakon kratkog leta oko kuće. Mora da sam nekoliko trenutaka stajao osluškujući šuštanje i pucketanje zavesa i ječanje slike na zidu. Onda se čula lupa kada je Tom Bjukenen zatvorio zadnje prozore, uhvaćeni vetar je zamro u sobi, a zavese i tepisi i dve mlade žene polako su se spustili na pod.

Mlađa žena mi je bila nepoznata. Svom dužinom se ispružila na svom kraju kauča, potpuno nepomična, sa malo podignutom bradom, kao da balansira nešto na njoj što će sasvim verovatno pasti. Ako me je videla krajičkom oka, nije to ničim nagovestila – bio sam gotovo iznenađen što mrmljam izvinjenje što sam je svojim ulaskom uznemirio.

Druga devojka, Dejzi, pokušala je da ustane – malo se nagnula napred s bojažljivim izrazom na licu – a onda se nasmejala čudnim, čarobnim smehom, nasmejao sam se i ja i ušao sasvim u sobu.

„P-paralisana sam od sreće."

Ponovo se nasmejala kao da je rekla nešto veoma duhovito i na trenutak je zadržala moju ruku, gledajući me u lice, kao da nema nikoga na svetu koga toliko želi da vidi. Takva je bila ona. Mrmljajući mi je saopštila da se devojka koja balansira zove gđica Bejker. (Čuo sam da je Dejzi mrmljala samo zato da bi se sagovornici naginjali prema njoj; beznačajna kritika koja njenom mrmljanju nije oduzimala nimalo čari.)

Bilo kako bilo, usne gđice Bejker su zatreperile, klimnula mi je glavom gotovo neprimetno, a onda je brzo ponovo zabacila glavu – kao da se predmet kojim je balansirala malo zanjihao i donekle je uplašio. Sa mojih usana ponovo je poteklo nekakvo izvinjenje. Gotovo svako pokazivanje potpune samouverenosti kod mene izaziva zbunjenost.

Pogledao sam svoju rođaku, koja je počela da mi postavlja pitanja tihim, zanosnim glasom. Beše to glas koji uho prati u amplitudama, kao da je svaki iskaz notni aranžman koji se neće nikada više ponoviti. Lice joj je bilo tužno i lepo, sa bistrim očima i strasnim usnama, ali u njenom glasu postojalo je ushićenje koje muškarci kojima je do nje bilo stalo nisu umeli da zaborave: pevušeća neodoljivost, šaputavo „Slušaj", potvrda da vam je taman pričinila neke vesele, uzbudljive stvari i da će se te vesele, uzbudljive stvari dogoditi već u sledećem času.

Rekao sam joj kako sam se na putu na Istok zaustavio na jedan dan u Čikagu, kako ju je desetak ljudi toplo pozdravilo.

„Da li im nedostajem?", kliknula je ushićeno.

„Ceo grad je ucveljen. Sva kola imaju zadnji levi točak obojen u crno kao pogrebni venac, a duž severne obale celu noć se čuje uporno naricanje."

„Kako veličanstveno! Idemo natrag, Tome. Sutra!" Zatim je ravnodušno rekla: „Treba da vidiš moju devojčicu."

„Voleo bih."

„Spava. Ima tri godine. Zar je nikad nisi video?"

„Nikad."

„Pa, treba da je vidiš. Ona je..."

Tom Bjukenen, koji se nervozno vrteo po sobi, zaustavi se i položi ruku na moje rame.

„Čime se baviš, Nik?"

„Obveznicama."

„S kim?"

Rekoh mu.

„Nikad nisam čuo za njih", primeti važno.

To me je naljutilo.

„Ćućeš", rekoh kratko. „Ćućeš ako ostaneš na Istoku."

„Ah, svakako ću ostati na Istoku, nemoj da brineš", reče on, pogledavši Dejzi i ponovo mene, kao da hoće da upozori na još nešto. „Bio bih preispoljna budala ako bih živeo negde drugde."

U tom trenutku gđica Bejker reče: „Apsolutno!" i to tako iznenada da se trgoh – bila je to prva reč koju je izgovorila otkad sam ušao u sobu. Očito je iznenadilo i nju koliko i mene, jer je zevnula i naglo ustala.

„Ukočila sam se", požalila se, „ležim na kauču ni sama ne znam koliko."

„Nemoj mene da gledaš", obrecnu se Dejzi, „celo popodne pokušavam da te povedem u Njujork."

„Ne, hvala", reče gđica Bejker kada su iz ostave uneta četiri koktela, „potpuno sam u fazi treninga."

Domaćin je pogleda u neverici.

„Stvarno!" On iskapi piće kao da je u pitanju kapljica na dnu čaše. „Ne mogu da shvatim kako ikada išta uradiš."

Pogledao sam gđicu Bejker, pitajući se šta je to „uradila". Uživao sam da je posmatram. Bila je vitka, imala je male grudi, usprav-

no držanje, koje je naglašavala zabacujući ramena poput mladog kadeta. Njene sive, od sunca umorne oči, uzvraćale su mi pogled jednako radoznalo iz bledog, dražesnog, nezadovoljnog lica. Sada mi je došlo u glavu da sam je nekad negde video, ili barem njenu sliku.

„Živite u Vest Egu", primetila je nadmeno. „Imam poznanika tamo."

„Ja ne poznajem ni jedno jedino..."

„Mora da poznajete Getsbija."

„Getsbija?", upita žustro Dejzi. „Kojeg Getsbija?"

Pre nego što sam uspeo da odgovorim da mi je on komšija, najavljena je večera; stavivši svoju čvrstu ruku ispod moje mišice, Tom Bjukenen me izbaci iz sobe kao da premešta šahovsku figuru na drugo polje.

Elegantno, lako, s rukama ovlaš naslonjenim na bokove, dve mlade žene pođoše ispred nas na ružičasti trem otvoren prema suncu, gde su četiri sveće treperile na stolu na malaksalom vetru.

„Zašto *sveće*?", upita Dejzi, mršteći se. Ugasila ih je prstima. „Za dve nedelje biće najduži dan u godini." Gledala nas je sva ozarena.

„Da li uvek jedva čekate da dođe najduži dan u godini i onda ga propustite?

„Ja uvek jedva čekam da dođe najduži dan u godini i onda ga propustim."

„Treba da nešto isplaniramo", zevnula je gđica Bejker, sedajući za sto kao da se spušta u krevet.

„U redu", reče Dejzi. „Šta ćemo isplanirati?" Okrenula se bespomoćno prema meni. „Šta svet planira?"

Pre nego što sam uspeo da odgovorim, njen zapanjeni pogled bio je uprt u mali prst.

„Pogledajte!", požalila se. „Povredila sam prst."

Svi smo pogledali – čukalj je sasvim pomodreo.

„To je tvoje delo, Tome", rekla je optužujući ga. „Znam da nisi nameravao, ali si zaista to uradio. To mi je nagrada što sam se udala za zver od čoveka, za veliki, krupni, trapavi fizički primerak..."

„Mrzim tu reč trapavi", reče ljutito Tom, „čak i u šali."

„Trapavi", ponovila je Dejzi.

Ponekad su ona i gđica Bejker govorile istovremeno, nenametljivo i sa šaljivom nedoslednošću koja nikada nije bila čavr-

ljanje, koja je bila hladna kao njihove bele haljine i bezlične oči u potpunom odsustvu žudnje. Bile su jednostavno tu i prihvatale su Toma i mene, čineći samo uljudan i prijatan napor da ugoste i budu ugošćene. Znale su da će se večera brzo završiti i da će malo kasnije proći i samo veče i biti nemarno odloženo u stranu. Sasvim suprotno Zapadu, gde se veče užurbano prebacuje iz faze u fazu ka svom završetku, u neprestanim crnim slutnjama ili u pravoj nervoznoj strepnji od samog trenutka.

„Teraš me da se osećam necivilizovano, Dejzi", priznadoh uz drugu čašu pomalo oporog, ali lepog rozea. „Zar ne možeš da pričaš o letini ili nečem sličnom?"

Ovom primedbom nisam imao nameru da istaknem bilo šta, ali je ona primljena na neočekivan način.

„Civilizacija se raspada u paramparčad", prasnuo je Tom. „Da, postao sam strašan pesimista. Jesi li čitao *Uspon carstava obojenih naroda* od onog tipa Godarda?"

„Ovaj, ne", odgovorih, prilično iznenađen njegovim tonom.

„Dakle, divna knjiga i trebalo bi da je svi pročitaju. Smisao je u tome da ako ne budemo pazili, bela rasa će – bela rasa će biti potpuno uništena. I sve se to zasniva na nauci – dokazano je."

„Tom se sve više udubljuje", reče Dejzi sa izrazom spontane tuge. „Čita dubokoumne knjige sa dugim rečima u sebi. Koju smo ono reč..."

„Dakle, sve te knjige su naučne", ponovi Tom, gledajući je srdito. „Ovaj tip je razradio celu stvar. Na nama je, kao dominantnoj rasi, da pripazimo ili će druge rase preuzeti kontrolu nad stvarima."

„Treba da ih potučemo", prošapta Dejzi, namigujući žestoko prema žarkom suncu.

„Treba da živite u Kaliforniji...", zausti gđica Bejker, ali je Tom prekinu trapavim premeštanjem u stolici.

„Ideja je da smo mi Nordijci. Ja jesam, i ti si, i ti i..." Posle veoma kratkog oklevanja uključi i Dejzi laganim klimanjem glavom, a ona ponovo namignu meni. „A mi smo stvorili sve što čini civilizaciju – nauku i umetnost i sve drugo. Jasno?"

Bilo je nečeg patetičnog u njegovoj koncentraciji, kao da mu samozadovoljstvo, naglašenije nego nekada, više nije bilo dovolj-

no. Kada je gotovo u istom trenu u kući zazvonio telefon i batler napustio trem, Dejzi je iskoristila trenutni prekid i nagnula se prema meni.

„Reći ću ti jednu porodičnu tajnu", prošaptala je ushićeno. „U pitanju je batlerov nos. Da li želiš da čuješ priču o batlerovom nosu?"

„Zato sam i došao večeras."

„Nije on uvek bio batler; nekad je čistio srebrninu za neke ljude u Njujorku koji su opsluživali dve stotine ljudi. Morao je da je čisti od jutra do mraka, dok nije počelo da mu oštećuje nos..."

„Stvari su bivale sve gore", reče gospođica Bejker.

„Da. Stvari su bivale sve gore dok najzad nije morao da napusti posao."

Na trenutak su poslednji sunčevi zraci sa romantičnom naklonošću pali na njeno blistavo lice; njen glas me je naterao da se nagnem i da slušam bez daha – a onda je sjaj iščezao, zraci su je sa žaljenjem napustili, kao deca koja u suton napuštaju dragu ulicu.

Batler se vratio i promrmljao nešto Tomu na uvo, na šta se Tom namrštio, povukao stolicu i bez reči ušao unutra. Kao da njegovo odsustvo ubrzava nešto u njoj, Dejzi se ponovo nagnu napred, glas joj je bio treperav i zvonak.

„Volim što te vidim za mojim stolom, Nik. Podsećaš me na – na ružu, na savršenu ružu. Zar nije kao ruža?" Okrenula se prema gospođici Bejker, tražeći potvrdu. „Savršena ruža?"

To nije bilo tačno. Ja uopšte ne ličim na ružu. Ona je samo improvizovala, ali je iz nje zračila ustalasana toplina, kao da srce njeno hoće da izađe i da vam dođe uvijeno u jednu od onih ustreptalih reči izgovorenih bez daha. Zatim je iznenada bacila salvetu na sto, izvinila se i ušla u kuću.

Gospođica Bejker i ja smo razmenili poglede koji su svesno bili lišeni značenja.

Htedoh da nešto kažem kad se ona trže i reče „Pst!" u znak upozorenja. Unutra u sobi čulo se prigušeno strasno mrmljanje, a gđica Bejker se bez stida nagnula napred pokušavajući da čuje. Mrmljanje je podrhtavalo na granici razumljivosti, stišavalo se, naglo bujalo i onda sasvim iščezlo.

„Taj g. Getsbi o kojem ste razgovarali moj je komšija“, počeh ja.

„Nemojte da pričate. Hoću da čujem šta se dešava.”

„Zar se nešto dešava?”, upitah naivno.

„Hoćete da kažete da ne znate?”, reče gospođica Bejker, iskreno iznenađena. „Mislila sam da svi znaju.”

„Ja ne znam.”

„Ovaj...”, reče oklevajući, „Tom ima neku ženu u Njujorku.”

„Ima neku ženu?”, ponovih tupo.

Gospođica Bejker klimnu glavom.

„Mogla bi da bude toliko pristojna da mu ne telefonira za vreme večere. Zar ne mislite tako?”

Gotovo pre nego što sam shvatio šta hoće da kaže, čulo se šuštanje haljine i škripanje kožnih čizama, Tom i Dejzi su ponovo došli za sto.

„Nije bilo izbora!”, reče Dejzi izveštačenom veselošću.

Sela je, ispitivački pogledala gospođicu Bejker, pa mene, i nastavila: „Pogledala sam malo napolje, napolju je vrlo romantično. Na travnjaku je jedna ptica za koju mislim da je slavuj koji je došao brodom *Kunard* ili *Bela zvezda*. On peva...” I njen glas zapevuši: „Romantično, zar ne, Tome?”

„Veoma romantično”, reče on, a onda se tužno obrati meni: „Ako posle večere bude dovoljno svetla, odvešću te dole do štala.”

Unutra je isprekidano zazvonio telefon, a Dejzi je energično zavrtela glavom prema Tomu, tako da je tema štala, u stvari sve teme, nestala u vazduhu. Od tih isprekidanih fragmenata poslednjih pet minuta za stolom, sećam se da su sveće ponovo zapaljene, bez svrhe, da sam poželeo da svima pogledam pravo u oči, a da istovremeno izbegnem njihove poglede. Nisam mogao da pogodim o čemu razmišljaju Dejzi i Tom, ali sumnjam da je čak i gospođica Bejker, koja kao da beše ovladala izvesnim smelim skepticizmom, mogla da izbaci iz glave ovog petog gosta koji je bio uporan. Ljudima drukčijeg temperamenta situacija je mogla da deluje bajno – moj instinkt je bio da treba odmah nazvati policiju.

Ne treba ni da kažem da konji više nisu pominjani. Tom i gospođica Bejker, sa nekoliko pedalja sutona između njih, povukli su

se u biblioteku, kao na bdenije pokraj pravog mrtvaca, dok sam ja, trudeći se da delujem učtivo zainteresovan i pomalo gluv, krenuo za Dejzi oko niza povezanih verandi do prednjeg trema. U dubokom mraku seli smo jedno pored drugoga na klupu spletenu od vrbovog pruća.

Dejzi je zagnjurila lice u ruke kao da želi da opipa njegove divne crte, a pogled joj se polako pomerao u baršunasti suton. Primetio sam da je razapinju burne emocije, pa sam počeo da postavljam smirujuća pitanja o njenoj ćerkici.

„Mi se ne poznajemo dobro, Nik", rekla je iznenada. „Uprkos tome što smo rođaci. Nisi bio na mojoj svadbi."

„Bio sam još u ratu "

„Tačno." Zatim je malo zaćutala. „Znaš, teško mi je, Nik, i prilično sam cinična prema svemu."

Očito je imala razloga da bude takva. Čekao sam, ali ona nije pričala dalje, tako da sam se prilično mlako vratio na temu njene kćeri.

„Pretpostavljam da priča i – jede i sve drugo".

„Ah, da." Gledala me je rasejano. „Slušaj, Nik, da ti kažem šta sam rekla kada se rodila. Da li bi hteo da čuješ?"

„Vrlo rado."

„To će ti pokazati kako sam počela da osećam – stvari. Dakle, tek što joj je bilo sat vremena, Tom je bio bogzna gde. Probudila sam se iz narkoze sa potpuno tupim osećanjem napuštenosti i pitala sam sestru da li je dečak ili devojčica. Rekla mi je da je devojčica, okrenula sam glavu i rasplakala se. 'U redu', rekla sam, 'drago mi je da je devojčica. I nadam se da će biti glupača – to je najbolje što devojka može da bude na ovom svetu, lepa mala glupača."

„Vidiš", nastavila je ona uverljivo, „mislim da je ionako sve užasno. U tome se svi slažu – čak i najumniji ljudi. A ja to *znam*. Bila sam svuda i videla sve, radila sam svašta." Oči joj sevnuše prkosno, poput Tomovih, i nasmeja se s gorkim prezirom. „Svestrana – Bože, ja sam svestrana!"

U trenutku kada je njen glas zamro, kada više nije privlačio moju pažnju, moje poverenje, osetio sam suštinsku neiskrenost izgovorenog. Bilo mi je nelagodno, kao da je celo veče bilo neka

vrsta trika da iz mene izvuče saosećanje. Čekao sam i za koji trenutak ona me je pogledala s prezrivim osmehom na lepom licu, kao da je upravo potvrdila članstvo u prilično značajnom tajnom društvu kojem ona i Tom pripadaju.

* * *

Unutra, purpurna soba je zaslepljivala svojim sjajem. Tom i gospođica Bejker sedeli su na različitim krajevima istog dugačkog kauča; ona mu je naglas čitala iz *Setrdej ivning posta* – reči su tekle sa njenih usana, žuboreći ravnomerno i smirujuće. Svetlost lampe, bleštava na njegovim čizmama i zagasita na njenoj kosi boje žutog jesenjeg lišća, odbijala se duž novina kada je okrenula stranicu uz podrhtavanje nežnih mišića ruku.

Kada smo ušli, na trenutak nas je, podignutom rukom, opomenula da ćutimo.

„Nastaviće se", rekla je bacajući časopis na sto, „u sledećem broju."

Njeno telo se ispravilo uz nervozan pokret kolena i ona ustade.

„Deset časova", primeti ona, očito čitajući vreme na plafonu. „Vreme je za ovu dobru devojku da ide na spavanje."

„Džordan sutra igra na turniru", objasni Dejzi, „preko, u Vestčesternu."

„Oh... vi ste *Džordan* Bejker."

Sada sam znao zbog čega mi je poznato njeno lice – njegov prijatan ohol izraz posmatrao me je sa mnoštva novinskih slika iz sportskog života Ešvila, Hot Springsa i Palm Biča. Čuo sam nekad i neku priču o njoj, kritičnu, neprijatnu priču, ali bejah davno zaboravio o kakvoj priči je reč.

„Laku noć", rekla je tiho. „Probudite me u osam, molim vas "

„Ako budeš htela da ustaneš."

„Hoću. Laku noć, g. Karavej. Vidimo se uskoro."

„Naravno da ćete se videti", potvrdi Dejzi. „U stvari, mislim da ću srediti da se uzmete. Dolazi češće, Nik, i srediću da – ovaj – spojiću vas. Znate – zaključaću vas u orman za posteljinu i otisnuti na more u čamcu, sve u tom stilu."

„Laku noć", doviknula je gospođica Bejker sa stepeništa. „Ništa nisam čula."

„Ona je dobra devojka", reče Tom. „Ne bi smeli da joj dozvole da na ovaj način juri okolo."

„Ko ne bi smeo?", hladno upita Dejzi.

„Njena porodica."

„Sva njena porodica je jedna tetka koja ima hiljadu godina. Osim toga, Nik će se starati o njoj, je li tako, Nik? Ovog leta će mnoge vikende provesti ovde. Mislim da će domaćinska atmosfera biti blagotvorna za nju."

Dejzi i Tom su se nemo pogledali.

„Je li ona iz Njujorka?", upitah brzo.

„Iz Luisvila. Godine ranog devojaštva provele smo zajedno. Naše godine ranog..."

„Jesi li na verandi pričala s Nikom o intimnim stvarima?", upitao je iznenada Tom.

„Jesam li?" Pogledala me je. „Čini mi se da ne mogu da se setim, ali mislim da smo razgovarali o nordijskoj rasi. Da, sigurna sam u to. Nekako nam se nametnulo samo od sebe, tako da smo..."

„Nemoj da veruješ u sve što čuješ, Nik", posavetova me on.

Rekoh tiho da nisam ništa čuo, a nekoliko minuta kasnije ustao sam da krenem kući. Izašli su sa mnom na vrata i stali su jedno uz drugo u veselom svetlosnom polju. Kada sam upalio motor, Dejzi je oštro doviknula: „Čekaj! Zaboravila sam da te nešto pitam, a važno je. Čuli smo da si na Zapadu bio veren s nekom devojkom."

„To je kleveta. Ja sam previše siromašan da bih to sebi mogao da priuštim."

„Ali mi smo čuli", bila je uporna Dejzi, iznenađujući me što se opet otvara poput cveta. „Čuli smo od troje ljudi, što znači da je istina."

Naravno, znao sam o čemu govore, ali nisam ni izdaleka bio veren. Činjenica je da je venčanje, objavljeno zahvaljujući traču, bilo jedan od razloga mog dolaska na Istok. Ne može čovek da prestane da se druži sa starim prijateljem zbog glasina, a s druge strane nisam nameravao da dozvolim da me glasine nateraju u brak. Njihovo interesovanje me je prilično dirnulo, a njih učinilo

nešto manje udaljenim – ipak, odvezao sam se zbunjen, uz malu dozu gađenja. Činilo mi se da bi Dejzi najradije izjurila iz kuće s detetom u naručju – ali očito takvih namera nije bilo u njenoj glavi. Što se tiče Toma, činjenica da „ima neku ženu u Njujorku" bila je stvarno manje iznenađujuća nego da je deprimiran zbog neke knjige. Nešto ga je teralo da gricka rub bajatih ideja, kao da ona snažna fizička uobraženost više ne napaja njegovo hrabro srce. Zrelo leto već beše poleglo po krovovima kuća i ispred radionica pokraj puta, gde su se nove benzinske stanice kupale u potocima svetlosti, a kada sam stigao na imanje u Vest Egu, uterao sam kola pod strehu i seo na napušteni valjak za travu u dvorištu. Vetar se beše izduvao, ostavljajući da bučna, vedra noć maše krilima u krošnjama drveća dok uporan zvuk orgulja, kao puni mehovi zemlje, tera žablji orkestar da svira iz sve snage. Silueta mačke u pokretu zaklonila mi je mesečinu i, okrenuvši glavu da je vidim, primetih da nisam sam – dvadesetak koraka ispred mene, iz senke komšijske palate, izronila je figura i sada je stajala s rukama u džepovima posmatrajući srebrnasti biber zvezda na nebu. Nešto u ležernom držanju i čvrst položaj stopala na travnjaku govorili su mi da je to lično gospodin Getsbi, koji beše izašao da razreši koliki deo našeg lokalnog neba pripada njemu.

Odlučih da mu priđem. Gospođica Bejker ga je pomenula za večerom, što bi bilo dovoljno za upoznavanje. Nisam mu, međutim, prišao, jer je iznenada dao nagoveštaj da želi da bude sam – na čudan način je ispružio ruke prema tamnoj vodi i mogao sam da se zakunem da drhti. Pogledao sam prema moru – i nisam ništa zapazio, osim jednog zelenog svetla, majušnog i dalekog, što je mogao da bude kraj doka. Kada sam se još jednom okrenuo da vidim Getsbija, već je bio nestao, a ja sam ponovo bio u nelagodnoj tami.

POGLAVLJE II

Negde na pola puta između Vest Ega i Njujorka, drum se žurno priključuje pruzi i teče pokraj nje oko četvrt milje, da bi izbegao izvesno pusto područje. To je dolina pepela – fantastično imanje gde pepeo raste poput žita, stvarajući vence, bregove i groteskne bašte; gde pepeo poprima konture kuća i dimnjaka i kolutova dima, i, najzad, uz nenadmašan napor, u pepeljastosive ljude, koji se nejasno kreću i rasipaju u paperjastom vazduhu. S vremena na vreme, kolona sivih automobila vuče se duž nevidljive pruge, ispusti avetinjski pisak i zaustavi se, potom se odmah sjate pepeljastosivi ljudi sa teškim alatkama i uskovitlaju gusti oblak, koji skriva njihovo mračno delanje od vašeg pogleda.

Međutim, iznad te sive zemlje i pramenova setne prašine, koji lebde iznad nje, posle nekoliko trenutaka primećujete oči doktora T. Dž. Ekleburga. Oči doktora T. Dž. Ekleburga su plave i ogromne – njihove mrežnjače su dugačke ceo metar. One ne gledaju ni iz kakvog lica, nego iz para ogromnih žutih naočara koje prelaze preko nevidljivog nosa. Očito ih je tamo posadio neki šaljivdžija od očnog lekara da bi obogatio svoju praksu u Kvinsu, a onda je sam potonuo u večno slepilo, ili ih je zaboravio i odselio se. Međutim, njegove oči, malko zatamnjene bezbrojnim danima, pod suncem i kišom, i dalje snatre nad svečanim smetlištem.

Dolina pepela ograničena je, s jedne strane, malom prljavom rekom, a kada je pokretni most podignut radi propuštanja barži, putnici na vozovima koji čekaju mogu da posmatraju sumorni pri-

zor celih pola sata. Tu uvek morate da se zaustavite, makar i vrlo kratko, i zato sam tu upoznao Bjukenenovu ljubavnicu.

Činjenica da ima ljubavnicu ponavljana je svuda gde ga je svet poznavao. Njegovi poznanici zamerali su mu što se pojavljuje s njom u popularnim kafićima, što je ostavlja za stolom i onda švrlja okolo i priča sa svima koje poznaje. Iako sam bio radoznao da je vidim, nisam imao želju da je upoznam – ali sam je upoznao. Jednog popodneva išao sam s Tomom vozom za Njujork, a kada smo stali pokraj gomila pepela, skočio je na noge, uzeo me za lakat i bukvalno me izbacio iz vagona.

„Silazimo", rekao mi je. „Hoću da upoznaš moju devojku."

Mislim da je za ručak prilično popio, tako da se njegova rešenost da mu pravim društvo graničila s nasiljem. Njegova umišljena pretpostavka bila je da u nedeljno popodne nemam pametnijeg posla.

Krenuo sam za njim preskočivši belu rampu na pruzi i onda smo se vratili natrag stotinak koraka duž puta, pod upornim pogledom doktora Ekleburga. Jedina zgrada na vidiku bio je mali blok smešten na rubu pustare, kao neka vrsta glavne ulice koja joj služi i koja se ni sa čim ne graniči. Jedan od tri lokala koje je imala bio je za izdavanje, drugi je bio restoran koji je radio celu noć, a kojem se prilazilo stazama od pepela; treći je bio mehaničarska radionica – *Popravke.* DžORDž B. VILSON. *Kupovina i prodaja automobila* – u koju sam ušao za Tomom.

Unutrašnjost je bila neugledna i prazna; jedini vidljivi automobil bila je olupina *forda* šćućurena u mračnom uglu. Palo mi je na pamet da je ta senka od radionice paravan i da se iznad nje skrivaju raskošni i romantični stanovi, kada se na vratima jedne kancelarije pojavio gazda lično, brišući ruke parčetom krpe. Bio je plav, tunjav, anemičan čovek, donekle zgodan. Kada nas je ugledao, prigušeni tračak nade pojavio se u njegovim svetloplavim očima.

„Zdravo, Vilsone, druže stari", reče Tom, udarajući ga veselo po ramenu. „Kako ide posao?"

„Ne mogu da se požalim", odgovori neubedljivo Vilson. „Kad ćeš mi prodati ona kola?"

„Sledeće nedelje, trenutno na njima radi moj čovek".

„Radi prilično sporo, zar ne?"

„Ne, ne radi", reče hladno Tom. „Ako tako misliš, možda je bolje da ga prodam nekom drugom."

„Ne mislim tako", objasni brzo Vilson. „Samo sam hteo da kažem..."

Njegov glas se izgubi, a Tom se nervozno osvrnu po radionici. Zatim čuh korake na stepeništu i istog časa punačka figura žene potisnu svetlost sa vrata kancelarije. Imala je oko trideset pet godina, bila je malo zdepasta, ali je zanosno nosila svoje telo, kako to već neke žene umeju. Njeno lice, iznad umazane haljine od tamnoplavog svilenog krepa, nije imalo sjaj lepote, ali se odmah zapažala njena vitalnost, kao da nervi njenog tela neprestano tinjaju. Blago se smešila i, prošavši pokraj muža kao da je duh, rukovala se s Tomom, gledajući ga pravo u oči. Zatim je ovlažila usne i, uopšte se ne okrećući, rekla mužu tihim, osornim glasom: „Donesi stolice, šta čekaš, da ljudi mogu da sednu."

„Jasno, jasno", žurno se složi Vilson i pođe ka maloj kancelariji, odmah se mešajući s cementnom bojom zidova. Pepeljasta prašina prekrila je njegovo tamno odelo i svetlu kosu baš kao i sve u blizini – osim njegove žene, koja je prišla Tomu.

„Hoću da te vidim", reče odlučno Tom, „kreni sledećim vozom."

„U redu."

„Dočekaću te na novinskom štandu na donjem nivou."

Ona klimnu glavom i odmače se baš u trenutku kada se Džordž Vilson pojavio sa dve stolice u rukama.

Čekali smo je pored puta, izvan vidokruga. Bilo je još nekoliko dana do Četvrtog jula, tako da je jedno sivo, usukano italijansko dete ređalo torpeda duž železničke pruge.

„Užasno mesto, zar ne?", reče Tom, razmenjujući mrgodan pogled s doktorom Ekleburgom.

„Strašno."

„Prija joj da pobegne."

„Zar se muž ne ljuti?"

„Vilson? Misli da ona ide u Njujork da poseti sestru. Toliko je glup da ne zna ni da je živ."

Tako smo Tom Bjukenen, njegova devojka i ja pošli zajedno u Njujork – ili ne baš zajedno, jer je gospođa Vilson diskretno sela u drugi vagon. Tom je za svaki slučaj vodio računa o osetljivosti žitelja Ist Ega koji su mogli biti u istom vozu.

Presvukla se u braon haljinu od muslina, koja se pripijala uz prilično široke kukove dok joj je Tom pomagao da siđe na peron u Njujorku. Na novinskom štandu kupio je jedan primerak *Gradskih tračeva* i jedan filmski časopis, a u staničnom dragstoru jednu kremu i flašicu parfema. Kada smo izašli, propustila je četiri taksija pre nego što je odabrala novi taksi boje lavande, sa sivim tapecirungom, i na taj način smo isplivali iz stanične gužve na blistavo sunce. Međutim, čim smo krenuli, ona se oštro okrenula od prozora i, nagnuvši se napred, kucnula po prednjem staklu.

„Hoću da imam jednog od onih pasa", reče ozbiljno. „Hoću da ga imam u stanu. Lepo je imati psa."

Vratili smo se do jednog sedog starca, koji je neobično ličio na Džona D. Rokfelera. U korpi koja mu je visila o vratu, bilo je šćućureno desetak tek okoćene štenadi neodređene pasmine.

„Koje su vrste?", upitala je revnosno gospođa Vilson kada je starac prišao taksiju.

„Svakojake. Koju vrstu želite, gospođo?"

„Htela bih jednog od onih policijskih pasa; ne verujem da ih imate?"

Čovek sumnjičavo proviri u korpu, zagnjuri ruku i izvuče jedno štene, držeći ga za vrat dok se ono batrgalo.

„To nije policijski pas", reče Tom.

„Ne, nije baš policijski", reče starac razočarano. „Više je erdejlski terijer." Prešao je rukom preko braon peškira štenčevih leđa. „Pogledajte to krzno. Strašno krzno. Taj pas neće vas nikad mučiti svojom prehladom."

„Mislim da je sladak", reče ushićeno gospođa Vilson. „Koliko košta?"

„Taj pas?" Gledao ga je zadivljeno. „Taj pas će vas stajati deset dolara."

Erdejlski terijer – nesumnjivo je imao neku vezu s tom pasminom, iako su mu noge bile zapanjujuće bele – promenio je ruke i

skrasio se u krilu gospođe Vilson, koja je ushićeno milovala nepromočivo krzno.

„Je li dečak ili devojčica?", upitala je sladunjavo.

„Taj pas? Taj pas je dečak."

„To je kučka", reče odlučno Tom. „Evo ti novac. Idi i kupi za taj novac još deset pasa."

Prešli smo Petu aveniju, toplu i mirnu, gotovo pastoralnu u nedeljno popodne. Ne bih bio iznenađen da sam video kako iza ugla zamiče veliko stado belih ovaca.

„Stanite", rekao sam, „ovde moram da vas napustim."

„Ne, ne moraš", odmah je reagovao Tom. „Mirta će se uvrediti ako ne odeš s nama u stan. Je li tako, Mirta?"

„Pođite s nama", reče ona. „Nazvaću sestru Ketrin. Ljudi koji imaju ukusa kažu da je veoma lepa."

„Ovaj, voleo bih, ali..."

Nastavili smo put, ponovo presecajući Park aveniju prema ulicama iznad broja sto u zapadnom delu grada. Taksi se zaustavio u 158. ulici, u jednoj kriški dugog belog kolača stambenih zgrada. Osvrnuvši se carski oko sebe, u znak pozdrava što je stigla kući, gospođa Vilson pokupi psa i druge kupljene stvari, i gordo uđe u zgradu.

„Pozvaću Mekijeve da dođu", saopštila nam je dok smo se vozili liftom. „Naravno, moram da pozovem i sestru."

Stan se nalazio na poslednjem spratu – mala dnevna soba, mala trpezarija, mala spavaća soba i kupatilo. Dnevna soba bila je pretrpana nameštajem s tapiserijama, koji je bio prevelik za nju, tako da je kretanje po njoj značilo neprestano posrtanje preko prizora dama koje se njišu u vrtovima Versaja. Jedina slika bila je preterano uvećana fotografija, očito kokoška koja sedi na umazanom kamenu. Međutim, gledana izdaleka, kokoška se pretvarala u ženski šešir, a lice stamene starice isijavalo je radost u sobu. Na stolu je ležalo nekoliko starih primeraka *Gradskog igrača* i knjiga *Simon i Petar*, te neki listovi žute štampe sa Brodveja. Gospođa Vilson najpre se postarala za psa. Liftboj je, protiv svoje volje, otišao po kutiju slame i po mleko, čemu je po sopstvenoj volji dodao limenku tvrdog psećeg keksa – od kojih se jedan rastapao u tanjiru

mleka celo popodne. U međuvremenu je Tom izvadio flašu viskija iz bifea.

U životu sam bio pijan dva puta, a taj drugi put bio je tog popodneva; zato, sve što se desilo, nekako pluta u izmaglici, iako je još i posle osam časova stan bio pun veselog sunca. Sedeći u Tomovom naručju, gđa Vilson je nazvala nekoliko ljudi; zatim nije bilo cigareta, pa sam izašao da ih kupim u dragstoru na uglu. Kada sam se vratio, njih dvoje nisam zatekao, pa sam sedeo diskretno u dnevnoj sobi i pročitao jedno poglavlje *Simona i Petra* – ili je u pitanju bilo grozno štivo ili je viski iskrivio stvari, jer mi se činilo da ništa nema smisla.

Baš kada su se Tom i Mirta (posle prvog pića gospođa Vilson i ja počeli smo da se jedno drugom obraćamo imenom) ponovo pojavili, društvo je počelo da pristiže na vrata stana.

Sestra, Ketrin, bila je vitka, svetska devojka od tridesetak godina, sa doteranom riđom kosom i licem napuderisanim mlečnobelim puderom. Obrve su joj bile iščupane a zatim nacrtane pod oštrijim uglom, ali napori prirode za restauraciju starog poretka davali su pomućen izraz njenom licu. Kada se kretala, oglašavalo se neprestano zveckanje budući da su bezbrojne grnčarske narukvice klizile gore-dole po njenim rukama. Ušla je u sobu tako žurno i osvrnula se tako posesivno po nameštaju da sam se pitao da li tu stanuje. Međutim, kada sam je upitao, nasmejala se neumereno, ponovila naglas moje pitanje i rekla mi da stanuje s prijateljicom u hotelu.

Gospodin Meki bio je bledi feminizirani čovek sa sprata niže. Upravo se beše obrijao, jer mu je na jagodici bilo još bele pene, a bio je toliko učtiv pri pozdravljanju svih prisutnih. Obavestio me je da pripada „umetničkom rodu", da bih tek kasnije zaključio da je fotograf i da je on uveličao sliku majke gospođe Vilson, koja je poput ektoplazme lebdela na zidu. Njegova supruga bila je ciktava, mlitava, zgodna i grozna. S ponosom mi je rekla da ju je muž fotografisao sto dvadeset sedam puta otkad su se uzeli.

Gospođa Vilson beše presvukla kostim i sada je bila obučena u finu popodnevnu svilenu haljinu krem boje, koja je neprestano šuštala kada bi koračala no sobi. Pod uticajem haljine, i njena, lič-

nost je pretrpela promene. Ona vitalnost koja je bila tako izrazita u mehaničarskoj radionici, pretvorila se u impresivnu gordost. Njen smeh, gestovi, izjave postajali su afektiraniji svakog trenutka i kako se ona širila, soba je bivala sve manja, dok nije izgledalo da se gospođa Vilson vrti na bučnoj, škripavoj šipci kroz zadimljeni vazduh.

„Dušo moja", rekla je sestri klikćući i gutajući glasove, „većina ovih b'raba će te svaki put prev'riti. Misle samo na lovu. Prošle nedelje sam išla kod žene da mi pogleda stopala i kad mi je dala račun, pom'slila sam da mi je izvad'la *apendiciktus."*

„Kako se zvala ta žena?", upitala je gospođa Meki.

„Gospođa Eberhart. Dolazi u kuću da sređuje stopala."

„Sviđa mi se tvoja haljina", primeti gospođa Meki, „stvarno je divna."

Gospođa Vilson odbaci kompliment, prezrivo podižući obrvu.

„Samo stara luckasta stvar", reče ona. „Upadnem u nju samo kada mi nije stalo do toga kako izgledam."

„Ali divno izgleda na tebi, ako shvataš šta hoću da kažem", bila je uporna gospođa Meki. „Ako bi Čester mogao da te ima u takvoj pozi, mislim da bi napravio nešto od toga."

Svi smo ćutke posmatrali gospođu Vilson, koja je sklonila pramen kose sa očiju i pogledala nas uz divan osmeh. Gospodin Meki je netremice zurio u nju sa glavom nakrivljenom na jednu stranu, a onda je počeo lagano da maše rukom ispred njenog lica.

„Trebalo bi da promenim osvetljenje", reče posle nekoliko trenutaka. „Hteo bih da izoštrim crte lica. I da u isto vreme uhvatim pozadinu kose."

„Mislim da ne treba da se menja osvetljenje", javi se gospođa Meki. „Mislim da je..."

Njen muž reče: *„Pst!"* i svi ponovo pogledasmo u model, na šta Tom Bjukenen bučno zevnu i ustade.

„Vi Mekijevi treba nešto da popijete", reče on. „Donesi još leda i mineralne vode, Mirta, pre nego što pođemo na spavanje."

„Rekla sam onom momku za led." Mirta podiže obrve u očajanju zbog nepromućurnosti nižeg staleža. „Taj svet! Sve vreme morate da idete za njima."

Pogledala me je i blago se nasmejala. Zatim je odskakutala do kučeta, poljubila ga zanosno i odjurila u kuhinju, ponašajući se kao da deset kuvara čeka na njena naređenja.

„Uradio sam neke lepe stvari dole na Long Ajlendu", reče gospodin Meki.

Tom ga tupo pogleda.

„Dve smo uramili u stanu."

„Šta dve?", upita oštro Tom.

„Dve studije. Jednu zovem Montok Point – Galebovi, a drugu Montok Point – More."

Sestra Ketrin sede pored mene na kauč.

„Da li i vi živite dole na Long Ajlendu?", upitala je.

„Živim u Vest Egu."

„Stvarno? Bila sam tamo na zabavi pre otprilike mesec dana. Kod čoveka koga zovu Getsbi. Da li ga poznajete?"

„To mi je prvi komšija."

„Ovaj, kažu da je nećak ili rođak cara Vilhelma. Otuda mu sav novac."

„Stvarno?"

Ona klimnu glavom.

„Plašim ga se. Ne bih volela da bilo šta imam s njim."

Ovu zanimljivu informaciju o mom susedu prekinula je gospođa Meki, koja je iznenada pokazala na Ketrin.

„Čester, mislim da bi mogao nešto da uradiš s *njom",* ubaci se ona, ali je gospodin Meki samo klimnuo glavom, dajući do znanja da ga to gnjavi, i obratio pažnju na Toma.

„Hteo bih da više radim na Long Ajlendu, ako bih mogao da dobijem pristup. Jedino tražim da mi daju priliku."

„Pitaj Mirtu", reče Tom, grohotom se nasmejavši kada je gospođa Vilson ušla s poslužavnikom. „Ona će ti dati pismenu preporuku – hoćeš li, Mirta?"

„Uradiću, šta?", upitala je preneraženo.

„Daćeš gospodinu Mekiju pismenu preporuku za svog muža, tako da uradi studije na temu njega." Na trenutak je nemo micao usnama, smišljajući naziv. „Nazvaću ih *Džordž B. Vilson na benzinskoj stanici,* ili nešto slično."

Ketrin se nagnu prema meni i šapnu mi na uvo:

„Nijedno od njih ne podnosi osobu s kojom živi u braku."

„Zaista?"

„Apsolutno." Pogledala je Mirtu pa Toma. „Mislim da ne treba da žive s njima ako ih ne podnose. Kad bih bila na njihovom mestu, razvela bih se i sklopila brak s onim koga volim."

„Zar ni ona ne voli Vilsona?"

Odgovor na ovo bio je neočekivan. Došao je od Mirte, koja je čula moje pitanje, a bio je žestok i skaredan.

„Vidite", reče trijumfalno Ketrin. Ponovo je stišala glas. „Njegova žena je kriva što su njih dvoje razdvojeni. Ona je katolikinja, a oni ne veruju u razvod."

Dejzi nije bila katolikinja, tako da sam bio pomalo šokiran razradom laži.

„Kada se stvarno uzmu", nastavila je Ketrin, „otići će da neko vreme žive na Zapadu dok se bura ne stiša."

„Bilo bi diskretnije da odu u Evropu."

„Ah, da li vam se sviđa Evropa?", uskliknu neočekivano. „Upravo sam se vratila iz Monte Karla."

„Stvarno?"

„Prošle godine. Išla sam s jednom devojkom."

„Ostale ste dugo?"

„Ne, samo smo otišle do Monte Karla i vratile se. Išle smo preko Marseja. Kada smo krenule imale smo hiljadu i dvesta dolara, ali smo u privatnim sobama bile zavrnute za celu sumu za dva dana. Mogu da vam kažem da smo se jedva vratile. Bože, kako sam mrzela taj grad."

Kasno popodnevno sunce je na trenutak procvalo poput plavog meda Mediterana – a onda me je reski glas gospođe Meki vratio natrag u sobu.

„I ja umalo da napravim grešku", reče iz sveg glasa. „Umalo da se udam za cepanicu od čoveka koji me je jurio godinama. Svi su mi govorili: 'Lusila, taj čovek je mnogo ispod tvog nivoa!' Ali da nisam srela Čestera, on bi me sigurno dobio."

„Da, ali slušaj", reče Mirta Vilson, klimajući glavom gore-dole, „barem se nisi udala za njega."

„Znam da nisam."

„Ali ja jesam", reče Mirta dvosmisleno. „I to je razlika između mog i tvog slučaja."

„Zašto si to učinila, Mirta?", upita oštro Ketrin. „Niko te nije naterao."

Mirta se zamisli.

„Udala sam se za njega zato što sam mislila da je gospodin", reče na kraju. „Mislila sam da zna nešto o manirima, a on nije bio dostojan ni da mi liže pete."

„Neko vreme si bila luda za njim", reče Ketrin.

„Luda za njim!", povika Mirta u neverici. „Ko je rekao da sam bila luda za njim? Nisam nikada ludela za njim kao ni za tim čovekom tamo."

Iznenada je pokazala na mene i svi su me prekorno pogledali. Pokušao sam da im izrazom lica pokažem da ne očekujem privrženost.

„Jedino sam bila *luda* kada sam se udala za njega. Odmah sam znala da sam pogrešila. Pozajmio je nečije najbolje odelo da se u njemu venča a da mi nije ni rekao, tako da je jednog dana čovek došao po odelo kada on nije bio kod kuće. 'Oh, je li to vaše odelo?', upitala sam. 'Prvi put čujem za to.' Međutim, dala sam mu odelo i onda sam legla i neutešno plakala celo popodne."

„Ona stvarno treba da ga napusti", reče Ketrin meni. „Jedanaest godina žive iznad one radionice. A Tom je prva bombona koju je uopšte imala."

Flašu viskija – drugu – sada su svi tražili, izuzev Ketrin kojoj je bilo „dobro bez ičega". Tom je pozvao pazikuću i poslao ga po neke famozne sendviče koji su sami po sebi predstavljali večeru. Želeo sam da izađem i krenem kroz meki suton na istok, prema parku, ali svaki put kada bih pokušao da krenem bio bih uvučen u neku žestoku, bučnu prepirku koja bi me zadržala u stolici, kao da me vezuje konopcima. Ipak, žuta linija naših prozora visoko iznad grada mora da je imala udela u ljudskoj tajanstvenosti slučajnog posmatrača u uličnoj tami, a i ja sam njega video kako gleda gore i čudi se. Bio sam unutra i napolju, istovremeno očaran i zgađen neiscrpnom raznolikošću života.

Mirta je privukla stolicu ka mojoj i iznenada je njen topli dah počeo da me preliva pričom o njenom prvom susretu s Tomom.

„Bilo je to na ona dva mala sedišta, koja su, okrenuta jedno prema drugom, uvek poslednja slobodna mesta u vozu. Išla sam u Njujork da posetim sestru i da prespavam kod nje. On je nosio svečano odelo i lakovane cipele, nisam mogla da skinem pogled sa njega, ali svaki put kada bi me pogledao, pretvarala sam se da posmatram reklamu iznad njegove glave. Kada smo ušli u stanicu, bio je pokraj mene, belom košuljom naslonjen na moju ruku tako da sam mu rekla da ću morati da pozovem policiju, ali je on znao da lažem. Bila sam toliko uzbuđena da nisam znala da ne ulazim u metro kada sam ušla s njim u taksi. Jedino sam sve vreme premotavala u mislima, 'Nećeš živeti večno, nećeš živeti večno.'"

Potom se okrenula prema gospođi Meki i soba se ispunila njenim zvonkim smehom.

„Draga moja", podviknula je, „daću ti ovu haljinu čim je skinem. Sutra moram da kupim drugu. Sastaviću spisak svih stvari koje moram da sredim. Masaža i trajna ondulacija, okovratnik za psa, mala slatka pepeljara i venac s crnom trakom za majčin grob koji će trajati celo leto. Moram da napravim spisak da ne bih zaboravila šta moram da uradim."

Bilo je devet sati – a nedugo zatim pogledao sam na časovnik i video da je deset. G. Meki je spavao u stolici, sa šakama stisnutim u krilu kao fotografija čoveka u akciji. Izvadivši maramicu, obrisao sam sa njegovog obraza onu osušenu penu koja me je nervirala celo popodne.

Kuče je sedelo na stolu, čkiljeći kroz dim i s vremena na vreme lagano režeći. Gosti su nestajali, pojavljivali se, pravili planove da nekud idu, a onda gubili jedno drugo, tražili se, nalazili se na vrlo maloj udaljenosti. Negde oko ponoći, Tom Bjukenen i gospođa Vilson strasno su raspravljali, uneti jedno drugom u lice, da li gospođa Vilson ima pravo da pominje Dejzino ime.

„Dejzi! Dejzi! Dejzi", vikala je gospođa Vilson. „Govoriću to kad god mi se ćefne! Dejzi! Dejzi! Dej..."

Kratkim veštim pokretom Tom Bjukenen je ošamari i razbi joj nos.

Zatim su se na podu kupatila našli krvavi peškiri, čuli su se ženski glasovi grdnje, a visoko iznad sve te strke nadvio se dug, isprekidan jauk bola. Gospodin Meki se probudio iz sna i zbunjeno krenuo prema vratima. Kada je bio na pola puta okrenuo se i zablenuo u prizor – u svoju ženu i Ketrin koje su psovale i tešile sebe, posrćući između nagomilanog nameštaja sa predmetima prve pomoći, u očajnu figuru na kauču koja je obilno krvarila i pokušavala da primerkom *Gradskog igrača* prekrije tapiseriju Versaja. Onda se gospodin Meki okrenuo i produžio prema vratima. Uzevši šešir sa svećnjaka, krenuo sam za njim.

„Navrati jednom na ručak", predložio mi je dok smo se kotrljali liftom.

„Gde?"

„Bilo gde."

„Skinite ruku sa poluge", prasnu liftboj.

„Molim", reče gordo gospodin Meki, „nisam ni znao da je držim."

„Važi", rekoh, „biće mi drago."

... Stajao sam pokraj njegovog kreveta, a on je sedeo između čaršava, u donjem vešu, s velikom fasciklom u rukama.

„Lepotica i zver... Samoća... Stari bakalski konj... Potok i most..."

Potom sam ležao u polusnu u hladnom donjem nivou stanice Pensilvanija, buljeći u *Tribjun* i čekajući voz koji polazi u četiri.

POGLAVLJE III

U letnjim noćima se čula muzika iz kuće mog suseda. U njegove otmene bašte muškarci i devojke su dolazili i odlazili između šapata, šampanjca i zvezda kao leptirići. Za vreme popodnevne plime posmatrao sam njegove goste kako skaču u vodu sa kule splava ili se sunčaju na vrelom pesku njegove plaže dok dva motorna čamca paraju vodu moreuza, vukući skije preko slapova pene. O vikendu je njegov *rols-rojs* postajao omnibus, prevozeći učesnike zabave u grad i iz grada između devet časova ujutro i sitnih noćnih sati, dok je kombi zujao poput žutog leptira u susret svim vozovima. Ponedeljkom se osam slugu, uključujući i honorarnog baštovana, mučilo ceo dan s pajalicama, ribaćim četkama, čekićima i baštenskim makazama, popravljajući pustoš od prethodne noći.

Svakoga petka je iz voćarnice u Njujorku dolazilo pet sanduka pomorandži i limuna – svakog ponedeljka su te iste pomorandže i limuni napuštali njegova zadnja vrata u obliku piramide isceđenih polovina. U kuhinji je bila mašina koja je mogla da izvuče sok iz dvesta polovina pomorandži za pola sata, pod uslovom da batlerov palac dve stotine puta pritisne malo dugme.

Barem jednom u dve nedelje dolazila je cela bulumenta dobavljača sa više desetina metara platna i dovoljno sijalica u boji da od velike Getsbijeve bašte naprave božićnu jelku. Na stolovima, ukrašenim blistavim predjelima, začinjeni odresci pečene šunke tiskali su se sa salatama pelivanskih šara i svinjskim i ćurećim paštetama kulinarskom mađijom pretvorenim u suvo zlato. U glavnoj sali je postavljen bar s pravom mesinganom ogradom i snabdeven

džinom i likerima i aperitivima davno zaboravljenim, tako da je većina gošći bila previše mlada da ih razlikuje.

Do sedam časova stizao je orkestar, ne od pet članova, nego kompletan sastav oboa, trombona, saksofona, viola, klarineta i flauta, te malih i velikih bubnjeva. Poslednji plivači bi do tada stigli sa plaže i oblačili se na spratu; kola iz Njujorka bila bi parkirana na prilaznom putu, sale i saloni i verande bili bi šareni od boja, kosa bi se talasala na sijaset čudnih novih načina, a šalovi bi lepršali lepše nego u snovima Kastilje.

Bar bi bio u punom zamahu, runda za rundom koktela natapala bi baštu dok vazduh ne bi živnuo od čavrljanja i smeha, od ležernog nagoveštaja i predstavljanja koja se odmah zaboravljaju, od ushićenih susreta žena koje jedna drugoj nikada nisu znale ime.

Svetla bivaju jača kako se zemlja udaljava od sunca, orkestar počinje da svira lagane koktel-melodije, opera glasova bruji jedan ton više. Smeh biva sve prirodniji, razliva se bujno, izazvan i veselim dosetkama. Grupe se sve brže menjaju, povećavaju se novim pridošlicama, raspadaju se i formiraju u istom trenutku; već ima lutalica, samouverenih devojaka koje se tu i tamo udevaju među stamenije i stabilnije, postaju na trenutak centar grupe, a zatim, ushićene trijumfom, klize dalje kroz more lica, glasova i boja pod svetlom koje se neprestano menja.

Iznenada, jedna od onih Ciganki u treperavim bojama, hvata koktel u vazduhu i baca ga da se ohrabri, vrti rukama kao čigra i igra sama na podijumu od šatorskog platna. Nastaje tajac; dirigent orkestra predusretljivo menja ritam za nju, nastaje veliki žamor kako se širi pogrešna vest da je ona rezerva Gilde Grej iz *Ludosti.* Zabava je počela.

Verujem da sam prve večeri kada sam došao u Getsbijevu kuću bio jedan od retkih gostiju koji su stvarno pozvani. Svet tamo nije pozivan – tamo se dolazilo. Ulazili su u automobile koji su ih dovozili na Long Ajlend i nekim slučajem su završavali pred Getsbijevim vratima. Kada bi već stigli, predstavio bi ih neko ko je poznavao Getsbija, a posle toga bi se ponašali u skladu s pravilima koja su bila povezana sa zabavnim parkom. Ponekad su dolazili i

odlazili a da se uopšte ne bi sreli sa Getsbijem, dolazeći na zabavu sa prostodušnošću srca koje je bilo i jedina ulaznica.

Ja sam bio stvarno pozvan. Vozač u uniformi plave boje drozdovog jajeta prešao je moj travnjak u rano subotnje jutro sa iznenađujuće formalnom pozivnicom svog poslodavca: čast bi bila isključivo Getsbijeva, pisalo je, ako bih te večeri došao na njegovu „zabavicu". Video me je nekoliko puta i imao je davno nameru da me pozove, ali je čudan sticaj okolnosti to sprečio – sledio je veličanstven potpis Džeja Getsbija.

Obučen u flanelsko belo odelo, prešao sam na njegov travnjak nešto posle sedam i sa osećanjem prilične nelagode provukao sam se između uskovitlanih grupica sveta koji nisam poznavao – iako je tu i tamo bilo poneko lice koje sam ranije viđao u lokalnom vozu. Odmah me je zapanjio broj mladih Engleza; svi lepo odeveni, svi pomalo gladni, u tihom, ozbiljnom razgovoru s bogatim Amerikancima. Bio sam siguran da nešto prodaju: obveznice, osiguranje ili automobile. Barem su bili bolno svesni lake zarade koja im je nadohvat ruke, ubeđeni da će je ostvariti ako kažu nekoliko pravih reči u pravom tonu.

Čim sam stigao, pokušao sam da nađem domaćina, ali nekoliko ljudi koje sam upitao gde se on nalazi tako čudno me je pogledalo, negirajući da bilo šta znaju o njegovom kretanju, te sam šmugnuo prema stolu s koktelima – jedinom mestu u bašti gde je pojedinac mogao da se zamajava a da ne deluje besciljno i usamljeno.

Bio sam na putu da se natreskam od čiste smetenosti, kada je iz kuće izašla Džordan Bejker i stala na vrhu mramornog stepeništa, zanoseći se malo unatrag i gledajući dole u baštu s prezirnim interesovanjem.

Bio prijatan ili ne, smatrao sam da treba da se za nekoga prikačim pre nego što počnem da prolaznicima upućujem srdačne primedbe.

„Zdravo!", prodrao sam se, zakoračivši prema njoj. Moj glas je neprirodno odjeknuo preko bašte.

„Mislila sam da ste možda ovde", odgovorila je rasejano kad sam prišao. „Setila sam se da ste prvi komšija..."

Lagano mi je dodirnula ruku, što je bio znak da će mi se odmah posvetiti, i okrenula se prema dvema devojkama u istovetnim žutim haljinama, koje su se zaustavile u dnu stepeništa.

„Zdravo", povikale su uglas devojke. „Žao nam je što nisi pobedila."

Odnosilo se to na turnir u golfu. Poražena je u finalu prethodne sedmice.

„Ti ne znaš ko smo mi", reče jedna od devojaka u žutom, „ali upoznale smo te ovde pre mesec dana."

„Ofarbale ste kosu posle toga", primeti Džordan, a ja se pomerih, ali su devojke već ležerno krenule dalje tako da je njena primedba bila upućena mladom mesecu, koji je poput večere nesumnjivo izronio iz dobavljačke korpe. Sa Džordaninom tankom zlatnom rukom u mojoj, sišli smo niza stepenice i pošli kroz baštu. Poslužavnik koktela prominuo je kroz suton ispred nas i seli smo za sto sa devojkama u žutom i sa tri muškarca, od kojih se svaki predstavio kao gospodin *Mambl.*

„Da li često dolazite na ove zabave?", upita Džordan devojku do sebe.

„Poslednji put sam bila kada sam tebe upoznala", odgovori devojka veselim samouverenim glasom. Onda se okrenu prema drugarici: „Zar se pitanje nije odnosilo i na tebe, Lusila?"

Odnosilo se i na Lusilu.

„Volim da dolazim ovamo", reče Lusila. „Nikad me nije briga šta radim, tako da se stalno lepo zabavljam. Kada sam bila prošli put pocepala sam haljinu na stolici, a on je uzeo moje ime i adresu – i za nedelju dana dobila sam paket s novom večernjom haljinom."

„Jesi li je zadržala?", upita Džordan.

„Naravno. Htela sam da je obučem večeras, ali je previše široka na grudima tako da mora da se malo ušije. Plava je, s ljubičastim đinđuvama. Dvesta šezdeset pet dolara."

„Ima nečeg čudnog u tipu koji je spreman na takav potez", reče hitro druga devojka. „On jednostavno ne želi da ima problema s bilo kim."

„Ko ne želi?", upitah ja.

„Getsbi. Neko mi je rekao da..."

Dve devojke i Džordan poverljivo se skupiše u gomilu.

„Neko mi je rekao da misli da je nekad ubio čoveka."

Sve nas obuze jeza. Trojica gospode Mambl nagnuše se napred, žudno slušajući.

„Ne verujem da je baš dotle stigao", reče sumnjičavo Lusila; „to je gore nego da je u ratu bio nemački špijun."

Jedan od muškaraca značajno je klimao glavom.

„Čuo sam to od čoveka koji zna sve o njemu, koji je odrastao s njim u Nemačkoj", uveravao nas je on.

„A, ne", reče prva devojka, „to je nemoguće zato što je za vreme rata služio u američkoj vojsci." Kako se naša lakovernost ponovo okrenula prema njoj, ona se oduševljeno nagnula prema nama. „Pogledajte ga ponekad kad misli da ga niko ne posmatra. Kladim se da je ubio čoveka."

Zažmurila je i zadrhtala. I Lusila je zadrhtala. Svi smo se okrenuli i pogledom potražili Getsbija. Bila je to potvrda romantičnog razmišljanja koje je on pobuđivao, da su o njemu šaputali oni koji gotovo nisu smatrali da o bilo čemu može da se šapuće na ovom svetu.

Prva večera – druga će biti oko ponoći – upravo je bila služena, pa me je Džordan pozvala da se pridružim njenom društvu, koje je sedelo za stolom na drugoj strani bašte. Bila su tamo tri bračna para i Džordanin pratilac, uporni student obuzet silnom nadom i očito pod utiskom da će mu se, pre ili posle, Džordan predati u većoj ili manjoj meri. Umesto rasplinutosti, ova grupa je sačuvala dostojanstvenu homogenost i sebi pripisala funkciju predstavljanja trezvenog seoskog plemstva – Ist Eg se zaštitnički odnosio prema Vest Egu i pomno ga je čuvao od njegove spektroskopske veselosti.

„Idemo odavde", prošapta Džordan posle nekako izgubljenog i neprijatnog polučasovnog perioda, „ovo mi je previše uštogljeno."

Ustali smo i objasnila mi je da ćemo pronaći domaćina: nikada ga nisam srela, rekla je, zbog čega sam se osećao nelagodno. Student je klimao glavom cinično i tužno.

Bar, koji smo najpre pogledali, bio je pun sveta, ali nije bilo Getsbija. Nije mogla da ga pronađe sa vrha stepeništa, a nije ga bilo ni na verandi. Nasumice smo udarili na velelepna vrata i našli smo se u visokoj biblioteci u gotskom stilu, koja je bila obložena izrezbarenim engleskim hrastom, budući verovatno prebačena u kompletu iz neke prekomorske ruševine.

Stameni, sredovečni čovek, sa ogromnim naočarima koje su podsećale na oči sove, sedeo je pripit na kraju velikog stola, rasejano gledajući police sa knjigama. Kada smo ušli, on se ushićeno okrenuo i osmotrio Džordan od glave do pete.

„Šta mislite?", upitao je plahovito.

„O čemu?"

Pokazao je rukom prema policama za knjige.

„O tome. U stvari, ne morate da se trudite da ustanovite. Ustanovio sam ja. Stvarne su."

„Knjige?"

Klimnuo je glavom.

„Apsolutno stvarne – imaju stranice i sve drugo. Mislio sam da bi bile dobar i trajan karton. U stvari, one su savršeno stvarne. Stranice i – pogledajte! Da vam pokažem."

Uzimajući našu sumnjičavost zdravo za gotovo, požurio je prema policama i vratio se sa prvim tomom *Predavanja u Stodardovu čast.*

„Vidite!", uskliknuo je trijumfalno. „Ovo je štampano u dobroj nameri. Namagarčilo me. Ovaj tip je pravi Belasko.* To je trijumf. Kakva temeljnost! Kakav realizam! Znao je i kad da stane – nije cepao stranice. Ali šta još hoćete? Šta očekujete?"

Zgrabio je knjigu iz mojih ruku i brzo je vratio na policu, mrmljajući da će se sva biblioteka srušiti ako se izvuče jedna knjiga.

„Ko vas je doveo?", upitao je oštro. „Ili ste tek onako došli? Mene su doveli. Većina sveta je dovedena."

Džordan ga je gledala živo, veselo, ne odgovarajući.

„Mene je dovela žena po imenu Ruzvelt", nastavio je on. „Gospođa Klod Ruzvelt. Da li je poznajete? Upoznao sam je negde

* Dejvid Belasko (1854-1931) – američki dramski pisac, glumac i reditelj.

sinoć. Pijan sam već nedelju dana, pa sam mislio da bih mogao da se otreznim sedeći u biblioteci."

„Jeste li uspeli?"

„Mislim da jesam, malko. Ne mogu sa sigurnošću da kažem. Tek sam sat vremena ovde. Da li sam vam rekao za knjige? One su stvarne. One su..."

„Rekli ste nam."

Rukovali smo se s njim ozbiljno i izašli napolje.

Sada se na šatorskom platnu u bašti odvijala igranka; starci su u beskrajnim trapavim krugovima gurali natrag mlade devojke, pristojniji parovi su se držali izveštačeno, otmeno i po strani – a veliki broj devojaka igrao je individualno ili su na trenutak oslobađale orkestar od tereta bandža ili bubnjeva. Oko ponoći je veselje kulminiralo. Jedan slavni tenor je pevao na italijanskom, poznati alt je pevao džez, a između numera gosti su izvodili „akrobacije" po celoj bašti, dok su se salve veselog, praznoglavog smeha dizale prema letnjem nebu. Ženski glumački par, za koji se ispostavilo da su devojke u žutom, izvele su scenu šiparica u kostimima, a šampanjac je služen u čašama većim od ćasa. Mesec se beše propeo na nebu, u moreuzu je plutao trougao srebrnih krljušti vode, drhtureći na odsečno muziciranje bandža sa travnjaka.

Još uvek sam bio sa Džordan Bejker. Sedeli smo za stolom s muškarcem koji je otprilike bio mojih godina i sa goropadnom devojčicom koja je i na najmanju provokaciju reagovala nekontrolisanim smehom. Sada sam baš uživao. Bejah popio dve čaše šampanjca i prizor pred mojim očima promenio se u nešto značajno, elementarno i duboko.

U zatišju zabave pogledao me je jedan čovek i nasmešio se.

„Tvoje lice mi je poznato", reče uljudno. „Da nisi za vreme rata služio u Prvoj diviziji?"

„Molim, da. Bio sam u Dvadeset osmoj pešadijskoj."

„Ja sam do juna 1918. bio u Šesnaestoj. Znao sam da sam te negde video."

Pričali smo malo o nekim pokislim, sivim selašcima u Francuskoj. Očito je živeo negde u blizini, jer mi je rekao da je upravo kupio hidroavion i da će ga sledećeg jutra isprobati.

„Hoćeš li sa mnom, druže stari? Samo tu, kraj obale moreuza."

„U koliko sati?"

„U svako doba, kad ti najviše odgovara."

Taman htedoh da ga upitam kako se zove kada se Džordan osvrnu i nasmeši se.

„Zabavljaš se sada?", upitala je ona.

„Mnogo mi je lepše." Ponovo sam se okrenuo prema novom poznaniku. „Ovo je za mene neobična zabava. Nisam čak ni video domaćina. Stanujem tu preko...", pokazao sam rukom prema nevidljivoj živici u daljini, „a taj Getsbi je poslao vozača s pozivnicom."

Na trenutak me je gledao kao da ne shvata.

„Ja sam Getsbi", reče iznenada.

„Šta!", začudio sam se. „Oh, molim vas, izvinite."

„Mislio sam da znaš, druže stari. Nažalost, nisam dobar domaćin."

Nasmešio se uviđavno – više nego uviđavno. Bio je to jedan od onih retkih osmeha sa svojstvom večitog ohrabrenja u sebi, osmeh na koji možete naići samo nekoliko puta u životu. On je na trenutak obuhvatao – ili je izgledalo da obuhvata – ceo svet, a onda se usredsređivao na vas sa neodoljivom predrasudom u vašu korist. Razumevao vas je baš onoliko koliko ste želeli da vas razume, verovao u vas koliko ste želeli da verujete u sebe i uveravao vas da ima utisak o vama za koji ste se, u najboljem slučaju, nadali da ćete ostaviti. Baš u tom trenutku osmeh je nestao – i ja sam bio suočen sa elegantnim mladim prostakom, nešto starijim od trideset godina, čiji je doterani formalni govor bezmalo delovao apsurdno. Nešto pre nego što mi se predstavio, imao sam snažan utisak da pažljivo bira reči.

Gotovo istog časa kada se gospodin Getsbi predstavio, do njega je žurno došao batler sa informacijom da ima poziv iz Čikaga. Izvinio se uz lagan naklon, koji se odnosio na sve nas.

„Ako ti bude išta trebalo, samo pitaj, druže stari", rekao mi je. „Izvini. Doći ću kasnije."

Kada je otišao, odmah sam se okrenuo prema Džordan – prinuđen da je uverim da sam iznenađen. Očekivao sam da gospodin Getsbi bude krupan sredovečan čovek.

„Ko je on?", upitao sam je revnosno. „Da li znaš?"

„Jednostavno čovek po imenu Getsbi."

„Hoću da kažem, odakle je? I čime se bavi?"

„Sada si i *ti* zagrizao", uzvrati ona sa smeškom. „Dakle, jednom mi je rekao da je sa Oksforda."

Maglovita predstava o njemu poče da poprima konture, ali nestade s njenom sledećom primedbom.

„Međutim, ja mu ne verujem."

„Zašto?"

„Ne znam", rekla je ona, „jednostavno ne mislim da je bio tamo."

Nešto u njenom tonu podsetilo me je na reči druge devojke: „Mislim da je ubio čoveka", i podstaklo je moju radoznalost. Ja bih bez dvoumljenja prihvatio informaciju da Getsbi potiče iz močvara Luizijane ili iz bednog Ist Sajda u Njujorku. To je bilo razumljivo. Međutim, mladi ljudi nisu – barem sam u svom provincijskom iskustvu verovao da nisu – mogli da dođu tek tako niotkuda i da kupe palatu na Long Ajlendu.

„Bilo kako bilo, on organizuje velike zabave", reče Džordan menjajući temu sa tipičnom urbanom odbojnošću prema konkretnim stvarima. „A ja volim velike zabave. Tako su intimne. Na malim zabavama su svi uštogljeni."

Čuo se udar bas-bubnja, a glas vođe orkestra iznenada se prolomio iznad žagora u bašti.

„Dame i gospodo", podviknuo je on. „Na molbu gospodina Getsbija odsviraćemo za vas najnovije delo Vladimira Tolstova, koje je u maju mesecu privuklo toliko pažnje u *Karnelu Holu.* Ako ste čitali novine, onda znate da je to bila velika senzacija." Nasmešio se sa veselom nadmenošću i dodao: „Kakva senzacija!" Na to su se svi nasmejali.

„Komad je poznat", zaključio je živahno, „kao Svetska istorija džeza Vladimira Tolstova."

Promakao mi je karakter kompozicije gospodina Tolstova zato što mi je, čim je muziciranje počelo, pogled pao na Getsbija, koji je stajao sam na mramornim stepenicama i sa zadovoljstvom posmatrao grupu po grupu. Njegova preplanula koža bila je privlačno

zategnuta na licu, a kratka kosa je delovala kao da se svakodnevno frizira. Ništa opako nisam mogao da primetim na njemu. Pitao sam se da li mu činjenica što ne pije pomaže da se distancira od gostiju, jer mi se činilo da biva sve korektniji kako se veselje pojačava. Kada se završila *Svetska istorija džeza,* devojke su počele da stavljaju ruke na ramena muškaraca na luckast, pripit način, veselo su se bacale unatrag u naručja muškaraca, čak i u grupama, znajući da će ih neko dočekati – ali niko se nije bacao u naručje Getsbiju, nijedan konjski rep nije dotakao Getsbijevo rame, nisu se formirali pevački kvarteti da zapevaju u Getsbijevu čast.

„Izvinite."

Getsbijev batler se iznenada našao pokraj nas.

„Gospođica Bejker?", upitao je. „Izvinite, ali gospodin Getsbi bi hteo da razgovara s vama nasamo."

„Sa mnom?", začudi se ona.

„Da, madam."

Ona polako ustade, zapanjeno podižući obrve prema meni, i krenu za batlerom prema kući. Primetih da nosi večernju haljinu, sve svoje haljine, kao sportsku odeću – bilo je razmetljivosti u njenim pokretima kao da je prohodala na terenima za golf u čista, sveža jutra.

Bio sam sam i bilo je skoro dva sata. Već neko vreme, iz dugačke sobe sa mnogo prozora, koja se nalazila iznad terase, dopirali su nejasni i tajanstveni šumovi. Izbegavajući Džordaninog studenta, koji se sada nalazio u bapskim razgovorima sa dve devojke iz hora i koji me je preklinjao da mu se pridružim, ušao sam unutra.

Veća soba bila je puna sveta. Jedna od devojaka u žutom svirala je klavir, a pokraj nje je stajala visoka, riđokosa mlada dama iz čuvenog hora i pevala. Beše se dobro nacvrcala i u toku pevanja je zaključila, setno, da je sve veoma, veoma tužno – ona nije samo pevala, nego je i plakala. Kad god bi u pesmi nastupila pauza, ona ju je ispunjavala teškim, isprekidanim jecajima, a onda bi ponovo počela da peva potresnim sopranom. Suze su tekle niz njene obraze – ali ne nesmetano, jer kada bi došle u kontakt s njenim gusto namazanim trepavicama poprimile bi mastiljavu boju i nastavljale put u tromim crnim potočićima. Neko se našalio da ona peva po

notama na svom licu, na šta je ona podigla ruke, zavalila se na stolicu i utonula u dubok san izazvan vinom.

„Posvađala se s čovekom koji kaže da je njen muž", objasni devojka koja se držala za moj lakat.

Osvrnuh se. Većina preostalih žena sada se svađala s nabeđenim muževima. Čak je i Džordanino društvo, kvartet iz Ist Ega, iznenada počelo da se gloži. Jedan od muškaraca napaljeno se nabacivao mladoj glumici, a njegova žena, nakon što je pokušala da se nasmeje dostojanstveno i ravnodušno, potpuno je pukla i pribegla bočnim napadima na muža – iznenada se pojavljivala pokraj njega kao prostakuša i šištala: „Obećao si!" njemu na uvo.

Nisu samo razuzdani muškarci osećali otpor prema odlasku kući. U holu su se sada nalazila dva tužno trezna muškarca i njihove veoma rasrđene supruge. Njih dve su se žalile jedna drugoj nekako previše bučno.

„Kad god me vidi da se lepo zabavljam, hoće da ide kući."

„Nikada u životu nisam čula ništa tako sebično."

„Mi uvek odlazimo prvi."

„I mi."

„Pa, skoro smo poslednji večeras", reče bojažljivo jedan od muškaraca. „Orkestar je otišao pre pola sata."

Uprkos slaganju žena da je takva pakost neverovatna, rasprava se završila kratkom tučom i obe supruge su, uprkos protivljenju, bile izbačene u noć.

Dok sam u holu čekao na svoj šešir, otvorila su se vrata biblioteke i Džordan Bejker i Getsbi izašli su zajedno. On joj je nešto govorio, ali se zanesenost u njegovom ponašanju naglo pretvorila u učtivost budući da mu je prišlo nekoliko gostiju da ga pozdrave na rastanku.

Društvo je nestrpljivo pozivalo Džordan sa trema, ali se ona zadržala da se pozdravi sa svima.

„Upravo sam čula nešto zaprepašćujuće", šaptala je. „Koliko smo ostali unutra?"

„Pa, oko sat vremena."

„Bilo je... zaista zaprepašćujuće", ponovila je rasejano. „Zaklela sam se da neću reći, a sada te ovde mučim." Zevnula je ljupko

meni u lice. „Molim te, dođi kod mene... U telefonskom imeniku... Pod imenom gospođa Sigurni Hauard... Moja tetka..." Žurno je odlazila dok je govorila – preplanulom rukom mahala mi je veselo i stopila se sa društvom na vratima.

Prilično posramljen što sam u prvoj prilici ostao tako kasno, pridružio sam se poslednjim Getsbijevim gostima, koji su bili okupljeni oko njega. Želeo sam da mu objasnim da sam ga tražio na početku večeri i da se izvinim što ga nisam prepoznao u bašti.

„Ništa zato", rekao mi je energično. „Nemoj ni da razmišljaš o tome, druže stari." Potapšao me je rukom po ramenu, što me je ohrabrilo još više od onog poznatog izraza na licu. „I nemoj da zaboraviš da sutra ujutro idemo hidroavionom, u devet."

Onda se batler javio iza njega:

„Filadelfija na telefonu, gospodine."

„U redu, dolazim. Reci im da ću odmah doći... Laku noć."

„Laku noć."

„Laku noć." Nasmešio se – i iznenada je izgledalo da je prijatna privilegija biti među onima koji odlaze poslednji, kao da je on sve vreme to želeo. „Laku noć, druže stari... Laku noć."

Međutim, kad sam silazio niza stepenice video sam da veče nije sasvim gotovo. Petnaest metara od vrata, desetak farova osvetljavalo je bizaran i bučan prizor. U jarku pokraj puta ležao je novi kupe koji je napustio Getsbijevo dvorište koji minut pre. Oštra izbočina zida bila je kriva zato što je otpao točak, koji je sada privukao pažnju desetak radoznalih vozača. Međutim, kako su oni ostavili svoja kola i blokirali put, već neko vreme čulo se neprijatno trubljenje onih koji su ostali pozadi, što je doprinosilo ionako velikoj haotičnosti prizora.

Čovek u dugom mantilu beše sišao sa olupine i sada je stajao nasred puta, gledajući od kola prema točku i od točka prema posmatračima na prijatno zbunjen način.

„Vidite!", objašnjavao je. „Sleteo je u jarak."

Ta činjenica za njega je bila krajnje zapanjujuća, tako da sam najpre prepoznao to neobično svojstvo čuđenja, a onda čoveka – posetioca Getsbijeve biblioteke.

„Kako se to dogodilo?"

Slegnuo je ramenima.

„Ništa je ne znam o mehanici", reče odlučno.

„Ali kako se dogodilo? Jeste li udarili u zid?"

„Ne pitajte", reče sovooki, perući ruke od svega. „Ja malo znam o vožnji – gotovo ništa. Dogodilo se i to je jedino što znam."

„Ako ste loš vozač, onda ne bi trebalo da vozite noću."

„Ali nisam ni pokušavao", objasni srdito, „nisam ni pokušavao."

Nastao je zapanjujući tajac.

„Da li hoćete da izvršite samoubistvo?"

„Imali ste sreće da je samo otpao točak! Loš vozač a nije ni *pokušavao!"*

„Vi ne razumete", objasni vinovnik. „Nisam ja vozio. U kolima je još jedan čovek."

Šok koji je usledio nakon ove izjave potvrdio se u otegnutom „A-h-h!", kada su vrata kupea počela da se lagano otvaraju. Gomila – sada je u pitanju bila već gomila sveta – instinktivno ustuknu, a kada su se vrata otvorila do kraja, nastao je avetinjski muk. Onda je, veoma sporo, deo po deo, bleda klateća figura izašla iz olupine, trapavo pipajući tlo velikom cipelom za ples.

Zaslepljena svetlom farova i zbunjena neprekidnom drekom sirena, spodoba je nekoliko trenutaka stajala klateći se, pre nego što je primetila čoveka u mantilu.

„Šta je bilo?", upitala je mirno. „Jesmo li ostali bez benzina?"

„Pogledaj!"

Desetak prstiju pokazivalo je na otpali točak – čovek iz olupine je blenuo na trenutak, a onda je pogledao gore kao da je točak pao s neba.

„Otpao je", objasni neko.

Ovaj klimnu glavom.

„Najpre nisam ni primetio da smo stali."

Zaćutao je. Zatim, udahnuvši duboko i ispravivši pleća, odlučno reče:

„Hoće li neko da mi kaže gde je benzinska stanica?"

Barem nekoliko ljudi, od kojih su neki bili u malo boljem stanju nego on, objasniše mu da točak i kola više nisu povezani nikakvom fizičkom vezom.

„Povucite se", reče posle nekoliko trenutaka. „Ubaciću ga u rikverc."

„Ali otpao je *točak!*"

„Ne smeta ako pokušam."

Zavijanje sirena beše dostigao vrhunac i ja preko travnjaka pođoh kući. Još jednom sam se osvrnuo. Mesečev kolač sjao je iznad Getsbijeve kuće, čineći noć lepom kao i pre i nadživljavajući smeh i buku njegove svetle bašte. Sa prozora i velikih vrata kao da poče da teče iznenadna praznina, umotavajući u potpunu osamu figuru domaćina, koji je stajao na tremu s rukom u svečanoj pozi pozdrava za rastanak.

* * *

Čitajući ono što sam do sada napisao, vidim da sam ostavio utisak da su događaji koji su se odvijali tokom tri noći, u razmaku od nekoliko nedelja, bili jedino što me je zaokupljalo. Baš naprotiv, oni behu samo usputna događanja u prebukiranom letu i tada su zaokupljali moju pažnju mnogo manje nego kasnije.

Najveći deo vremena sam radio. U rano jutro sunce je bacalo moju senku prema zapadu dok sam hitao niz bele ponore donjeg Njujorka ka Probiti Trastu. Znao sam druge činovnike i mlade prodavce obveznica po imenima, ručao sam s njima u mračnim, pretrpanim restoranima, jedući svinjske kobasice s pire krompirom i pijući kafu. Čak sam imao i kraću vezu s devojkom koja je stanovala u Džersiju i radila u računovodstvu, ali njen brat je počeo da me probada nezgodnim pogledima, pa sam tiho raskinuo kada je u julu otišla na odmor.

Obično sam večerao u univerzitetskom klubu Jejl – to je zbog nečega bio najmračniji deo moga dana – a onda sam se penjao u biblioteku i savesno proučavao investicije i osiguranje. U blizini je uvek bilo galamdžija, ali oni nisu dolazili u biblioteku, tako da je ona bila pravo mesto za rad. Posle toga, ako bi noć bila prijatna, lagano bih prošetao Avenijom Medison pokraj hotela *Marej Hil* i preko 33. ulice do stanice Pensilvanija.

Zavoleo sam Njujork, naročito onaj avanturistički osećaj koji je grad pružao u noći i zadovoljstvo koje neprestano promicanje

muškaraca i žena i mašina pruža nemirnom pogledu. Voleo sam da šetam Petom avenijom i da u masi sveta posmatram romantične žene, zamišljajući da ću za koji minut ući u njihov život, a da to niko neće saznati niti mi zameriti. Ponekad sam ih u mislima pratio do stana na uglu neke skrivene ulice, a one su se okretale i smešile mi se pre nego što bi kroz vrata iščezle u toplu tamu. U čarobnom velegradskom sutonu ponekad sam osećao avetinjsku samoću, a osećao sam je i u drugima – jadnim mladim činovnicima koji bazaju ispred izloga čekajući samačku restoransku večeru – mladi činovnici u sutonu koji tako traće najlepše trenutke noći i života.

A u osam časova, kada bi tamne uske ulice koje počinju brojem četrdeset bile pune upaljenih taksija, koji su spremni da krenu prema pozorišnom kraju, srce bi me nezgodno štrecnulo. Ljudske konture su se priljubljivale u taksijima, čula se pesma i smeh novim vicevima, upaljene cigarete vajale su nerazumljive kolutove dima. Zamišljajući da i ja žurim ka tom veselju i da delim njihovo intimno uzbuđenje, poželeo bih im lep provod.

Neko vreme sam izgubio iz vida Džordan Bejker, a onda sam je sredinom leta ponovo našao. U početku mi je laskalo što s njom obilazim razna mesta, jer ona je bila šampionka u golfu i svi su znali ko je. Bilo je tu i još nečeg. Nisam, u stvari, bio zaljubljen, ali sam osećao neku vrstu nežne radoznalosti. Ono dosadno gordo lice koje je pokazivala svetu krilo je nešto – izveštačenost uglavnom na kraju nešto krije, mada ne na početku – i jednog dana saznadoh šta je u pitanju. Kada smo bili zajedno na jednoj kućnoj zabavi u Vorviku, ona je pozajmljena kola ostavila izvrnuta na kiši i onda je nešto slagala – a ja sam se iznenada setio priče o njoj koje nisam mogao da se setim one večeri kod Dejzi. Na njenom prvom velikom turniru došlo je do strašne gužve koja umalo nije dospela u novine – o tome da je na prevaru ušla u polufinale. Ta stvar je bila na putu da postane skandal – a onda je sve zataškano. Dečko koji joj nosi štapove dok igra golf povukao je izjavu, a jedini drugi svedok je priznao da je možda pogrešio. Taj incident i ime ostali su mi u sećanju.

Džordan Bejker je instinktivno izbegavala pametne, oštroumne muškarce, a sada sam uočio da je to zbog toga što se oseća

sigurnije na terenu na kojem je svako odstupanje od kodeksa nemoguće. Ona je bila neizlečivo neiskrena. Nije mogla da podnese da je u podređenom položaju i, s obzirom na takvu nespremnost, počela je da vrda dok je bila veoma mlada da bi održala taj hladni, drski osmeh namenjen svetu, a da bi ipak udovoljavala zahtevima svog zategnutog, ženstvenog tela.

Meni je bilo svejedno. Neiskrenost kod žene je nešto što nikada ne osuđujete mnogo – neko vreme mi je, doduše, bilo krivo a onda sam zaboravio. Na istoj kućnoj zabavi vodili smo zanimljiv razgovor o vožnji. Započeli smo ga zato što je prošla tako blizu nekih radnika da je naš branik otkinuo dugme sa kaputa jednog čoveka.

„Ti si nikakav vozač", pobunio sam se. „Ili treba da budeš pažljivija ili da uopšte ne voziš."

„Ja jesam pažljiva."

„Ne, nisi."

„Važno je da paze drugi", rekla je veselo.

„Kakve to veze ima?"

„Pa, skloniće mi se s puta", bila je uporna. „Za nesreću je potrebno dvoje."

„A šta, recimo, ako naletiš na nekoga ko je jednako nesmotren kao ti?"

„Nadam se da do toga neće doći", odgovorila je. „Mrzim nesmotrene ljude. Zbog toga mi se dopadaš."

Njene sive, napregnute oči, gledale su pravo napred, ali se s predumišljajem prebacila na jednu novu dimenziju našeg odnosa, tako da mi se na trenutak učinilo da je volim. Međutim, ja sporo palim i pun sam unutrašnjih pravila, koja na moje želje deluju kao kočnice, i zato sam bio svestan da moram da se definitivno presaberem i izvučem iz nastalog čvora kod kuće. Jednom nedeljno sam pisao pisma i potpisivao ih sa: „Volim te, Nik", a jedino o čemu sam mogao da razmišljam bilo je kako se nad gornjom usnom te devojke pojavljuje nausnica od znoja. Ipak, postojalo je nejasno razumevanje s kojim je trebalo taktički raskinuti pre nego što sam se oslobodio.

Svaki čovek smatra da poseduje barem jednu veliku vrlinu, a moja je sledeća: jedan sam od retko iskrenih ljudi koje sam uopšte upoznao.

POGLAVLJE IV

Nedeljom ujutro, dok su u selima duž obale zvonila crkvena zvona, beli svet bi se vraćao u Getsbijevu kuću i veselo svetlucao na njegovom travnjaku.

„On je švercer zabranjenim alkoholnim pićima", govorila je jedna od dama, vrteći se između njegovih koktela i cveća. „Jednom je ubio čoveka zato što je otkrio da je nećak fon Hindenburga i dalji rođak nečastivog. Dodaj mi ružu, dragi, i natoči mi još koju kap u tu kristalnu čašu."

Jednom sam na redu vožnje zapisao imena onih koji su tog leta dolazili u Getsbijevu kuću. Sada je to stari vozni red, sasvim iskrzan na preklopima i naslovljen: „Ovaj vozni red važi od 5. jula 1922". Ipak, još uvek mogu da pročitam izbledela imena, koja će vam više od mojih zapažanja reći o ljudima koji su uživali u Getsbijevoj gostoljubivosti i izražavali mu finu zahvalnost time što ništa ne znaju o njemu.

Iz Ist Ega su tada dolazili Čester-Bekerovi i Ličijevi, te čovek po imenu Bansen, koga sam poznavao sa Jejla i doktor Vebster Sivet, koji se prošlog leta utopio u Mejnu. Zatim Hornbimovi i Vili-Volterovi, te ceo klan Blekbakovih, koji su se uvek okupljali u ćošku i dizali nos kao jarčevi na svakoga ko bi im prišao. Ismajevi i Kristijevi (ili bolje Hubert Auerbah i supruga gospodina Kristija), te Edgar Biver, čija je kosa, kažu, pobelela u toku jedne zimske noći iz čista mira.

Klarens Endajv je, koliko se sećam, bio iz Ist Ega. Došao je samo jednom, u belim pantalonama za golf, i posvađao se u bašti

sa skitnicom po imenu Eti. Iz udaljenijeg dela ostrva dolazili su Čidlovi, O. R. P. Šrederovi i Stonvol Džekson Abrams iz Džordžije, te Fišgardovi i bračni par Ripli-Snel. Gospodin Snel je bio tamo tri dana pre odlaska u zatvor, bio je toliko pijan da je gospođa Svet na prilaznom putu prešla kolima preko njegove desne ruke. Dolazili su i Dansijevi i S. B. Vajtbejt, koji je davno pregurao šezdesetu, te Moris A. Flink, Hamerhedovi i Beluga, uvoznik duvana, i njegove „kćeri".

Iz Vest Ega su dolazili Polovi i Malredijevi, Sesil Rebak i Sesil Šen, državni senator Gulik i Njutn Orkid, koji je vodio filmsku kuću *Par ekselans,* te Ekhaust i Klajd Koen, i Don S. Švarc (sin) i Artur Mekarti, svi na neki način povezani s filmom. Zatim Ketlipovi i Bembergovi i G. Erl Maldun, brat onog Malduna koji je kasnije zadavio svoju ženu. Dolazio je tamo i Da Fontano, osnivač istoimene firme, te Ed Legrosi i Džejms B. („Bućkuriš") Feret, De Džongovi i Ernest Lili – oni su dolazili da se kockaju, a kada bi Feret dopao u baštu to je značilo da je švorc i da će sledećeg dana tramvajske obveznice znatno skočiti.

Čovek zvani Antilopa bio je tamo tako često i boravio tako dugo da su počeli da ga zovu „podstanarom" – sumnjam da je imao ikakvu drugu kuću. Od pozorišnih ljudi bili su: Gas Vejz, Horas O'Donovan, Lester Majer, Džordž Dakvid i Frensis Bul. Takođe iz Njujorka bili su i: Hromovi i Bekhajsonovi, Denikerovi i Rasel Beti, Koriganovi i Kelerovi, Devarovi i Skalijevi, te S. V. Belčer i Smirkovi i mladi bračni par Kvin, sada razvedeni, te Henri L. Palmeto, koji je izvršio samoubistvo skočivši pod voz metroa na Tajms skveru.

Beni Meklenan je uvek dolazio sa četiri devojke. One nisu nikada bile iste, ali su toliko ličile da se činilo da su dolazile ranije. Zaboravio sam kako su se zvale – mislim da su bile Žaklina, ili Konsuela, ili Glorija, Džudi ili Džun, a njihova prezimena bila su melodični nazivi cveća i meseci, ili ozbiljna prezimena velikih američkih kapitalista, za koje bi na nečije navaljivanje priznale da su im rođaci.

Pored svih ovih, sećam se još da je barem jednom dolazila Faustina O'Brajen, te sestre Bedeker i mladi Bruer, kome je u ratu

otkinut nos, gospodin Albrukzburger i gospođica Hag, njegova verenica, Ardita Fic-Piters i gospodin P. Džuet, nekada komandant Američke legije, te gospođica Klaudija Hip, sa tipom koji je bio poznat kao njen šofer i nekakav princ, koga smo zvali Vojvodom i čije sam ime zaboravio, ako sam ga uopšte i znao.

Sav taj svet dolazio je kod Getsbija tog leta.

* * *

Jednog jutra, krajem jula, u devet ujutro, Getsbijeva veličanstvena kola lagano su prišla do mojih vrata i bučno zasvirala svojom tronotnom sirenom. Beše to prvi put da je došao kod mene, iako sam ja već bio na dve njegove zabave, vozio se s njim hidroavionom i, na njegovo navaljivanje, često koristio njegovu privatnu plažu.

„Dobro jutro, druže stari. Danas ručaš kod mene i mislio sam da se malo provozamo."

Balansirao je na komandnoj tabli automobila sa onom raznovrsnošću pokreta koja je tipično američka – mislim da potiče od nedostatka fizičkog rada u mladosti, a još više od lakoće naših nervoznih, beznačajnih igara. Ta osobina je neprestano izbijala u obliku nervoze iz njegovih odmerenih manira. Nikada nije bio sasvim smiren; ili bi tapkao nogom, ili bi nervozno otvarao i zatvarao šaku.

Primetio je da zadivljeno posmatram njegova kola.

„Lepa su, zar ne, druže stari?" Odskočio je da mi omogući da bolje vidim. „Zar ih nisi već video?"

Video sam ih. Svi su ih videli. Imala su bogatu krem boju, bila su niklovana, u svojoj monstruoznoj veličini tu i tamo su bila nabrekla od divnih kutija šešira, hrane, alata i imala su ceo lavirint vetrobrana u kojima se ogledalo desetak sunaca. Sedeći tako iza mnogo slojeva stakla u nekoj vrsti zelenog tapaciranog staklenika, krenuli smo u grad.

Proteklog meseca sam nekoliko puta razgovarao s njim i otkrio sam, nažalost, da on ima malo šta da kaže. Tako je moj prvi utisak, da je reč o čoveku od značaja, postepeno iščileo i on je prosto postao vlasnik palate u prvom komšiluku.

A onda je došla ta uznemirujuća vožnja. Nismo došli ni do Vest Ega, a Getsbi je počeo da ostavlja nezavršene svoje elegantne rečenice i da se udara po kolenu svojih pantalona boje karamele.

„Slušaj, druže stari", reče iznenada, „šta ti misliš o meni?"

Pomalo zatečen, počeh da se izmotavam u skladu s pitanjem.

„Dakle, reći ću ti nešto o svom životu", prekide me on. „Ne želim da iz svih tih priča o meni doneseš pogrešne zaključke."

Bio je, znači, svestan bizarnih optužbi koje su začinjale razgovore u njegovim holovima.

„Reći ću ti pravu istinu." Desnom rukom je prizivao božju kaznu da bude spremna ako ne bude govorio istinu. „Dete sam iz bogate porodice sa Srednjeg zapada – svi su pokojni. Odrastao sam u Americi, ali sam se školovao u Oksfordu zato što su se svi moji preci tamo školovali. Reč je o porodičnoj tradiciji."

Gledao me je nekako popreko – i bilo mi je jasno zbog čega je Džordan Bejker smatrala da laže. Nekako je zbrzao ono „školovao se u Oksfordu", ili je progutao reči, ili se zagrcnuo, kao da mu je nekada pre zadavalo muku. Ovom sumnjom se cela njegova tvrdnja raspala u paramparčad, pa sam se pitao da li u njemu ima nečeg stvarno opakog.

„Iz kojeg dela Srednjeg zapada?", upitao sam tek toliko da nešto kažem.

„Iz San Franciska."

„Jasno."

„Svi članovi moje porodice su umrli i tako sam došao do znatno velike količine novca."

Glas mu je bio svečan, kao da ga to sećanje na iznenadno gašenje cele loze još progoni. Na trenutak sam pomislio da želi da me isprovocira, ali kad sam ga pogledao sasvim sam promenio mišljenje.

„Posle toga sam živeo kao mladi radža u svim evropskim prestonicama – u Parizu, Veneciji, Rimu – kupujući dragulje, uglavnom rubine, loveći krupnu divljač, pomalo slikajući i pokušavajući da zaboravim nešto vrlo tužno što mi se davno dogodilo."

Jedva sam uspeo da se uzdržim od smeha zbog neverice. Fraze kojima se služio bile su toliko otrcane da su u meni pobuđivale

sliku „lika" s turbanom iz kojeg šišti strugotina dok vija tigra kroz Bulonjsku šumu.

„Onda je, druže stari, došao rat. Bilo je to veliko olakšanje i iz sveg srca sam se trudio da poginem, ali kao da sam bio začaran. Unapređen sam u potporučnika kada je počeo rat. U Argonskoj šumi poveo sam ostatke mitraljeskog bataljona toliko napred da se sa obe strane nalazio procep od pola milje kroz koji pešadija nije mogla da napreduje. Ostali smo tu dva dana i dve noći, sto trideset ljudi sa šesnaest mitraljeza, a kada je pešadija konačno stigla, zatekla je obeležja tri nemačke divizije među gomilama mrtvih. Unapređen sam u čin majora i odlikovale su me sve savezničke vlade – čak i Crna Gora, mala Crna Gora na Jadranskom moru!"

Mala Crna Gora! Glasnije je izgovorio ove reči i klimnuo glavom – osmehujući se. Taj osmeh je odražavao burnu istoriju Crne Gore i saosećao sa hrabrom borbom crnogorskog naroda. On je u potpunosti uvažavao niz nacionalnih prilika koji je doveo do iskazivanja zahvalnosti malog toplog crnogorskog srca. Sada je moja neverica bila potopljena divljenjem; ličilo je to na istovremeno listanje desetak časopisa.

Zavukao je ruku u džep, i parče metala koje je visilo na traci palo je u moj dlan.

„To je odlikovanje koje mi je dodelila Crna Gora."

Na moje zaprepašćenje, ta stvar je delovala autentično. *Orderi di Danilo,* pisalo je u polukrugu, *Montenegro, Nicolas Rex.*

„Okreni ga."

Majoru Džeju Getsbiju, pročitah, za izuzetnu hrabrost.

„Evo još jedne stvari koju uvek nosim. Uspomena iz oksfordskih dana. Fotografisano u dvorištu Svete Trojice – čovek levo od mene sada je grof od Donkastera."

Bila je to fotografija šestorice mladića u studentskim bluzama, koji lenčare u zasvođenom ulazu kroz koji se vidi mnoštvo zvonika. Bio je tu i Getsbi, koji je izgledao malo, ne mnogo, mlađi – sa štapom za kriket u ruci.

Onda je sve istina. Ugledah kože tigrova kako plamte u njegovoj palati na Velikom kanalu; spazih kako otvara kutiju rubina da bi njihovom grimiznom dubinom olakšao tešku patnju srca.

„Danas ću od tebe tražiti jednu veliku uslugu", reče, vraćajući sa zadovoljstvom suvenire u džep, „pa sam mislio da treba da znaš nešto o meni. Nisam želeo da misliš da sam nikogović. Vidiš, obično se nalazim među nepoznatima zato što tumaram kojekuda, pokušavajući da zaboravim onu tužnu stvar koja mi se dogodila." Zastao je. „Ćućeš popodne."

„Za ručkom?"

„Ne, popodne. Slučajno sam saznao da vodiš gospođicu Bejker na čaj."

„Hoćeš da kažeš da si zaljubljen u gospođicu Bejker?"

„Ne, druže stari, nisam. Nego je gospođica Bejker ljubazno pristala da s tobom razgovara o toj stvari."

Nisam imao pojma šta „ta stvar" znači, ali me je više gnjavilo nego zanimalo. Nisam pozvao gospođicu Džordan na čaj da bih razgovarao o gospodinu Džeju Getsbiju. Bio sam siguran da će njegova molba biti nešto stvarno ekscentrično, tako da sam na trenutak zažalio što sam ikada stupio nogom na njegov prenaseljeni travnjak.

Nije hteo više ni reči da kaže. Njegova korektnost mi se sve više dopadala kako smo se približavali gradu. Prošli smo luku Ruzvelt, gde smo načas videli prekookeanske brodove sa crvenim pojasevima, projurili smo kroz sirotinjski deo grada s kaldrmom i još aktivnim salunima s početka veka. Onda se sa obe strane otvorila Dolina pepela i video sam u prolazu gospođu Vilson kako se sa brektavom vitalnošću napreže na pumpi radionice.

Sa branicima raširenim kao krila obasjavali smo pola Astorije – samo pola, jer dok smo se provlačili između stubova, čuo sam ono poznato „štuckanje" motocikla i besni policajac je prozujao pokraj nas.

„U redu, drugar", doviknuo mu je Getsbi. Usporili smo. Izvadivši belu dopisnicu iz džepa, gurnuo ju je policajcu pod nos.

„U redu je", složio se policajac, dotakavši kapu u znak pozdrava. „Sledeći put ću vas prepoznati, g. Getsbi. Izvinite!"

„Šta je to bilo?", upitao sam. „Razglednica Oksforda?"

„Učinio sam mu uslugu jednom prilikom, pa mi svakog Božića šalje čestitku."

Prelazili smo veliki most, sunce je neprestano bleštalo kroz ograde, odbijajući se od kola u pokretu, grad se dizao preko reke u belim gomilama i šećernim kockama koje su listom izgrađene od sumnjivog novca. Grad gledan sa Kvinzborškog mosta uvek izgleda kao da ga vidite prvi put u prvom raskošnom obećanju misterije i lepote sveta.

Pretekao nas je pokojnik u mrtvačkim kolima sa cvećem, u pratnji dvoje kola sa spuštenim zavesama i nekoliko veselijih kola za prijatelje. Prijatelji su nas pogledali tragičnim pogledom i malim gornjim usnama jugoistočne Evrope, pa mi je nekako bilo drago da Getsbijeva divna kola čine deo njihove tužne svetkovine. Kada smo prelazili Blekvelovo ostrvo pretekla nas je limuzina, sa belim vozačem, u kojoj su sedela tri nacifrana crnca, dva kicoša i jedna devojka. Glasno sam se nasmejao kada su sa nadmenim rivalstvom zakolutali očima prema nama.

„Sad kada smo prešli ovaj most može svašta da se desi", i pomislih: „neka se desi šta hoće..."

Čak i Getsbi može da se dogodi kao nešto normalno.

* * *

Uzavrelo podne. U jednom podrumu, u Četrdeset drugoj ulici, s dobrom ventilacijom sastao sam se s Getsbijem za ručak. Žmirkajući i odbijajući bleštavo sunce napolju, zapazih ga u polumračnom predvorju kako razgovara s nekim čovekom.

„Gospodine Karavej, ovo je moj prijatelj gospodin Volfšim."

Mali Jevrejin spljoštenog nosa podiže svoju krupnu glavu i pogleda me sa dva pramena dlaka koje su rasle iz nosnica. Posle nekoliko trenutaka otkrih i njegove sitne oči u polutami.

„I tako ga pogledah", reče g. Volfšim, rukujući se sa mnom, „i šta misliš šta sam uradio?"

„Šta?", upitah pristojno.

Međutim, on se očito nije obraćao meni, jer je ispustio moju ruku i zaklonio Getsbija svojim izrazitim nosom.

„Dao sam Ketspou novac i rekao mu: 'U redu, Ketspo, nemoj da mu platiš ni paru dok ne zapuši usta.' I zapušio ih je smesta."

Getsbi nas uze za ruku i uvede u restoran, na šta gospodin Volfšim proguta novu rečenicu koju beše započeo i utonu u mesečarsko ćutanje.

„Viski sa sodom?", upita konobar.

„Ovo je lep restoran", reče gospodin Volfšim, gledajući prezviterijanske nimfe na plafonu. „Ali meni se više sviđa restoran preko puta!"

„Da, viski sa sodom", složi se Getsbi, a onda reče gospodinu Volfšimu: „Tamo je previše vruće..."

„Vruće i tesno – da", reče gospodin Volfšim, „ali puno uspomena."

„Koji je to restoran?", upitah ja.

„ Stari Metropol."

„Stari Metropol", reče gospodin Volfšim zamišljeno. „Ispunjen licima kojih više nema. Ispunjen prijateljima koji su zauvek otišli. Dok sam živ neću zaboraviti noć u kojoj su tamo ubili Rozija Rozentala. Bilo nas je šestoro za stolom, a Rozi je celo veče mnogo jeo i pio. Kada je bilo skoro jutro, prišao mu je konobar smešnog izgleda i rekao mu da ga neko traži napolju. 'U redu', reče Rozi i poče da ustaje, a ja ga povukoh da sedne.

'Neka gadovi dođu ovamo ako te žele, Rozi, ali, tako mi Boga, ti ne smeš da izađeš odavde.'"

„Bilo je četiri časa ujutro i da smo podigli zavese videli bismo da je svanulo."

„Je li izašao?", upitao sam naivno.

„Naravno da jeste." Nos gospodina Volfšima ljutito sevnu prema meni. „Okrenu se na vratima i reče: 'Ne dajte konobaru da odnese moju kafu!' Onda je izašao na trotoar, pogodili su ga tri puta u pun stomak i pobegli kolima."

„Njih četvorica su pogubljeni su na električnoj stolici", rekoh, prisećajući se.

„Petorica, s Bekerom." Njegove nosnice okrenuše se zainteresovano prema meni. „Koliko razumem, potrebna ti je veza za posao."

Zapanjujuće su delovale ove dve primedbe jedna pored druge. Umesto mene, odgovorio je Getsbi.

„Oh, ne", rekao je on, „nije to taj čovek."

„Nije?" Gospodin Volfšim delovao je razočarano.

„Ovo je samo prijatelj. Rekao sam ti da ćemo o tome razgovarati neki drugi put."

„Nije mi jasio", reče gospodin Volfšim, „imao sam pogrešnog čoveka."

Stigao je ukusan paprikaš i gospodin Volfšim, zaboravivši sentimentalniju atmosferu *Starog Metropola*, poče halapljivo da jede. U međuvremenu je njegov pogled polako obilazio celu prostoriju – završio je krug okretanjem prema ljudima koji su sedeli direktno iza nas. Mislim da bi, da nisam bio prisutan ja, pogledao i ispod našeg stola.

„Slušaj, druže", reče Getsbi, naginjući se prema meni, „bojim se da sam te jutros malo iznervirao u kolima."

Još jednom se nasmešio, ali ovaj put sam mu odoleo.

„Ne volim misterije", uzvratih, „i nije mi jasno zašto mi otvoreno ne kažeš šta želiš. Zbog čega sve to mora da ide preko gospođice Bejker?"

„Ah, nema tu ničeg tajanstvenog", uveravao me je on. „Gospođica Bejker je velika sportistkinja i ne bi nikada uradila ništa što ne valja."

Iznenada je pogledao na sat, skočio i istrčao iz restorana, ostavljajući mene za stolom sa gospodinom Volfšimom.

„Mora da telefonira", reče gospodin Volfšim, prateći ga pogledom. „Dobar tip, zar ne? Zgodan za gledanje i savršen gospodin."

„On je sa Oksforda."

„Zaista!"

„Studirao je u Oksfordu u Engleskoj. Čuo si za Oksford?"

„Da, da, čuo sam."

„To jedan od najčuvenijih koledža na svetu."

„Poznajete li odavno gospodina Getsbija?", upitah.

„Nekoliko godina", odgovori veselo. „Imao sam čast da ga upoznam odmah posle rata. Nakon što sam razgovarao s njim sat vremena znao sam da sam otkrio čoveka od manira. Rekao sam sebi: 'To je čovek koga bi voleo da povedeš kući i predstaviš ga majci i sestri.'" Zastao je. „Vidim da gledaš moju dugmad na manžetama."

Nisam ih do tada gledao, ali sada jesam. Sastojala su se od čudno poznatih komadića slonovače.

„Ovo su najlepši primerci ljudskih kutnjaka", reče mi on.

Zagledao sam se u dugmad. „Veoma zanimljiva ideja."

„Da." Zavrnuo je rukave ispod sakoa.

„Da, Getsbi je veoma obazriv prema ženama. Ženu prijatelja ne bi ni pogledao."

Kada se predmet ovog spontanog poveravanja vratio i seo za sto, gospodin Volfšim je naglo ispio kafu i ustao.

„Lepo sam ručao", reče on, „i sada ću pobeći od vas dvojice mladića pre nego što presedim vreme dobrodošlice."

„Nemoj da žuriš, Majer", reče Getsbi dosta mlako. Gospodin Volfšim podiže ruku kao da daje blagoslov.

„Veoma si ljubazan, ali ja pripadam drugoj generaciji", reče ozbiljno. „Ostanite ovde i razgovarajte o sportu i ženama i o..." Drugim pokretom ruke izvajao je zamišljenu imenicu. „Što se mene tiče, meni je pedeset godina i neću više da vas gnjavim."

Kada se rukovao i okrenuo da pođe, njegov tragični nos je drhtao. Pitao sam se da li sam rekao nešto čime sam ga uvredio.

„Ponekad bude veoma sentimentalan", objasni Getsbi. „Danas je jedan od tih sentimentalnih dana. Njega poznaju u Njujorku – pravi stanovnik Brodveja."

„Šta je on, glumac?"

„Ne."

„Zubar?"

„Majer Volfšim? Ne, nego kockar." Getsbi je napravio malu pauzu, a onda je hladno dodao: „On je čovek koji je 1919. lažirao finalnu utakmicu u bejzbolu."

„Lažirao finalnu utakmicu?", ponovio sam.

Ovo me je zaprepastilo. Naravno, sećao sam se da je finale 1919. bilo lažirano, ali da sam o njemu uopšte razmišljao, mislio bih kao o nečemu što se prosto *dogodilo,* kao kraj nekog neminovnog lanca. Nikada mi ne bi palo na pamet da jedan čovek može da se igra s verom pedeset miliona ljudi – sa drskošću obijača sefova.

„Kako je uspeo u tome?", upitao sam posle pauze.

„Samo je osetio priliku."

„Zašto nije u zatvoru?"

„Ne mogu da ga uhvate, druže stari. Lukav je on."

Platio sam račun, ne dozvoljavajući Getsbiju da to učini. Kada mi je konobar doneo kusur, primetio sam Toma Bjukenena na drugoj strani restorana.

„Pođi sa mnom na trenutak", rekao sam, „moram da pozdravim nekoga."

Kada nas je primetio, Tom je prosto potrčao prema nama.

„Gde si bio?", upitao je oštro. „Dejzi je besna što nisi navratio."

„Ovo je gospodin Getsbi, gospodine Bjukenen."

Rukovali su se, a preko Getsbijevog lica prešao je napet, čudan izraz zbunjenosti.

„Inače, kako si?", upitao me je Tom. „Kako je moguće da si došao čak ovamo da jedeš?"

„Ručao sam s gospodinom Getsbijem."

Okrenuo sam se prema gospodinu Getsbiju, ali njega više nije bilo.

* * *

„Jednog oktobarskog dana 1917", pričala mi je Džordan Bejker tog popodneva, sedeći veoma ukočeno na uspravnoj stolici u bašti hotela *Plaza,* „išla sam gradom, malo po trotoarima malo po travnjacima. Lepše sam se osećala na travnjacima zato što sam imala cipele iz Engleske, sa gumenim čepovima na đonovima koji su se zabadali u meko tlo. Nosila sam novu kariranu suknju koja se malo zadizala na vetru, a kad god bi se to desilo, crvene, bele i plave zastave pred svim kućama zalepršale bi negodujući.

Najveća zastava i najveći travnjak pripadali su kući Dejzi Fej. Upravo beše napunila osamnaest godina, bila je dve godine starija od mene i svakako najpopularnija devojka u Luisvilu. Oblačila se u belo i imala je bela sportska kola, tako da je telefon u njenoj kući zvonio po ceo dan i mladi oficiri iz logora Tejlor su tražili privilegiju da je rezervišu za to veče. 'Barem na sat vremena!'

Kada sam to jutro došla naspram njene kuće, njen beli automobil se nalazio pokraj trotoara, a ona je sedela u njemu s poruč-

nikom koga nisam videla nikada pre. Bili su toliko zaneseni da me nisu primetili dok nisam prišla na dva koraka.

'Zdravo, Džordan', rekla je ona neočekivano. 'Molim te, dođi.'

Bila sam polaskana što ona hoće sa mnom da razgovara, jer sam se od svih starijih devojaka najviše divila njoj. Pitala me je da li idem u Crveni krst da pravim zavoje. Išla sam tamo. Hoću li im onda reći da ona tog dana ne može da dođe? Dok je Dejzi govorila, oficir ju je posmatrao onako kako svaka mlada devojka poželi da je nekad gledaju, a kako je to meni delovalo romantično, zapamtila sam taj događaj za sva vremena. On se zvao Džej Getsbi i od tada ga nisam videla duže od četiri godine – ni kada sam ga srela na Long Ajlendu nisam shvatila da je reč o istom čoveku.

Bilo je to devetsto sedamnaeste. Sledeće godine i sama sam imala nekoliko ljubavi i počela sam da igram na turnirima, tako da nisam često viđala Dejzi. Ona se družila sa malo starijima – ako je uopšte izlazila s bilo kim. Kružile su o njoj neprijatne glasine – kako ju je jedne zimske noći majka zatekla da se pakuje za Njujork da se pozdravi s vojnikom koji odlazi u Evropu. Bila je sprečena, ali s porodicom nije razgovarala nekoliko nedelja. Posle toga više nije očijukala s vojnicima, već samo sa nekoliko kratkovidih mladića u gradu, koji su bili nesposobni za vojsku.

Sledeće jeseni već je bila ponovo srećna, srećna kao nekada. Vratila se u društvo posle potpisivanja mira, a u februaru je navodno bila verena za nekog čoveka iz Nju Orleansa. U junu se udala za Toma Bjukenena iz Čikaga, sa pompom kakvu Luisvil do tada nije doživeo. On je došao sa stotinu ljudi u četiri zakupljena vagona i unajmio je ceo sprat u hotelu *Mulbah,* a dan pre venčanja dao joj je nisku bisera vrednu trista pedeset hiljada dolara.

Ja sam bila deveruša. Došla sam u njenu sobu pola sata pre svadbenog ručka i zatekla je kako leži na krevetu u cvetnoj haljini, lepa kao junska noć – i natreskana kao ćuskija. U jednoj ruci je držala flašu *sovinjona*, a u drugoj pismo.

„Čestitaj mi", promrmljala je. „Nikada pre nisam pila, ali tako sam uživala."

„Šta ti je, Dejzi?"

Mogu da ti kažem da sam se gadno uplašila; nikada nisam videla neku devojku da tako izgleda.

„Slušaj, dušice moja." Preturala je po korpi za đubre koju je držala kod sebe na krevetu i izvukla je nisku bisera. „Nosi ih dole i vrati onome kome pripadaju. Reci da se Dejzi predomislila. Kaži: 'Dejzi se predomislila!"

Počela je da plače – silno je plakala. Izjurila sam napolje i našla služavku njene majke, zaključale smo vrata i stavile je u kadu s hladnom vodom. Nije htela da se rastane od pisma. Držala ga je u kadi i stiskala, napravivši od njega mokru lopticu, a dozvolila mi je da ga ostavim u posudu za sapun kada je videla da se raspada kao pahulje snega.

Međutim, ništa nije govorila. Stavljale smo joj amonijak pod nos i led na čelo, vratile je u haljinu i pola sata kasnije, kada smo izašle iz sobe, biseri su bili oko njenog vrata a ova epizoda završena. Sutradan u pet časova venčala se s Tomom Bjukenenom ne trepnuvši i otišla je na tromesečno krstarenje južnim morima.

Videla sam ih kada su se vratili u Santa Barbaru i učinilo mi se da nikada nisam videla nevestu da je toliko luda za svojim mužem. Ako bi on samo na trenutak napustio sobu, ona bi počela da se nervozno osvrće oko sebe, govoreći, 'Kud je Tom otišao?' i imala bi tako tužan izraz na licu dok ga ne bi videla na vratima. Dugo bi sedela na pesku držeći njegovu glavu u krilu, trljajući mu oči i gledajući ga sa neizmernom radošću. Bilo je dirljivo videti ih zajedno – da se jednostavno smeješ prigušeno i ushićeno. Bilo je to u avgustu. Nedelju dana po mom odlasku iz Santa Barbare, Tom je naleteo na zaprežna kola na putu i otkinuo točak automobila. Devojka koja je bila s njim takođe je dospela u novine zato što je polomila ruku – jedna od sobarica iz hotela *Santa Barbara.*

Sledećeg aprila Dejzi je dobila devojčicu i njih troje su otišli na godinu dana u Francusku. Videla sam ih u proleće u Kanu, pa u Doviju, i, najzad, kada su se skrasili u Čikagu. Kao što znaš, Dejzi je u Čikagu bila popularna. Kretali su se u dinamičnom društvu, svi su bili mladi, bogati i neobuzdani, ali ona je iz toga izašla savršeno čista. Možda zato što ne pije. Velika je prednost ne piti u

društvu koje loče. Možeš da držiš jezik za zubima, možeš da prikriješ male nedostatke da ih niko ne primeti, jer njima nije ni stalo do toga. Možda Dejzi nije nikada ni doživela nikakvu ljubavnu avanturu – a ipak, ima nešto u tom njenom glasu...

Dakle, pre otprilike šest nedelja ona je prvi put posle više godina čula da neko pominje Getsbija. Bilo je to kada sam ja tebe upitala – sećaš se? – da li si upoznao Getsbija u Vest Egu. Kad si ti otišao, ona je došla u moju sobu, probudila me i upitala: 'Koji Getsbi?' i kada sam ga opisala – bila sam polupospana – rekla je veoma čudnim glasom da je to verovatno čovek koga je nekad poznavala. Tek tada sam ja povezala tog Getsbija sa oficirom u njenim belim kolima."

* * *

Kada je Džordan Bejker završila celu priču, mi već bejasmo napustili hotel *Plaza* pola sata ranije, i upravo smo *viktorijom* prolazili kroz Central park. Sunce beše zašlo za visoke nebodere u kojima stanuju filmske zvezde, a kroz topli suton izdizao se cvrkut dečice koja su se okupila na travi:

Ja sam arapski šeik sneni.
Tvoja ljubav pripada meni.
Noćas kad te san savlada
U tvoj šator ući ću tada.

„Bila je to čudna koincidencija", rekoh.

„Nije uopšte reč o koincidenciji."

„Zašto ne?"

„Getsbi je kupio tu kuću tako da bi Dejzi bila s druge strane zaliva."

Znači da one junske noći nije težio samo ka zvezdama. Tada mi se vratio u sećanje, iznenada spasen iz utrobe svog besciljnog sjaja.

„On hoće da zna", nastavila je Džordan, „da li si spreman da jedno popodne pozoveš Dejzi u svoju kuću i da onda on dođe."

Potresla me je čednost tog zahteva. Čekao je pet godina i kupio je palatu u kojoj noćnim leptirićima daruje svetlost zvezda – da bi mogao da jedno popodne dođe u baštu neznanca.

„Da li sam morao da saznam sve ovo pre nego što on zatraži takvu sitnicu?"

„Plaši se, čekao je tako dugo. Mislio je da bi ti mogao da se uvrediš. Vidiš, on je u suštini dobar čovek."

Nešto me je zabrinjavalo.

„Zašto nije od tebe tražio da urediš sastanak?"

„Hoće da ona vidi njegovu kuću", objasnila je. „A tvoja kuća je odmah do nje."

„Ah!"

„Mislim da je nekako očekivao da će jedne večeri doći na neku od zabava", nastavila je Džordan, „ali se ona nije pojavila. Onda je počeo da se izdaleka raspituje za nju, pa je naišao i na mene. Bilo je to one večeri kad me je pozvao, a trebalo je da čuješ sa koliko opreza je prišao tome. Ja sam, naravno, odmah predložila ručak u Njujorku – mislila sam da će poludeti:

„Neću da uradim ništa što ne bi bilo u redu!", ponavljao je. „Hoću da je vidim u komšiluku."

„Kada sam mu rekla da si ti veliki Tomov prijatelj, hteo je da odustane. On ne zna mnogo o Tomu, iako kaže da je godinama čitao čikaške novine ne bi li negde spazio Dejzino ime."

Već je bio mrak, i kada smo zaronili pod neki mali most, obujmio sam rukom Džordanino zlatno rame i privukao je sebi, pozivajući je na večeru. Iznenada nisam više razmišljao o Dejzi i Getsbiju, već o ovoj čednoj, skladnoj, sputanoj osobi koja se zamajava opštim skepticizmom i koja se izazovno izvila u mom zagrljaju. U ušima su mi, ošamućujuće, damarale sledeće reči: 'Postoje samo progonjeni i progonitelji, radni i umorni.'

„Mora i Dejzi da ima nešto u životu", promrmlja Džordan meni.

„Želi li ona da vidi Getsbija?"

„Ona ne sme da zna. Getsbi ne želi da ona zna. Treba samo da je pozoveš na čaj."

Prošli smo barijeru tamnog drveća, a zatim fasade Pedeset devete ulice, blok finog nežnog svetla koje obasjava park. Za razliku

od Getsbija i Toma Bjukenena, ja nisam imao devojku čije bestelesno lice plovi duž tamnih venaca i zaslepljujućih reklama, pa sam čvrsto obgrlio devojku pokraj sebe. Njena bleda, prezriva usta nasmešila su se, pa sam je privukao još jače, ovaj put sam je pripio uz svoje lice.

POGLAVLJE V

Kada sam te noći došao kući u Vest Eg, na trenutak sam se uplašio da mi se zapalila kuća. Dva časa posle ponoći i ceo taj deo poluostrva bleštao je okupan svetlošću, koja je nestvarno padala po šiblju i svetlucala duž žica pored druma. Kada sam zaobišao ugao, video sam da Getsbijeva kuća svetli od podruma do krova.

Pomislih da je u pitanju još jedna zabava, divlja igra žmurke, pri čemu cela kuća stoji na raspolaganju za igru. Međutim, vladala je potpuna tišina. Čuo se samo vetar u krošnjama drveća, vetar koji je ljuljao žice i gasio i palio svetla kao da kuća namiguje u tami. Kada je moj taksi otišao brekćući, primetih da mi Getsbi dolazi u susret preko travnjaka.

„Kuća ti izgleda kao svetski vašar", rekoh ja.

„Stvarno?" Rasejano se okrenuo prema njoj. „Malo sam obilazio sobe. Hajdemo na Koni Ajlend, druže stari. Mojim kolima."

„Prekasno je."

„A da se malo bućnemo u bazen? Nisam ga koristio celo leto."

„Moram da spavam."

„U redu."

Stajao je i gledao me s potisnutom napetošću.

„Razgovarao sam sa gospođicom Bejker", rekoh posle nekoliko trenutaka. „Sutra ću nazvati Dejzi i pozvaću je na čaj."

„To je u redu", reče ravnodušno. „Ne želim da te dovodim u nevolju."

„Koji dan bi ti odgovarao?"

„Koji dan bi odgovarao *tebi?",* ispravi me brzo. „Stvarno ne želim da te dovodim u nevolju."

„Kako bi bilo prekosutra?"

Malo se zamislio. Zatim smušeno reče:

„Treba da ošišam travu."

Obojica pogledasmo travu – postojala je tamna linija koja je razdvajala moj zapušteni i njegov lepo uređeni travnjak. Pomislih da misli na moju travu.

„Ima još jedna sitnica", reče nesigurno i zastade.

„Da li bi hteo da odložiš za nekoliko dana?", upitah.

„Oh, nije stvar u tome. Barem..." Počinjao je na više načina, pokušavajući da nađe pravi. „Ovaj, znaš šta, mislio sam – ovaj, slušaj, druže stari, ti ne zarađuješ mnogo, je li?"

„Ne baš mnogo."

Ovo kao da ga je ohrabrilo i on nastavi sa više samopouzdanja.

„Mislio sam da ne zarađuješ, ako ćeš da mi oprostiš – vidiš, ja vodim neke posliće, nešto kao pomoćna linija, shvataš. Pa sam mislio ako ne zarađuješ mnogo – prodaješ obveznice, zar ne, druže stari?"

„Pokušavam."

„E, pa ovo bi te sigurno zanimalo. Ne bi ti uzelo mnogo vremena, a lepo bi zarađivao. Slučajno se radi o poverljivom poslu."

Sada shvatam da bi pod drugačijim okolnostima tekao razgovor o jednoj od kriza u mom životu. Međutim, s obzirom na to da je ponuda bila očito kao protivusluga, nisam imao izbora nego da ga presečem.

„Imam pune ruke posla", rekao sam. „Veoma sam zahvalan, ali ne bih mogao da prihvatim još radnih obaveza."

„Ne bi morao da radiš ništa sa Volfšimom." Očito je pomislio da bežim od „veze" koja je pominjana za ručkom, ali sam ga ubedio da greši. Čekao je još malo, nadajući se da ću ja početi razgovor, ali sam bio previše zamišljen da bih dalje razgovarao, tako da je on mimo svoje volje otišao kući.

Veče me je učinilo luckastim i srećnim; mislim da sam utonuo u dubok san čim sam zatvorio vrata za sobom. Zato ne znam da li je Getsbi išao na Koni Ajlend ili koliko je još „razgledao svoje sobe" dok mu je kuća i dalje bleštala sva u svetlu. Sledećeg jutra nazvao sam Dejzi iz kancelarije i pozvao je na čaj.

„Nemoj da vodiš Toma", upozorio sam je.

„Šta?"

„Nemoj da vodiš Toma."

„Ko je 'Tom'?", upitala je bezazleno.

Na dogovoreni dan kiša je lila kao iz kabla. U jedanaest časova čovek s kišobranom, vukući kosilicu, pokucao je na moja vrata i rekao mi da ga je poslao gospodin Getsbi da ošiša travu. To me je podsetilo da sam zaboravio da kažem mojoj Finkinji da se vrati, pa sam otišao kolima u Vest Eg da je potražim u raskvašenim uličicama s kućama okrečenim u belo i da kupim šolje, limun i cveće.

Cveće je bilo nepotrebno, jer je u dva časa od Getsbija stigao ceo staklenik sa bezbroj saksija. Sat vremena kasnije ulazna vrata su se nervozno otvorila i Getsbi je, u belom odelu, svilenoj košulji i kravati zlatne boje, žurno ušao unutra. Bio je bled, a veliki podočnjaci bili su znak da je imao besanu noć.

„Je li sve u redu?", odmah je upitao.

„Trava lepo izgleda, ako na to misliš."

„Koja trava?", upitao je tupo. „Ah, trava u dvorištu." Pogledao je kroz prozor, ali, sudeći po izrazu na njegovom licu, ne verujem da je išta video.

„Izgleda veoma lepo", rekao je smušeno. „Jedne novine pišu da će kiša prestati oko četiri. Mislim da je u pitanju *Žurnal.* Imaš li sve što ti je potrebno za – čaj?"

Uveo sam ga u ostavu, gde je malo prekorno pogledao Finkinju. Zajedno smo pogledali dvanaest kolača od limuna iz prodavnice delikatesa.

„Hoće li odgovarati?", upitao sam.

„Naravno, naravno! Sasvim su u redu!", a onda je pritvorno dodao, „...druže stari."

Kiša se oko pola četiri preobrazila u vlažnu maglu, kroz koju su tu i tamo curkale kapi nalik rosi. Getsbi je ispraznim pogledom listao primerak Klejeve *Ekonomije,* trzajući se na Finkinjin hod od kojeg se tresao kuhinjski pod i virkajući s vremena na vreme prema zamagljenim prozorima kao da se napolju dešava ceo niz nevidljivih ali uznemiravajućih događaja. Na kraju je ostao i nesigurnim glasom mi rekao da on ide kući.

„Zbog čega?"

„Niko neće doći na čaj. Već je prekasno!" Pogledao je na sat kao da pothitno mora da ide nekud drugde. „Ne mogu da čekam ceo dan."

„Ne budi lud, tek je dva minuta do četiri."

Seo je sav skrušen, kao da ga na to prisiljavam, a u istom trenu se čuo zvuk automobilskog motora. Obojica smo skočili i, pomalo i sam izmrcvaren, izašao sam u dvorište.

Ispod jorgovana, sa kojih je intenzivno kapalo, dolazila su velika otvorena kola. Zaustavila su se. Dejzino lice, delimično zaklonjeno ljubičastim šeširom, pogledalo me je uz zanosan osmeh.

„Je li to tvoja kuća, najmiliji moj?"

Ushićujuće žuborenje njenog glasa bilo je pravo okrepljenje na kiši. Morao sam da pratim talasanje tog glasa samo uhom pre nego što su reči počele uopšte da dopiru. Vlažni pramen kose ležao je kao linija plave boje preko njenog lica, a ruka joj je bila mokra od blistavih kapljica kada sam je uzeo da joj pomognem da izađe iz kola.

„Jesi li zaljubljen u mene", rekla mi je tiho na uvo, „ili mi objasni zašto sam morala da dođem sama?"

„To je tajna *Rekrentskog zamka.* Reci šoferu da nekud ode na sat vremena."

„Vrati se za sat vremena, Ferdi." Zatim je ozbiljno promrmljala: „Zove se Ferdi."

„Da li mu je nos osetljiv na benzin?"

„Ne verujem", rekla je bezazleno. „Zašto?"

Ušli smo u kuću. Na moje ogromno zaprepašćenje, dnevna soba bila je prazna.

„Zaista čudno", rekoh zaprepašćeno.

„Šta je čudno?"

Ona je okrenula glavu zato što se na vratima čulo lagano kucanje. Izašao sam i otvorio ih. Getsbi, bled kao smrt, s rukama u džepovima sakoa kao da su u pitanju tegovi, stajao je u lokvici vode i tragično je zurio u mene.

S rukama još u džepovima, ušunjao se u hodnik, okrenuo se naglo kao da je na žici i nestao u dnevnoj sobi. Nije to bilo nimalo

smešno. Svestan snažnog lupanja sopstvenog srca, povukao sam vrata protiv sve veće kiše.

Pola minuta je trajao potpuni muk. Potom sam iz dnevne sobe začuo prigušeno mrmljanje i smeh, nakon čega je usledio žubor Dejzinog glasa:

„Svakako mi je strašno drago što te ponovo vidim."

Opet je nastala pauza; trajala je strašno dugo. Nisam imao šta da radim u hodniku, pa sam ušao u sobu.

Getsbi je, s rukama u džepovima, stajao oslonjen na kamin glumeći savršen mir, čak dosadu. Glava mu je bila toliko zabačena da je počivala na starom neispravnom zidnom časovniku, tako da su iz te pozicije njegove zamućene oči posmatrale Dejzi, koja je sedela, preplašena ali zanosna, na ivici visoke stolice.

„Mi se poznajemo od ranije", promrmljao je Getsbi. Pogledao me je na trenutak, a njegove usne su se razdvojile u pokušaju da mi se nasmeše. Srećom, časovnik je iskoristio taj momenat da se opasno nakrivi pod pritiskom njegove glave, na šta se on okrenuo i uhvatio ga drhtavim prstima, namestivši ga kako treba. Onda je seo, kruto, s laktom na naslonu kauča i s bradom u ruci.

„Žao mi je zbog časovnika", rekao je.

Sada je moje lice postalo tropski preplanulo. Nisam mogao da izvučem ni jedan jedini izraz od hiljadu njih koji su mi se vrzmali po glavi.

„To je stari časovnik", rekoh im maloumno.

Mislim da smo na trenutak svi poverovali da se razbio u paramparčad o pod.

„Nismo se sreli više godina", reče Dejzi sasvim smireno.

„U novembru će biti pet godina."

Automatizam Getsbijevog odgovora sve nas je zbunjivao barem još nekoliko trenutaka. Podigao sam ih na noge očajničkim predlogom da mi pomognu oko čaja u kuhinji kada ga je demonska Finkinja unela na poslužavniku.

Usred dobrodošle zbrke šolja i limuna uspostavila se izvesna fizička harmonija. Getsbi se povukao u senku i, dok smo Dejzi i ja razgovarali, posmatrao čas jedno čas drugo napetim, nesrećnim pogledom. Međutim, kako mir nije bio cilj sam po sebi, u prvom pogodnom trenutku sam se izvinio i ustao.

„Kuda ćeš?", upitao me je uznemireno Getsbi.

„Vraćam se brzo."

„Moram da ti nešto kažem pre nego što odeš."

Pojurio je za mnom u kuhinju' zatvorio vrata i prošaptao: „O, Bože!", rekao je sav očajan.

„Šta je bilo?"

„Ovo je strašna greška", reče, vrteći snažno glavom, „strašna, strašna greška."

„Samo si se zbunio, to je sve", i na svu sreću, dodao sam: „I Dejzi se zbunila."

„I ona se zbunila?", ponovi on u neverici.

„Baš koliko i ti."

„Ne pričaj tako glasno."

„Ponašaš se kao dečak", rekoh nestrpljivo. „I ne samo to nego si i grub. Dejzi tamo sedi sama."

Podigao je glavu da bi me naterao da zaćutim, pogledao me je neverovatno prekorno i, otvarajući obazrivo vrata, vratio se u drugu sobu.

Izašao sam na zadnji izlaz – baš kao Getsbi kada je nervozno napravio krug oko kuće pola sata pre – i otrčao do velikog crnog čvornovatog drveta, čije je gusto lišće predstavljalo zaštitu od kiše. Kiša je ponovo lila kao iz kabla, a moj neuredni travnjak, koji je Getsbijev baštovan lepo ošišao, obilovao je malim blatnjavim barama i praistorijskim močvaricama. Ispod stabla nisam imao u šta da gledam, osim u ogromnu Getsbijevu kuću, tako da sam zurio u nju, kao Kant u crkveni zvonik, pola sata. Sagradio ju je jedan pivar u vreme pomodnog ludila, deceniju pre, a pričalo se da je pristao na to da pet godina plaća porez na sve kućice u susedstvu ako vlasnici pristanu da pokriju krovove slamom. Možda je njihovo odbijanje upropastilo njegov plan da osnuje porodičnu lozu – odmah je dobio tuberkulozu. Njegova deca su prodala kuću sa crnim vencem koji je još stajao na vratima. Amerikanci, iako su spremni, čak veoma raspoloženi da budu i sluge, oduvek uporno odbijaju da budu seljaci.

Posle pola sata sunce je ponovo zasjalo i bakalinov automobil je napravio krug oko Getsbijeve kuće sa svežim namirnicama za

večeru posluge – bio sam siguran da on neće ništa okusiti. Sobarica je počela da otvara gornje prozore kuće, na trenutak bi se pojavila na svakom od njih i, oslonjena na veliki centralni prag, zamišljeno bi pljunula u baštu. Bilo je vreme da se vratim. Dok je kiša padala činilo mi se da čujem žamor njiovih glasova, koji je povremeno nadolazio sa najezdom emocija. Međutim, u novonastaloj tišini osećao sam da je i u kući nastao muk.

Ušao sam – nakon što sam na sve moguće načine čangrljao po kuhinji, osim što nisam preturio peć – ali ne verujem da su oni išta čuli. Sedeli su na suprotnim krajevima kauča, zagledani jedno u drugo kao da je postavljeno neko pitanje, ili kao da visi u vazduhu, a nestao je svaki trag smetenosti. Dejzino lice bilo je umrljano suzama, a kada sam ja ušao ona je skočila i počela je da ga briše maramicom pred ogledalom. Međutim, promena na Getsbiju bila je jednostavno zapanjujuća. Bukvalno je blistao; bez jedne jedine reči ili gesta ushićenja iz njega je zračilo novo biće koje je ispunjavalo sobicu.

„O, zdravo, druže stari", rekao je kao da me godinama nije video. Na trenutak sam pomislio da će se i rukovati sa mnom.

„Prestala je kiša."

„Je li?" Kada je shvatio o čemu govorim, da se soba ponovo kupa u sunčevoj svetlosti, nasmešio se kao meteorolog, kao zaneseni zaštitnik povratne svetlosti i ponovio je tu vest Dejzi. „Šta misliš o tome? Prestala je kiša."

„Drago mi je, Džej." Taj glas, pun bolne lepote, govorio je samo o njenoj neočekivanoj radosti.

„Hoću da ti i Dejzi dođete u moju kuću", reče on, „hteo bih da je provedem po njoj i pokažem joj sve."

„Siguran si da hoćeš da i ja pođem?"

„Apsolutno, druže stari."

Dejzi se popela na sprat da opere lice – prekasno sam s poniženjem pomislio na svoje peškire – dok smo Getsbi i ja čekali na travnjaku.

„Moja kuća lepo izgleda, zar ne?", upitao je on. „Pogledaj kako celo pročelje obliva svetlost."

Složio sam se da je veličanstvena.

„Da." Pogledom je prešao preko svih zasvođenih vrata i četvrtastih kulica. „Trebalo mi je samo tri godine da zaradim novac kojim sam je kupio."

„Mislio sam da si novac nasledio."

„Jesam, druže stari", reče mehanički, „ali sam najveći deo njega izgubio u velikoj panici – u panici rata."

Mislim da nije bio ni svestan šta priča, jer kada sam ga upitao kakvim biznisom se bavi, odgovorio je: „To je moja stvar", pre nego što je shvatio da to nije pravi odgovor.

„Oh, bavio sam se raznim stvarima", ispravio je sam sebe. „Bavio sam se prodajom lekova, a zatim naftom. Sada se ne bavim ni jednim ni drugim." Pogledao me je pažljivije. „Hoćeš da kažeš da si razmišljao o onome što sam ti pominjao pre neku noć?"

Pre nego što sam uspeo da odgovorim, Dejzi je izašla iz kuće i dva reda mesingane dugmadi na njenoj haljini zableštala su na suncu.

„Ta golema kuća tamo", uzviknula je ona pokazujući prstom.

„Da li ti se sviđa?"

„Veličanstvena je, ali nije mi jasno kako u njoj živiš sam."

„Uvek je puna zanimljivog sveta, i noću i danju. Ljudi koji rade zanimljive stvari. Slavnih ljudi."

Umesto da krenemo prečicom duž moreuza, sišli smo na drum i ušli na veliku zadnju kapiju. Zamamnim šapatom Dejzi se divila ovom ili onom aspektu te vlastelinske siluete koja se ocrtavala na nebu, divila se bašti, iskričavom mirisu narcisa i penušavom mirisu cveta kupine i šljiva, kao i bledozlatnom mirisu nezaboravka. Bilo je čudno doći do mramornog stepeništa i ne naići na talasanje belih haljina, ne čuti ništa drugo osim cvrkuta ptica.

A unutra, dok smo prolazili kroz salone u stilu Marije Antoanete i restauracije, osećao sam da se gosti kriju iza kauča i stolova, da im je naređeno da ni ne dišu dok mi prolazimo. Kada je Getsbi zatvorio vrata „biblioteke Merton koledža" zakleo bih se da sam čuo da se sovooki čovek avetinjski smeje.

Popeli smo se na sprat, prolazili smo kroz stilske spavaće sobe uvijene u ružičastu i ljubičastu svilu, živahne od novog cveća, a potom kroz sobe za oblačenje i biljarde, kroz kupatila sa dubokim kadama – upadajući u jednu sobu gde je razbarušeni muškarac u

pidžami radio sklekove na podu. Bio je to g. Antilopa, „podstanar". Tog jutra video sam ga kako skita po plaži. Konačno smo došli u Getsbijev stan, spavaću sobu i kupatilo i radnu sobu, še smo seli i popili po čašu šartrea koji je izvadio iz ormara u zidu.

Netremice je posmatrao Dejzi i mislim da je sve u kući ponovo vrednovao u zavisnosti od reakcije njenih voljenih očiju. Ponekad je, takođe, zverao u stvari koje poseduje kao da u njenom iznenađujućem prisustvu ništa više nije realno. Jednom se umalo nije skotrljao niza stepenice.

Njegova spavaća soba bila je najjednostavnija od svih – osim što je toaletni stočić bio ukrašen priborom od čistog zlata. Dejzi je oduševljeno uzela četku i provukla je kroz kosu, na šta je Getsbi seo, naneo senku na oči i počeo da se smeje.

„To je najčudnija stvar, druže stari", rekao je ushićeno. „Ne mogu – kada pokušam da..."

Očito je prošao kroz dva stanja i sada je ulazio u treće. Posle zbunjenosti i nerazumne radosti, sada je bio zadivljen njenim prisustvom. Ta pomisao ga je tako dugo ispunjavala, sanjao je o njoj do samog kraja, čekao je, takoreći, stisnutih zuba u neverovatno visokom intenzitetu. Sada je reagovao tako što je radio kao preterano navijen časovnik.

Brzo se oporavivši, otvorio nam je dva glomazna ormana u kojima su se nalazila njegova odela, penjoari, kravate i košulje složene od vrha do dna poput cigala.

„Imam čoveka u Engleskoj koji mi kupuje odeću. Početkom svake sezone šalje mi jednu kolekciju, u proleće i jesen."

Izvadio je hrpu košulja i počeo da ih baca, jednu po jednu, pred nas, košulje od čistog pamuka i debele svile i od lepog flanela, koje su prekrile sto u velikoj raskoši boja. Dok smo se divili, doneo je još košulja i meka bogata gomila je veoma porasla – košulje na linije i cvetiće i kockice u bojama korala, zelenih jabuka i lavande, blago narandžaste s modrim inicijalima. Iznenada, uz prigušen zvuk, Dejzi zagnjuri glavu u košulje i poče da rida.

„Tako su lepe ove košulje", govorila je jecajući, a glas joj je bio prigušen debelim naborima košulja. „Rastužilo me je to što nikada pre nisam videla tako – tako lepe košulje."

* * *

Posle kuće trebalo je da vidimo terene i bazen, hidroplan i letnje cveće – ali je ponovo počela kiša i stajali smo jedno kraj drugog posmatrajući namreškanu površinu moreuza.

„Da nema magle, videli bismo tvoju kuću preko zaliva", reče Getsbi. „Na kraju tvoga doka zeleno svetlo gori celu noć."

Dejzi iznenada stavi svoju ruku u njegovu, ali on kao da je bio opsednut onim što je upravo rekao. Verovatno mu je palo na um da je čudesno značenje tog svetla sada zauvek nestalo. U poređenju s velikom razdaljinom koja ga je odvajala od Dejzi, njoj je izgledalo veoma blizu, gotovo kao da je dodiruje. Izgledalo joj je blizu kao zvezda mesecu. Sada je to bilo ponovo samo zeleno svetlo na doku. Bio je to za njega još jedan čaroban predmet manje.

Počeo sam da hodam po sobi, razgledajući razne nejasne predmete u polutami. Privukla me je velika fotografija starijeg gospodina u jedriličarskoj opremi, koja je visila na zidu iznad stola.

„Ko je ovo?"

„To? To je gospodin Den Kodi, druže stari."

Ime mi je zvučalo pomalo poznato.

„Sada je pokojni. Pre više godina bio je moj najbolji prijatelj."

Bila je tu i jedna mala Getsbijeva fotografija, takođe u jedriličarskoj opremi, na pisaćem stolu – Getsbi s glavom prkosno zabačenom – verovatno snimljen kad mu je bilo otprilike osamnaest godina.

„Obožavam jahte", uskliknu Dejzi. „Nisi mi nikada govorio da si imao jahtu."

„Pogledaj ovo", reče brzo Getsbi. „Sva sila isečaka iz novina – o tebi."

Stajali su jedno pokraj drugoga i pregledali ih. Taman sam hteo da upitam da vidimo rubine kad je zazvonio telefon i Getsbi uzeo slušalicu.

„Da... Ovaj, ne mogu sada da razgovaram... Ne mogu sada, druže stari... Rekao sam *mali* grad... Mora da zna šta znači

mali grad... Nema ništa od njega ako smatra da je Detroit mali grad..."

Spustio je slušalicu.

„Dođite ovamo *brzo!",* povika Dejzi na prozoru.

Kiša je još padala, ali se tama na zapadu raspukla, tako da se iznad mora pojavio ljubičasto-zlatni talas penušavih oblaka.

„Pogledaj ono", prošaptala je i onda dodala: „htela bih da dohvatim jedan od onih ljubičastih oblaka, da te stavim u njega i vrtim do besvesti."

Pokušao sam tada da odem, ali oni nisu hteli ni da čuju; možda su u mom prisustvu bili zadovoljniji nego sami.

„Znam šta ćemo sada", reče Getsbi, „reći ćemo Antilopi da svira klavir."

Izašao je iz sobe, dozivajući: „Juing!" i vratio se posle nekoliko minuta u pratnji zbunjenog, pomalo ispijenog mladića s naočarima i retkom plavom kosom. Sada je bio pristojno obučen u „sportsku majicu", otvorenu na vratu, patike i pamučne pantalone neke nejasne boje.

„Da li smo vas prekinuli u vežbanju?", upita uljudno Dejzi.

„Bio sam zaspao", reče Antilopa zbunjeno. „To jest, *pre* sam spavao. Onda sam ustao..."

„Antilopa dobro svira klavir. Je ne sviram", reče Getsbi prekidajući ga. „Nije li tako, Juing, druže stari?"

„Ne sviram dobro. U stvari, jedva da uopšte sviram. Nisam uopšte u for..."

„Sići ćemo dole", prekinu ga Getsbi. Pritisnu prekidač. Sivi prozori nestadoše kada kuća zablista u punom sjaju svetlosti.

U muzičkoj sobi Getsbi upali jedinu sijalicu pokraj klavira. Upali Dejzinu cigaretu drhtavom šibicom i sede s njom na kauč u udaljenom uglu sobe, gde svetla nije bilo izuzev onoga što je divno uglačani pod upijao sa hodnika.

Kada je Antilopa odsvirao *Ljubavno gnezdo* okrenuo se na klupi i očajnički potražio Getsbija u mraku.

„Vidite da sam potpuno van forme. Rekao sam da ne mogu da sviram. Poptuno sam van for..."

„Ne pričaj toliko, druže stari", naredi mu Getsbi. „Sviraj!"

U rano jutro,
U kasno veče,
Veselimo se mi...

Napolju je zavijao vetar i duž moreuza se čula potmula grmljavina. Sada su se u Vest Egu palila sva svetla; električni vozovi, sa mnogo putnika, probijali su se kroz kišu iz Njujorka. Bilo je to vreme dubokih ljudskih promena i ushićenje se osećalo u vazduhu.

Jedna stvar je sigurna i ništa sigurnije nije
Bogati stiču sve više bogatstva a siromašni – dece.
U međuvremenu,
U međuprostoru...

Kada sam prišao da se pozdravim, primetih da se onaj izraz zbunjenosti vratio na Getsbijevo lice, kao da se pojavila mala sumnja u pogledu njegove trenutne sreće. Skoro pet godina! Mora da je bilo trenutaka čak i tog popodneva kada Dejzi nije ličila na onu iz snova – ne sopstvenom krivicom, nego ogromnom živošću njegove iluzije. Ta iluzija je prevazilazila snove – prevazilazila je sve. Bacio se u nju sa stvaralačkom strašću, dodajući joj sve vreme pomalo, ukrašavajući je svakim svetlim perom koje bi mu doletelo. Nikakva vatra ili studen ne mogu da se izjednače sa onim što čovek može da stvori u svom utvarnom srcu.

Dok sam ga posmatrao očito se malko pribrao. Njegova ruka uzela je njenu, a kada mu je ona nešto šapnula na uvo, okrenuo se prema njoj pod naletom emocija. Mislim da ga je najviše uzbuđivao njen glas, sa onom talasastom, grozničavom toplinom, jer njega nije mogao da odsanja – taj glas je bio besmrtna pesma.

Mene behu zaboravili, ali me je onda Dejzi pogledala i pružila mi ruku; Getsbi me nije ni primećivao. Još jednom sam ih pogledao, oni su uzvratili pogled, odsutno, izdaleka, obuzeti intenzivnim životom. Onda sam izašao iz sobe i niz mramorno stepenište sišao u kišu, ostavljajući ih tamo same.

POGLAVLJE VI

Negde u to vreme, jednog jutra je na Getsbijeva vrata stigao mladi ambiciozni novinar iz Njujorka i pitao ga ima li šta da kaže.

„Šta da kažem o čemu?", upitao je ljubazno Getsbi.

„Ovaj – možete li da date bilo kakvu izjavu?"

Posle nekoliko minuta zabune, ispostavilo se da je taj čovek na poslu čuo da se pominje Getsbijevo ime u vezi s nečim što ovaj nije želeo da otkrije ili nije u potpunosti razumeo. Kako je imao slobodan dan, požurio je „da ispita stvar".

Bio je to nasumičan pucanj, pa ipak je novinarev instinkt bio ispravan. Getsbijeva popularnost, koja se širila preko više stotina ljudi koji su uživali u njegovoj gostoljubivosti i tako postali poznavaoci njegove prošlosti, povećavala se celog leta dok nije postao zreo za novine. Savremene legende kao što je „podzemni naftovod do Kanade" pripisivane su njemu, a uporno se pričalo da on uopšte ne živi u kući nego na brodu koji liči na kuću i koji se tajno kreće obalom Long Ajlenda. Međutim, zašto su ove izmišljotine predstavljale izvor zadovoljstva za Džejmsa Geca iz Severne Dakote, nije lako reći.

Džejms Gec – to je bilo njegovo stvarno, ili barem zakonito, ime. Promenio ga je u sedamnaestoj godini u naročitom trenutku koji je osvedočio početak njegove karijere – kada je video da jahta Dena Kodija baca sidro u najpodmuklijem plićaku na Gornjem jezeru. Džejms Gec je bio čovek koji je tog popodneva lunjao po plaži u pocepanoj zelenoj majici i pantalonama od grubog platna, ali je već kao Džej Getsbi pozajmio čamac na vesla, izvezao se do

jahte *Tulomi* i obavestio Kodija da za pola sata vetar može da ga uhvati i razbije mu brod.

Mislim da je on već tada imao odavno spremno to ime. Njegovi roditelji bili su nepromućurni i neuspešni seljaci – u svojoj mašti nikada ih nije ni prihvatao kao roditelje. Džej Getsbi iz Vest Ega, Long Ajlend, u stvari je nastao iz platonskog poimanja samog sebe. Bio je božji sin – fraza koja znači baš to, ako uopšte nešto znači – zato on mora da se bavi poslom svoga Oca, što je služba ogromne, opšte i varljive lepote. Zato je izmislio onakvog Džeja Getsbija kakav priliči sedamnaestogodišnjaku i toj predstavi je ostao veran do kraja.

Duže od godinu dana potucao se južnom obalom Gornjeg jezera vadeći školjke ili loveći losos, ili u bilo kom drugom svojstvu koje mu je obezbeđivalo hranu i spavanje. Njegovo preplanulo, čvrsto telo trpelo je i čeličilo se u polusurovom, polulagodnom radu. Rano je upoznao žene, a kako su ga kvarile počeo je da ih prezire, mlade device zato što su neuke, druge zato što histerišu zbog stvari koje on u opsednutosti sobom smatra sasvim normalnim.

Međutim, njegovo srce bilo je u stalnom, turbulentnom košmaru. Noću, u krevetu, progonile su ga najgrotesknije i najfantastičnije misli. Ceo svet neizrecive lepote ispredao se u njegovom mozgu dok je časovnik otkucavao na umivaoniku, a mesec vlažnom svetlošću natapao njegovu odeću na gomili na podu. Svake noći dodavao je nove elemente obrascu svojih maštarija sve dok san ne bi velom zaborava prekrio neki blistavi prizor. Neko vreme su te sanjarije davale oduška njegovoj mašti; one su bile zadovoljavajući nagoveštaj nerealnosti stvarnosti, nada da čvrsti temelji sveta počivaju na vilinskom krilu.

Instinktivan osećaj buduće slave beše ga, nekoliko meseci pre, doveo do malog luteranskog koledža Sv. Olafa u južnoj Minesoti. Ostao je tu dve nedelje, razočaran njegovom surovom ravnodušnošću prema dobošima njegove lične sudbine, prema sudbini uopšte, i prezirući najniži sveštenički red koji je trebalo da mu obezbedi egzistenciju. Tada se vratio na Gornje jezero i još uvek je bio u potrazi za poslom kada je jahta Dena Kodija bacila sidro u plićak u blizini obale.

Tada je Kodi imao pedeset godina, bio je proizvod srebronosnih polja Nevade, Jukona, grozničave jurnjave za ovim plemenitim metalom od sedamdeset i pete. Transakcije bakrom u Montani, koje su ga učinile višestrukim milionerom, zatekle su ga u dobroj fizičkoj snazi, ali na rubu umne slabosti, tako da je bezbroj žena pokušao da ga odvoji od njegovog novca. Sasvim neukusne priče o tome kako je Ela Kej, novinarka, iskoristila njegovu slabost da odigra madam De Mentenon* i pošalje ga jahtom na more, bile su opšta tema visokoparnog novinarstva 1902. Plovio je on pet godina duž gostoljubivih obala pre nego što se pojavio kao sudbina Džejmsa Geca u Malom devojačkom zalivu.

Mladom Gecu, koji se odmarao na veslima i zurio u palubu s visokom ogradom, ta jahta je predstavljala svu lepotu i glamur ovoga sveta. Pretpostavljam da se nasmešio Kodiju – verovatno beše otkrio da ga svet voli kada se smeši ljudima. Bilo kako bilo, Kodi mu je postavio nekoliko pitanja (jedno od njih je izmamilo sasvim novo ime) i shvatio je da je hitar i neobično ambiciozan. Posle nekoliko dana, odveo ga je u Dulut i kupio mu plavi sako, šest pari pantalona i jedriličarsku kapu. I kada je *Tulomi* zaplovila prema Karibima, zaplovio je i Varvarski Obalni Getsbi.

Nalazio se u nejasnom svojstvu ličnog posilnog – dok je bio s Kodijem bio je naizmenično stjuard, kormilar, kapetan, sekretar, pa čak i tamničar, jer je trezni Den Kodi znao kakva divljaštva može uskoro da počini pijani Den Kodi, tako da se u slučaju takve eventualnosti sve više oslanjao na Getsbija. Ovaj aranžman trajao je pet godina, tokom kojih je lađa tri puta obišla kontinent. Verovatno bi trajalo beskonačno da se jedne noći u Bostonu nije ukrcala Ela Kej, a nedelju dana kasnije Den Kodi je naprasno umro.

Sećam se njegovog portreta u Getsbijevoj spavaćoj sobi, sedi čovek grubog ispraznog lica – pionir-razvratnik, koji je u jednoj fazi američkog života vratio na istočnu obalu surovo nasilje burdelja i saluna sa granice. Posredno zahvaljujući Kodiju, Getsbi je malo pio. Ponekad su žene, u toku razuzdanih zabava, utrljavale šampanjac u njegovu kosu; stvorio je naviku da sam uopšte ne pije.

* Druga žena Luja XIV, koji je bio pod njenim uticajem.

Od Kodija je nasledio novac – zaveštanje od dvadeset pet hiljada dolara. Ali nije ga dobio. Nikada nije shvatio pravno sredstvo koje je upotrebljeno protiv njega, ali oni silni milioni otišli su netaknuti Eli Kej. On je ostao sa svojim naročitim i jedinstvenim iskustvom: nejasni obrisi Džeja Getsbija postali su suština jednog čoveka.

* * *

Ispričao mi je ovo mnogo kasnije, ali zapisao sam to ovde s idejom da raspršim one prve surove glasine o njegovim precima, koje ni izdaleka nisu bile istinite. Štaviše, ispričao mi je to u vreme konfuzije, kad bejah došao do tačke da poverujem u sve ili ništa u vezi s njim. Zato koristim ovu kratku pauzu, dok Getsbi, takoreći, hvata dah, da raščistim sa pogrešnim mišljenjima.

Bila je to i pauza u mojim odnosima s njim. Nekoliko nedelja nisam ga video niti sam ga čuo telefonom – uglavnom sam se nalazio u Njujorku, lutajući sa Džordan i pokušavajući da se dodvorim njenoj senilnoj tetki – ali sam jednog nedeljnog popodneva konačno otišao u njegovu kuću. Nisam ostao ni dva minuta kada je neko doveo na piće Toma Bjukenena. Naravno da sam bio zapanjen, ali ono što je zaista bilo iznenađujuće, jeste činjenica da se to nije dogodilo pre.

Njih troje došli su na konjima – Tom i čovek po imenu Sloun i lepa žena u jahaćoj opremi, koja je dolazila ranije.

„Veoma mi je drago što vas vidim", rekao je Getsbi, stojeći na tremu. „Veoma mi je drago što ste svratili."

Kao da je to njima bilo važno!

„Sedite, sedite. Poslužite se cigaretama ili cigarama." Motao se po sobi, delujući mi poznato. „Odmah ću doneti nešto za piće."

Bio je duboko pod utiskom činjenice da je došao Tom. Međutim, ionako bi se osećao nelagodno dok im nešto ne ponudi, nekako čudno osećajući da su samo zbog toga došli. Gospodin Sloun nije hteo ništa. Limunadu? Ne, hvala. Malo šampanjca? Ništa, ništa, hvala... Izvinite..."

„Je li jahanje bilo prijatno?"

„Ovde su putevi odlični."

„Mislim da automobili..."

„Ja."

Gonjen neodoljivim instinktom, Getsbi se okrenuo prema Tomu, koji je prihvatio predstavljanje kao neznanac.

„Mislim da smo se negde već sreli, gospodine Bjukenen."

„Ah, da", reče Tom sa sirovom ljubaznošću, ali očito se ne sećajući. „Dakako da jesmo. Odlično se sećam."

„Otprilike pre dve nedelje."

„Tačno. Bili ste s Nikom."

„Poznajem vašu ženu", nastavio je Getsbi gotovo agresivno.

„Tako?"

Tom se okrenu prema meni.

„Ti stanuješ u blizini, Nik?"

„U kući pokraj ove."

„Tako?"

Gospodin Sloun se nije mešao u razgovor, nego se lepo odmarao u stolici; ni žena nije ništa govorila – dok se iznenada, posle dva pića, nije raskravila.

„Na vašu sledeću zabavu svi ćemo doći, gospodine Getsbi", rekla je ona. „Šta kažete na to?"

„Naravno, bilo bi mi veoma drago da dođete."

„Bilo je lepo", reče gospodin Sloun ravnodušno. „Dakle, mislim da je vreme da pođemo kući."

„Molim vas, nemojte da žurite", reče Getsbi. Sada je bio sasvim priseban i želeo je da još razgovara s Tomom. „Zašto ne biste – zašto ne biste ostali na večeri? Ne bi me iznenadilo da navrate neki ljudi iz Njujorka."

„Pođite vi na večeru kod mene, obojica", reče ushićeno dama. „Obojica."

I ja sam bio uključen u to. Gospodin Sloun ustade.

„Ma nemoj", reče on – ali samo njoj.

„Stvarno mislim", bila je uporna. „Volela bih da mi budete gosti. Ima dosta prostora."

Getsbi me je pogledao upitno. Želeo je da pođe, a nije primetio da gospodin Sloun uopšte nije raspoložen da im on pravi društvo.

„Ja, nažalost, ne mogu", rekao sam.

„Vi ćete svakako poći", koncentrisala se na Getsbija.

Gospodin Sloun joj šapnu nešto na uvo.

„Nećemo zakasniti ako odmah krenemo", reče ona glasno.

„Ja nemam konja", reče Getsbi. „Jahao sam u vojsci, ali nikad nisam kupio konja. Moraću da vas pratim kolima. Izvinite me na trenutak."

Mi ostali smo izašli na trem, gde su Sloun i dama počeli žestoku prepirku.

„Bože, mislim da taj čovek ide", reče Tom. „Zar ne zna da ga ona ne želi?"

„Ona kaže da ga baš želi."

„Imaće veliku zabavu a on neće poznavati ni žive duše." Namrštio se. „Pitam se gde je, do đavola, upoznao Dejzi. Možda sam, bogme, staromodan čovek, ali žene sada mnogo jure okolo da bi mi bilo drago. I upoznaju se sa svakojakim ludim svetom."

Iznenada gospodin Sloun i dama siđoše niza stepenice i uzjahaše konje.

„Idemo", reče gospodin Sloun Tomu, „kasnimo. Moramo da krenemo." Zatim se obrati meni: „Recite mu da nismo mogli da čekamo, važi?"

Tom i ja se rukovasmo, sa ono dvoje razmenih hladno klimanje glavom i oni krenuše brzim kasom niz prilazni put, gubeći se u avgustovskom lišću baš kada je Getsbi, sa šeširom i mantilom u ruci, izašao na glavna vrata.

Tom je očito bio uznemiren zbog toga što Dejzi vrluda okolo sama, jer je sledeće subote došao s njom na Getsbijevu zabavu. Možda je njegovo prisustvo dalo večeri neki čudan osećaj mučnine – ona se sasvim izdvaja u odnosu na ostale zabave tog leta. Bili su tu isti ljudi, ili barem ista vrsta ljudi, isto obilje šampanjca, ista raznobojna i raznotonska gungula, ali sam u vazduhu osećao neprijatnost, neku sveobuhvatnu oporost koja se prvi put uselila. Ili se bejah sasvim navikao, prihvatajući Vest Eg kao svet za sebe, sa sopstvenim standardima i svojim velikim ličnostima, koji ni sa čim ne može da se poredi zato što ne poseduje svest da je takav, a sada sam ga posmatrao Dejzinim očima. Svakako

je tužno gledati novim očima stvari kojima ste se prilagodili uz veliki napor.

Došli su u suton i dok smo se kretali među stotinama uskomešanih zvanica, Dejzin glas je čudesno žuborio.

„Ove stvari me *tako* uzbuđuju", šaputala je. „Ako bilo kad u toku večeri poželiš da me poljubiš, Nik, samo mi reci i biće mi drago da ti priuštim to. Samo kaži moje ime. Ili pokaži zelenu karticu. Ja dajem zelene..."

„Gledaj oko sebe", reče joj Getsbi.

„Gledam. Divno se..."

„Moraš da vidiš lica mnogih ličnosti za koje si čula."

Tomov nadmeni pogled lutao je masom.

„Mi ne izlazimo mnogo", reče on, „u stvari, upravo sam razmišljao o tome da ovde ne poznajem nikoga."

„Možda poznaješ onu damu", pokaza Getsbi na divnu ženu koja je više bila nalik na orhideju, koja je svečano sedela pod stablom bele šljive. Tom i Dejzi se zagledaše onim čudno nerealnim osećanjem koje prati prepoznavanje do tada sablasne slavne filmske glumice.

„Divna je", reče Dejzi.

„Čovek koji se nadvio nad njom je njen režiser."

Vodio ih je pompezno od grupe do grupe:

„Gospođa Bjukenen... i gospodin Bjukenen..." Posle kraće pauze, dodao je: „Igrač pola."

„O, ne", reagovao bi brzo Tom, „ne ja."

Očito je ovo prijalo Getsbiju, jer je Tom ostatak večeri bio „igrač pola".

„Nikada nisam upoznala toliko slavnih ličnosti", kliktala je Dejzi, „svideo mi se onaj čovek – kako se zvaše? – sa plavim nosom."

Getsbi ga je identifikovao, govoreći da je reč o malom producentu.

„Svejedno mi se svideo."

„Više bih voleo da nisam igrač pola", reče Tom prijatnim glasom, „više bih voleo da posmatram sav ovaj slavni svet ne... neprimećen."

Dejzi i Getsbi su plesali. Sećam se da me je prijatno iznenadio njegov elegantni fokstrot – nikada pre nisam ga video da pleše. Onda su otišli do moje kuće i pola sata sedeli na stepenicama, dok sam ja, na njen zahtev, ostao da pazim u bašti. „U slučaju da izbije požar ili nadođe poplava", objasnila je ona, „ili da dođe do bilo kakvog božjeg čina."

Tom je izronio iz zaborava kada smo seli da večeramo. „Da li će vam smetati ako budem večerao sa onim ljudima preko?", upitao je. „Jedan tip ima nešto vrlo zanimljivo."

„Samo izvoli", odgovorila mu je veselo Dejzi, „a ako hoćeš da zapišeš neke adrese, evo ti moje malo zlatno nalivpero..."

Odmah potom se osvrnula i rekla mi da je devojka „obična ali lepa", a meni je bilo jasno da se ona, ako se izuzme onih pola sata koje je provela sama sa Getsbijem, uopšte ne provodi lepo.

Sedeli smo za posebno nacvrcanim stolom. Bila je to moja greška – Getsbi je morao na telefon a ja sam s tim istim ljudima bio dve nedelje pre. Međutim, ono što me je tada zabavljalo, sada je mirisalo na trulež.

„Kako se osećate, gospođice Bedeker?"

Devojka kojoj sam se obratio pokušavala je, neuspešno, da se nasloni na moje rame. Na ovo pitanje uspravila se i otvorila oči.

„Šta?"

Krupna i troma žena, koja je pre toga navaljivala na Dejzi da sutradan igra s njom golf u lokalnom klubu, javi se u odbranu gospođice Bedeker.

„U redu je sada. Posle pet-šest koktela uvek počne tako da vrišti. Kažem joj da mora da se ostavi pića."

„Ostavljam se", neubedljivo reče optužena.

„Čuli smo da vičeš, pa sam rekla doktoru Sivetu: 'Ima neko kome je potrebna tvoja pomoć, doktore.'"

„Siguran sam da je mnogo zahvalna", reče sarkastično druga prijateljica, „ali ste joj skroz promočili haljinu kada ste joj zagnjurili glavu u bazen."

„Najviše mrzim kad mi zagnjure glavu u bazen", promumla gospođica Bedeker. „Jednom u Nju Džersiju zamalo da me udave."

„Onda treba da se ostaviš pića", reče joj doktor Sivet.

„Pričaj za sebe!", dreknu gospođica Bedeker. „Ruke ti se tresu. Ne bih dozvolila da me operišeš."

Tako to beše. Gotovo poslednja stvar koje se sećam jeste da sam stajao sa Dejzi i posmatrao filmskog režisera i njegovu zvezdu. Još uvek su se nalazili pod stablom bele šljive i njihova lica su se skoro dodirivala, delio ih je samo tanki mesečev zrak. Palo mi je na pamet da se celo veče polako naginjao prema njoj, a na kraju je uspeo da napravi i onaj poslednji korak i da je poljubi u obraz.

„Sviđa mi se ona", rekla je Dejzi, „mislim da je lepa."

Ostalo ju je vređalo – nesumnjivo zato što u pitanju nije bio gest nego emocija. Bila je zgrožena Vest Egom, tim jedinstvenim „mestom" koje je Brodvej stvorio u ribarskom selu na Long Ajlendu – zaprepašćena njegovom sirovom snagom koja je strujala pod starim eufemizmima i previše nametljivom sudbinom, koja u krdo okuplja njegove stanovnike na prečici koja iz ničega vodi u ništa. Videla je nešto strašno u samoj jednostavnosti koju nije uspevala da shvati.

Sedeo sam s njima na prednjim stepenicama dok su čekali kola. Bilo je mračno; samo su osvetljena vrata slala malko svetlosti u meko crno jutro. Ponekad bi iznad nas, uz zavesu sobe za oblačenje, promakla neka senka, ustupila bi zatim mesto drugoj senci, beskrajna kolona senki, koja bi stavljala karmin i puder pred nevidljivim ogledalom.

„Ko je uopšte taj Getsbi?", iznenada je upitao Tom. „Veliki švercer alkoholom?"

„Gde si to čuo?", upitao sam.

„Nisam čuo. Zamislio sam. Mnogo novopečenih bogataša samo su veliki šverceri alkoholom."

„Getsbi nije", rekao sam kratko.

Zaćutao je na trenutak. Pesak je škripao pod njegovim nogama.

„Mora da se svakako mnogo namučio da bi sastavio sav ovaj zverinjak."

Vetar je zatalasao sivo krzno Dejzinog okovratnika.

„Barem su zanimljiviji od ljudi koje mi poznajemo", rekla je s naporom.

„Nisi delovala mnogo zainteresovano."

„Jesam, i te kako."

Tom se nasmeja i okrenu se prema meni.

„Jesi li primetio izraz na Dejzinom licu kada ju je ona devojka zamolila da je stavi pod hladan tuš?"

Dejzi poče da žubori ritmičkom muzikom promuklog šapata, izvlačeći iz svake reči značenje koje nikada pre nije imala i koje više nikada neće imati. Kada je melodija dosegla vrhunac, njen glas se raspršio u više talasa tople ljudske magije.

„Dolaze mnogi koji nisu pozvani", reče ona iznenada. „Ta devojka nije bila pozvana. Oni se prosto uguraju, a on je suviše pristojan da bi im zamerio."

„Hteo bih da znam ko je on i šta radi", bio je uporan Tom. „I mislim da ću se potruditi da otkrijem."

„Ne mogu da ti kažem odmah", reče ona. „Bio je vlasnik nekih prodavnica, mnogo prodavnica. Sam ih je stvorio."

Velika limuzina lagano je prišla.

„Laku noć, Nik", reče Dejzi.

Pogled je skinula sa mene i potražila je osvetljeni vrh stepeništa, odakle je kroz otvorena vrata dopirala muzika valcera *Tri časa ujutro.* Uostalom, u samoj lepršavosti Getsbijeve zabave bilo je romantičnih mogućnosti kojih u njenom svetu uopšte nije bilo. Šta je to bilo u toj pesmi što kao da ju je pozivalo da se vrati unutra? Šta će se dogoditi sada u nejasnim, nepredvidljivim satima? Možda će doći neki neverovatan gost, osoba beskrajno retka i dostojna divljenja, neka blistava mlada lepotica koja će samo jednim pogledom u Getsbija, jednim trenutkom čarobnog susreta, izbrisati onih pet godina nepokolebljive vernosti.

Ostao sam do kasno te noći, Getsbi me je zamolio da pričekam dok on bude slobodan, tako da sam lunjao baštom dok nije došla neminovna grupa plivača, smrznutih i ushićenih, sa crne plaže, dok se nisu ugasila svetla u gostinskoj sobi na spratu. Kada je najzad sišao niza stepenice, njegova preplanula koža na licu bila je neobično zategnuta, oči su mu bile bistre i umorne.

„Nije joj se svidelo", rekao je smesta.

„Još kako joj se svidelo."

„Uopšte joj se nije dopalo", bio je uporan. „Nije se lepo provela."

Ćutao je, a ja sam naslućivao njegovu neizrecivu potištenost.

„Osećam da sam daleko od nje", reče. „Teško ju je ubediti da shvati."

„Misliš u vezi s plesom?"

„S plesom?" Pucnu prstima u znak odbacivanja svih plesova koje je organizovao. „Druže stari, ples je nebitna stvar."

Od Dejzi je očekivao ništa manje nego da priđe Tomu i da mu kaže: „Nisam te nikad volela." Nakon što bi tom rečenicom izbrisala četiri godine, mogli bi da se odluče za preduzimanje praktičnijih mera. Jedna od njih je bila da se, nakon što ona bude slobodna, vrate u Luisvil i venčaju iz njene kuće – kao da se sve dešava pet godina pre.

„A ona ne razume", govorio je on. „Nekad je razumevala. Sedeli bismo satima..."

Zaćutao je i počeo da hoda gore-dole neveselom stazom sačinjenom od kora i ljusaka, od odbijenih naklonosti i zgaženog cveća.

„Ne bih od nje tražio previše", osmelih se da kažem. „Ne može prošlost da se ponavlja."

„Ne može prošlost da se ponavlja?", uzviknuo je u neverici. „Naravno da može!"

Osvrnuo se mahnito oko sebe kao da prošlost vreba tu iz senke kuće, kao da mu je nadohvat ruke.

„Srediću sve da bude baš kao što je bilo nekada", reče, odlučno klimajući glavom. „Videće ona."

Pričao je mnogo o prošlosti i shvatio sam da želi da nešto vrati, možda neku predstavu o sebi koja se pretočila u dragu Dejzi. Od tada je njegov život postao zbrkan i nesređen, ali ako bi uspeo da se vrati na neko polazište i da sve ponovi polako, mogao bi da otkrije šta je to...

...Jedne jesenje noći, pre pet godina, šetali su ulicom kada je padalo lišće, došli su do mesta na kojem nije bilo drveća i gde se trotoar kupao u mesečini. Zaustavili su se i okrenuli se jedno prema drugom. Bila je hladna noć s nekim tajanstvenim uzbuđenjem

u sebi koje se javlja u dve godišnje mene. Tiha svetla u kućama nešto su brujala u tamu, a zvezde su počele da se meškolje. Krajičkom oka Getsbi je video da se trotoari pretvaraju u merdevine i penju ka tajnom mestu iznad stabala – može da se popne ukoliko se bude penjao sam i kad tamo dođe može da sisa dojku života, da žudno ispija čudotvorno mleko.

Njegovo srce damaralo je sve jače dok se Dejzino lice primicalo njegovom. Znao je da, kad poljubi ovu devojku i kad zauvek preda svoje neizrecive vizije njenom prolaznom dahu, njegova misao neće više nikada igrati kao misao Boga. Zato je čekao, osluškujući još malo muzičku viljušku koju je neko udario o zvezdu. Zatim ju je poljubio. Na dodir njegovih usana ona se rascvetala poput cveta i inkarnacija je bila potpuna.

Ono što je govorio, pa čak i njegova grozna sentimentalnost, podsetilo me je na nešto – na nedokučivi ritam, delić izgubljenih reči koje sam davno negde čuo. Na trenutak su te reči pokušale da se uobliče u mojim ustima, usne su mi se razdvojile kao kod nemog čoveka, kao da borba s njima znači mnogo više od daška ustalasanog vazduha. Međutim, zvuka nije bilo i ono čega se gotovo bejah setio, ostalo je zauvek neizrečeno.

POGLAVLJE VII

Jedne subotnje večeri, kada je interesovanje za Getsbija bilo na vrhuncu, svetla u njegovoj kući nisu se upalila – i njegova trimalhionska karijera ugasila se neosetno kao što je i počela. Sa zakašnjenjem sam postao svestan činjenice da su automobili koji su s nadom skrenuli prema njegovoj kući ostali samo malo i onda se mrzovoljno udaljili. Pitajući se da li je bolestan, otišao sam da proverim – neki novi batler neprijatnog lica sumnjičavo je, sa vrata, žmirkao prema meni.

„Je li gospodin Getsbi bolestan?"

„Jok." Posle kratke pauze dodao je nekako preko volje: „gospodine".

„Nisam ga video i bio sam prilično zabrinut. Recite mu da je dolazio gospodin Karavej."

„Ko?", upitao je grubo.

„Karavej."

„Karavej. U redu, reći ću mu."

I zalupio je vrata.

Moja Finkinja me je obavestila da je Getsbi otpustio svu poslugu pre nedelju dana i da ih je zamenio novim ljudima koji nisu nikada išli u Vest Eg da ih podmite trgovci, ali je telefonom poručivao skromne količine namirnica. Bakalinov šegrt je rekao da kuhinja liči na svinjac, a u selu svi misle da novi ljudi uopšte nisu posluga.

Sledećeg dana Getsbi me je nazvao telefonom.

„Odlaziš?", upitao sam.

„Ne, druže stari."

„Čujem da si otpustio svu poslugu."

„Želeo sam da imam one koji neće tračariti. Dejzi dolazi često – u popodnevnim časovima."

Tako se, samo zbog njenog neslaganja, ceo karavan-saraj srušio kao kula od karata.

„Reč je o ljudima za koje je Volfšim hteo nešto da učini. Svi su braća i sestre. Nekad su vodili mali hotel."

„Jasno."

Pozvao me je na Dejzin zahtev – da li bih sutradan došao kod nje na ručak? Biće i gospođica Bejker. Pola sata kasnije nazvala me je i Dejzi i kao da joj je laknulo što dolazim. Nešto se zakuvalo. Ipak, nisam mogao da verujem da su ovu priliku odabrali da naprave scenu – naročito ne onu mučnu scenu koju je Getsbi isplanirao u bašti.

Sledeći dan je bio uzavreo, gotovo poslednji, sigurno najtopliji tog leta. Kada je moj voz izronio iz tunela na sunce, samo je vrelo pištanje *Nacionalne biskvit kompanije* remetilo proključali podnevni muk. Slamnata sedišta vagona lebdela su na ivici sagorevanja; žena pokraj mene preznojavala se neko vreme u beloj bluzi, a onda se, kada su joj se novine ovlažile pod prstima, u očajanju prepustila teškoj vrelini uz neutešan krik. Novčanik joj pade na pod.

„O, Bože!", zadahtala je.

Podigao sam ga uz velik napor i dao joj ga, držeći ga za sam kraj da pokažem kako nemam nikakvih namera u vezi s njim – a ipak su svi oko mene, uključujući i ovu ženu, posumnjali u mene.

„Vruće!", reče kondukter poznatim licima. „Kakvo vreme!... Koja vrućina! Je li vama vruće? Je li vruće? Je li...?"

Kad mi je vratio kartu, na njoj se nalazila tamna mrlja. Zar bi neko po toj psećoj vrelini mogao da razmišlja čije bujne usne ljubi, čija glava vlaži džep pidžame na njegovom srcu!

* * *

... Kroz hodnik u kući Bjukenenovih duvao je povetarac, donoseći zvuk telefona Getsbiju i meni dok smo čekali pred vratima.

„Karoserija gazdinog automobila!", urlao je batler u slušalicu. „Žao mi je, madam, ali ne možemo da je sređujemo – danas je toliko vruće da ne možemo ni da je taknemo!"

U stvari, rekao je: „Da... Da... videću."

Spustio je slušalicu i prišao nam pomalo ozaren, da preuzme naše slamnate šešire.

„Madam vas očekuje u salonu!", rekao je, bespotrebno pokazujući smer. Po takvoj vrelini svaki dodatni pokret skraćivao je poneki dan života.

Soba, dobro zasenjena tendom, bila je mračna i sveža. Dejzi i Džordan su ležale na ogromnom kauču, kao idoli od srebra koji pridržavaju haljine da ih ne podigne raspevani povetarac ventilatora.

„Ne možemo ni da se pomerimo", rekoše uglas.

Džordanini prsti, premazani belim puderom, na trenutak su ostali u mojoj ruci.

„A gospodin Tomas Bjukenen, sportista?", upitao sam.

U istom trenu začuh njegov glas, osoran, prigušen, hrapav, na telefonu u hodniku.

Getsbi je stajao na sredini purpurnog tepiha i osvrtao se oko sebe kao opčinjen. Dejzi ga je posmatrala i onda se nasmejala onim slatkim, zanosnim smehom; dašak pudera podiže se sa njenih grudi u vazduh.

„Zucka se", prošapta Džordan, „da je na telefonu Tomijeva devojka."

Zaćutali smo. Glas u hodniku je od gneva prerastao u dranje. „Odlično, onda neću uopšte da prodajem kola... Prema tebi nemam nikakvih obaveza... a to što me maltretiraš u vreme ručka, to uopšte neću da podnosim!"

„Prekida razgovor", reče cinično Dejzi.

„Ne prekida", uveravao sam je ja. „To je dogovor. Slučajno mi je poznato."

Tom je naglo otvorio vrata, zakrčivši ih na trenutak svojim krupnim telom, i grunuo je u sobu.

„Gospodine Getsbi!" Pružio je ručerdu sa dobro prikrivenom odbojnošću. „Drago mi je što vas vidim, gospodine.... Nik..."

„Napravi nam hladno piće", reče Dejzi.

Kada je napustio sobu, ona je ustala, prišla Getsbiju, spustila mu glavu i poljubila ga u usta.

„Znaš da te volim", prošaputala je.

„Zaboravljaš na prisustvo dame", reče Džordan.

Dejzi se osvrnu.

„Poljubi ti Nika."

„Kakva prostakuša!"

„Baš me briga!", podviknu Dejzi i nasloni se na kamin. Zatim se seti vrućine i pokajnički sede na kauč baš u trenutku kada je ušla sveže doterana dadilja, vodeći devojčicu.

„Zla-to mo-je", zapevuši, pružajući ruke. „Dođi svojoj pravoj majci koja te voli."

Dete pojuri preko sobe i stidljivo zagnjuri glavu u majčinu haljinu.

„Zla-to mo-je! Je li majka napuderisala tvoju neošišanu zlatnu kosu? A sada ustani i kaži – Da'go mi je."

Getsbi i ja se sagnusmo po redu i prihvatismo malu neodlučnu ruku. Kasnije je on netremice gledao u dete. Mislim da nije nikada pre poverovao u njeno postojanje.

„Obukla sam se pre ručka", reče dete, okrenuvši se brzo prema Dejzi.

„To je zato što je tvoja majka želela da te pokaže." Njeno lice se preli u jednu jedinu boru na malom vratu. „Ti si kao san. Savršen mali san."

„Da", priznade dete mirno. „Teta Džordan isto ima belu haljinu."

„Koliko ti se sviđaju majčini prijatelji?" Dejzi ju je okrenula prema Getsbiju. „Misliš li da su lepi?"

„Gde je tata?"

„Ne liči na oca", objasni Dejzi. „Liči na mene. Ima moju kosu i oblik lica."

Dejzi ponovo sede na kauč. Dadilja pođe korak napred i pruži ruku.

„Dođi, Pemi."

„Do viđenja, sunce!"

Osvrćući se natrag, disciplinovano dete pruži ruku dadilji i bi izvučeno na vrata baš kada se Tom vratio, idući ispred četiri koktela sa džinom punim leda.

Getsbi je uzeo piće.

„Izgleda da je piće hladno", reče vidno napetim glasom.

Pili smo halapljivo.

„Negde sam pročitao da se sunce sve više zagreva", reče Tom. „Izgleda da će Zemlja uskoro pasti na Sunce – ili je, čekajte malo – baš suprotno – Sunce se sve više hladi."

„Dođite napolje", reče Getsbiju, „voleo bih da malo pogledate kuću."

Izašao sam s njima na verandu. Na zelenom moreuzu, mlitavo zbog vreline, jedno jedro je polako plovilo prema svežijem moru. Getsbi ga je odmah zapazio; podigao je ruku i pokazao preko zaliva.

„Ja sam tačno preko puta vas."

„Znam."

Uprli smo pogled preko leja cveća, travnjaka i sparušene travuljine duž obale. Bela krila jedrilice uskoro su se ocrtavala na plavom horizontu. Pred njima je ležao ustalasani okean i blažena bujna ostrva.

„To je pravi sport", reče Tom, klimajući glavom. „Voleo bih da sam s njim na sat vremena."

Ručali smo u trpezariji, koja je takođe bila zamračena zbog vrućine, i nervoznu veselost zalivali hladnim pivom.

„Šta ćemo da radimo sa sobom danas popodne?", zavapila je Dejzi, „i sledećeg dana, i sledećih trideset godina?"

„Nemoj da budeš morbidna", reče joj Džordan. „Život počinje iznova kada je jesen vesela."

„Ali prevruće je", govorila je Dejzi gotovo plačući, „i sve je tako zbrkano. Hajdemo svi u grad!"

Njen glas se borio s vrelinom, odbijao se o nju, pretvarajući svoju besmislenost u formu.

„Čuo sam da se od štale pravi radionica", govorio je Tom Getsbiju, „ali ja sam prvi čovek koji je napravio štalu od radionice."

„Ko hoće da ide u grad?", upitala je Dejzi energično. „Ah", reče mu ona, „ti si toliko nezainteresovan."

Pogledi im se sretoše i oni se zagledaše jedno u drugo kao da su sami na svetu. Ona s naporom spusti pogled.

„Ti uvek deluješ tako nezainteresovano", ponovila je.

Pre toga mu je rekla da ga voli, a Tom Bjukenen je to čuo. Bio je prosto ošamućen. Malko je zinuo, pogledao Getsbija, pa ponovo Dejzi kao da ju je upravo prepoznao kao nekoga koga je nekad poznavao.

„Podsećaš na reklamu za muškarca", nastavila je bezazleno. „Znaš šta je reklama za muškarca..."

„U redu", upade brzo Tom, „meni se savršeno ide u grad. Idemo – svi ćemo u grad."

Ustao je, pogled mu je još uvek sevao između Getsbija i supruge. Niko ni da mrdne.

„Idemo!" Strpljenje ga je pomalo izdavalo. „Šta je sad bilo? Ako ćemo u grad, onda da krenemo."

Drhtavom rukom, uprkos nastojanju da se kontroliše, prineo je ustima poslednju čašu piva. Dejzin glas nas je podigao na noge i isterao na usijani prilazni put.

„Hoćemo li tek tako da krenemo?", pobunila se ona. „Zar nećemo dozvoliti da oni koji žele najpre popuše po jednu cigaretu?"

„Svi su pušili u toku ručka."

„Daj da se malo zabavimo", molila ga je ona. „Previše je vruće da bismo stvarali frku."

Nije reagovao na ove reči.

„Kako hoćeš", rekla je ona. „Idemo, Džordan."

Njih dve su otišle na sprat da se spreme dok smo nas trojica muškaraca ostali na putu da nogom ćuškamo kamenčiće. Srebrni mesečev srp već je lebdeo na zapadnom nebu. Getsbi zausti da nešto kaže i predomisli se, ali ne pre nego što se Tom okrenuo i pogledao ga očekujući da nešto čuje.

„Da li su vaše štale ovde?", upita Getsbi s naporom.

„Nekoliko stotina koraka dole niz put."

„Oh."

Nastala je pauza.

„Ne vidim nikakvog smisla u odlasku u grad", prasnuo je Tom. „Te žene samo nešto uvrte sebi u glavu..."

„Hoćemo li poneti nešto za piće?", doviknula je Dejzi sa gornjeg prozora.

„Poneću viski", odgovorio je Tom. Zatim je ušao u kuću.

„Ne mogu ništa da kažem u njegovoj kući, druže stari."

„Ona ima tako čudan glas", primetih ja. „Pun je..." Nisam znao šta da kažem.

„Njen glas je pun novca", reče on iznenada.

To je bilo tačno. Nikada pre nije mi palo na pamet. Bio je pun novca – to je bila ona neiscrpna draž koja se u njemu prelivala u amplitudama, onaj zvuk cimbala... Visoko u beloj palati kraljeva kći, zlatno devojče...

Tom je izašao iz kuće, umotavajući peškirom flašu viskija, a za njim su išle Dejzi i Džordan sa šeširom na glavi i noseći tanke ogrtače preko ruke.

„Hoćemo li mojim kolima?", predložio je Getsbi. Pipnuo je vrelu, zelenu kožu sedišta. „Trebalo je da ga ostavim u hladu."

„Da li je klasičan menjač?", upita Tom.

„Onda vi uzmite moj kupe, a ja ću voziti vaša kola."

Ovo se uopšte nije dopalo Getsbiju.

„Mislim da nema dovoljno benzina", reče on.

„Ima benzina koliko volite", reče goropadno Tom. „A ako nestane, mogu da svratim u neki dragstor. Danas u njima može sve da se kupi."

Nastupila je duga pauza. Dejzi je namršteno gledala Toma, a preko Getsbijevog lica prešao je neopisiv izraz, koji je istovremeno bio i potpuno nepoznat i nekako prepoznatljiv, kao da sam samo čuo da ga neko opisuje.

„Idemo, Dejzi", reče Tom, gurajući je prema Getsbijevim kolima. „Ja ću da te provozam ovim cirkuskim kolima."

Otvorio je vrata, ali se ona izvukla iz njegovog zagrljaja.

„Povezi Nika i Džordan. Mi ćemo ići za vama u kupeu."

Prišla je Getsbiju, dodirujući njegov sako. Džordan, Tom i ja uđosmo na prednje sedište Getsbijevih kola. Tom ubaci u brzinu i jurnusmo u tešku vrelinu, ostavljajući njih van vidokruga.

„Jeste li videli to?"

„Videli šta?"

Pogledao me je oštro, shvatajući da Džordan i ja sve odavno znamo.

„Vi mislite da sam ja glup, je li tako?", reče on. „Možda i jesam, ali imam – ponekad čak i drugo čulo koje mi kaže šta da radim. Možda ne verujete, ali nauka..."

Zaćutao je. Obuzela ga je stvarnost situacije i vratila ga sa ivice teorijskog ponora.

„Malo sam se bavio tim tipom", nastavio je on. „Verovatno bih bio išao dublje da sam znao..."

„Hoćeš da kažeš da si bio kod vidovnjaka?", upita šaljivo Džordan.

„Šta?" Zbunjen, zurio je u nas dok smo se smejali. „Kod vidovnjaka?"

„U vezi sa Getsbijem."

„U vezi sa Getsbijem! Ne, nisam. Rekoh da sam malo istraživao njegovu prošlost."

„I saznao si da je studirao na Oksfordu", reče Džordan u želji da mu pomogne.

„Na Oksfordu!" Bio je u neverici. „Đavola je studirao! Nosi ljubičasto odelo."

„Ipak je bio na Oksfordu."

„Da, Oksford u Nju Meksiku", prezirno frknu Tom, „ili nešto slično."

„Slušaj, Tome. Ako si takav snob, zbog čega si ga pozvao na ručak?", upitala je srdito Džordan.

„Pozvala ga je Dejzi; poznavala ga je pre nego što smo se uzeli – bogzna kako!"

Sada smo svi bili nadrndani i, svesni toga, vozili smo se neko vreme bez reči. A kada su se na putu pojavile izbledele oči doktora T. Dž. Ekleburga, setio sam se Getsbijeve primedbe u vezi s benzinom.

„Imamo dovoljno da stignemo do grada", reče Tom.

„Ali ovde desno je radionica", primeti Džordan. „Neću da čekam negde po ovoj paklenoj vrućini."

Tom nestrpljivo nagazi kočnice i siđosmo naglo na prašnjavi drum ispod Vilsonovog znaka. Odmah se iz utrobe radionice pojavi vlasnik i zagleda se u kola.

„Da natočimo malo goriva!", reče grubo Tom. „Zašto misliš da smo stali – da se divimo panorami?"

„Bolestan sam", reče Vilson ne pomerajući se. „Bolestan ceo dan."

„Šta ti je?"

„Sav sam slomljen."

„Pa, da se sam poslužim?", upita oštro Tom. „Lepo si zvučao na telefonu."

Uz veliki napor, Vilson napusti hladovinu i dovratak na koji se beše naslonio, pa teško dišući odvi čep rezervoara. Na suncu je njegovo lice bilo zeleno.

„Nisam mislio da te prekidam za vreme ručka", reče on. „Ali novac mi je neophodan i hteo sam da znam šta ćeš sa svojim starim kolima."

„Kako ti se sviđaju ova?", upita Tom. „Kupio sam ih prošle nedelje."

„Lepa su", reče Vilson, stisnuvši ručicu.

„Hoćeš da ih kupiš?"

„Nema šanse", nasmeši se Vilson. „Ne, ali bih mogao da zaradim na onim drugim."

„Zbog čega su ti odjednom potrebne pare?"

„Ovde sam već previše dugo. Hoću da se selim. Moja žena i ja hoćemo da idemo na Zapad."

„Tvoja žena hoće na Zapad", reče začuđeno Tom.

„Ona o tome priča već deset godina." Na trenutak se naslonio na pumpu, zaklanjajući oči od sunca. „A sada će ići želela to ili ne. Ja ću je odvesti."

Kupe projuri pored nas podižući prašinu, a jedna ruka nam je mahala iz kola.

„Koliko ti dugujem?", upita grubo Tom.

„Tokom poslednja dva dana saznao sam nešto čudno", objasni Vilson. „I zato hoću da odem. Zato sam te gnjavio u vezi s kolima."

„Koliko ti dugujem?"

„Dolar i dvadeset."

Nemilosrdna vrućina počinjala je da me ošamućuje i imao sam trenutak slabosti pre nego što sam shvatio da sve do tada njegove sumnje nisu padale na Toma. Otkrio je da Mirta živi još jedan, paralelan život negde drugde i od tog šoka se fizički razboleo. Zurio sam u njega, pa u Toma, koji je do istovetnog otkrića došao ni sat vremena pre – i dođe mi u glavu da između ljudi ne postoji tako duboka razlika, ni po inteligenciji ni po rasi, kolika je razlika između zdravih i bolesnih. Vilson je bio toliko bolestan da je delovao kao grešnik – kao da se pred njim nalazi devojka s bebom čiji je on otac.

„Daću ti ona kola", reče Tom. „Poslaću ih sutra popodne."

To mesto je uvek delovalo uznemirujuće, čak i usred bela dana, a sada sam okrenuo glavu kao da sam upozoren na nešto iza nas. Preko gomila pepela posmatrale su nas džinovske oči doktora T. Dž. Ekleburga, ali sam vrlo brzo shvatio da nas veoma intenzivno posmatraju i druge oči, sa udaljenosti manje od šest metara.

Na jednom prozoru iznad radionice zavese su bile malo razmaknute, a Mirta Vilson je gledala dole u kola. Izraz njenog lica bio mi je čudno poznat – izraz koji sam često viđao na licu žena, ali na licu Mirte Vilson izgledao je besmisleno i neobjašnjivo dok nisam shvatio da ljubomornim strahom fiksira ne Toma, nego Džordan Bejker, za koju je mislila da mu je žena.

* * *

Ne postoji veća zbrka od zbrke priprostog uma, tako da je Tom prilikom vožnje osećao vrelo bičevanje panike. Žena i ljubavnica, pre sat vremena bezbedne i neotuđive, sada naglo izmiču njegovoj kontroli. Instinkt ga je terao da pritisne gas sa dvostrukim ciljem, da pretekne Dejzi i što dalje pobegne od Vilsona; jurili smo osamdeset na sat prema Astoriji, a onda smo među paučinastim metalnim nosačima primetili plavi kupe.

„Ovi veliki bioskopi oko Pedesete ulice su prava stvar", reče Džordan. „Volim Njujork u letnja popodneva kada su svi van grada. Ima nečeg čulnog u njemu – prezrelog, kao da će ti svakojako voće pasti u ruke."

Reč „čulno" je još više uznemirila Toma, ali pre nego što je uspeo da se pobuni, kupe se zaustavio, a Dejzi nam je dala znak da stanemo.

„Kuda idemo?", doviknula je.

„Kako bi bilo da pođemo u bioskop?"

„Tako je vruće", požalila se ona. „Idite vi. Mi ćemo se provozati i priključiti vam se kasnije. Naći ćemo se na nekom uglu. Ja ću pušiti dve cigarete."

„Ne možemo o tome ovde da raspravljamo", reče nervozno Tom kada je kamion iza nas nagazio sirenu. „Idite za mnom do južne strane Central parka, pred hotel *Plazu."*

Nekoliko puta se osvrnuo da vidi njihova kola, a kada ih je saobraćaj usporavao i sam je smanjivao brzinu i čekao da se ukažu na vidiku. Mislim da se plašio da će njih dvoje skrenuti u neku sporednu ulicu i zauvek otići iz njegovog života.

Nisu otišli. A svi skupa smo pribegli teže shvatljivom koraku da uzmemo gostinsku sobu jednog apartmana hotela *Plaza.*

Duga i burna svađa koja se završila tako da nas je sjatila u jednu sobu izmiče mi iz pamćenja, ali se vrlo jasno sećam da se tokom nje moj donji veš penjao poput vlažne zmije, da su mi graške hladnog znoja jurile preko leđa. Ova ideja je proistekla iz Dejzinog predloga da uzmemo pet kupatila i da se istuširamo hladnom vodom, a onda je prerasla u opipljiviju formu kao „mesto na kojem možemo da popijemo zaslađeni koktel od nane". Svako od nas je više puta ponovio da je to „luda zamisao" – svi smo se istovremeno obraćali zbunjenom recepcioneru i mislili smo, ili smo se pretvarali da mislimo, da smo veoma zabavni...

Soba je bila prostrana i zagušljiva i, mada je već bilo četiri sata, otvaranjem prozora samo nas je zadahnula toplina koja je dopirala od grmlja iz parka. Dejzi je prišla ogledalu i stajala je pred njim leđima okrenuta prema nama, nameštajući kosu.

„Divan apartman", prošaptala je Džordan i svi su se nasmejali.

„Otvori drugi prozor", naredila je Dejzi, ne okrenuvši se.

„Nema više prozora."

„Biće bolje da telefoniramo da nam donesu sekiru i da..."

„Najbolje je da zaboravimo na vrućinu", reče nervozno Tom. „Žaleći se na nju, činite je deset puta gorom."

Odmotao je peškir i flašu viskija stavio na sto.

„Zašto je ne ostaviš na miru, druže stari?", primeti Getsbi. „Ti si želeo da ideš u grad."

Nastao je muk. Telefonski imenik skliznu sa eksera i pade na pod, na šta Džordan prošapta „Izvinite" – ali se ovaj put niko nije nasmejao.

„Ja ću ga podići", ponudih se.

„Dohvatio sam ga." Getsbi se zagleda u vrpcu imenika, promrmlja „Hm!" na zanimljiv način i baci imenik na stolicu.

„To ti je velika poštapalica, zar ne?", reče oštro Tom.

„Šta to?"

„To vaše *druže stari.* Gde li si je pokupio?"

„Slušaj, Tome", reče Dejzi, okrećući se od ogledala, „ako nameravaš da daješ lične primedbe, otići ću istog trena. Nazovi i naruči leda za ovo piće."

Kako je Tom podigao slušalicu, tako je nabijena vrelina prasnula u zvuk i čuli smo čudesne akorde Mendelsonovog *Svadbenog marša* iz balske dvorane ispod nas.

„Zamislite da se venčavate po ovoj vrelini!", zavapila je Džordan mršteći se.

„Pa šta, i ja sam se venčala usred juna", seti se Dejzi, „Luisvil u junu! Neko je pao u nesvest. Ko se ono onesvestio, Tome?"

„Biloksi", odgovori on kratko.

„*Čovek* po imenu Biloksi. *Bloks Biloksi,* pravio je *boksove* – to je činjenica – i bio je iz Biloksija, u državi Tenesi."

„Odneli su ga u moju kuću", dodade Džordan, „zato što je moja kuća bila odmah pokraj crkve. Ostao je tri nedelje, sve dok mu tata nije rekao da mora da ide. Odmah po njegovom odlasku tata je umro." Posle male pauze dodala je: „Nije bilo nikakve veze."

„Poznavao sam Bila Biloksija iz Memfisa", rekoh ja.

„To mu je bio rođak. Poznavala sam njegovu celu familiju. Dao mi je aluminijumski štap za golf koji još uvek koristim."

Muzika je prestala kada je svečanost počela, a do prozora je doplovio dugi pozdrav, posle kojeg su usledili isprekidani povici „Jea – ea – ea!" i najzad se oglasio džez, što je značilo da je počeo ples.

„Starimo, starimo", reče Dejzi. „Da smo mladi, ustali bismo i zaigrali."

„Seti se Biloksija", upozori je Džordan. „Gde si ga upoznao, Tome?"

„Biloksija?" Koncentrisao se uz primetan napor. „Nisam ga poznavao. On je bio Dejzin prijatelj."

„Nije tačno", negirala je Dejzi. „Pre toga ga nisam nikad videla. Došao je privatnim kolima."

„E, pa, on je rekao da tebe poznaje. Govorio je da je odrastao u Luisvilu. U poslednji čas doveo ga je Ejsa Bird i pitao da li imamo mesta za njega."

Džordan se nasmešila.

„Verovatno je dugo putovao do kuće. Rekao mi je da je bio predsednik vaše grupe u Jejlu?"

Tom i ja se tupo zgledasmo.

„Biloksi?"

„Prvo, mi nismo imali nikakvog predsednika..."

Getsbijeva noga poče nervozno da dobuje po podu i Tom poče da ga fiksira.

„Nego, gospodine Getsbi, koliko sam razumeo, ti si sa Oksforda."

„Ne sasvim."

„Da, da, shvatam da si išao na Oksford."

„Da – išao sam tamo."

Nastala je pauza. Onda se oglasi Tom, u neverici i uvredljivo:

„Mora da si išao tamo negde u vreme kada je Biloksi išao u Nju Hejvn."

Usledila je još jedna pauza. Na vrata pokuca konobar i unese mlevenu nanu i led, ali njegovo „hvala" i tiho zatvaranje vrata nisu prekinuli muk. Ovaj neobično važan detalj morao je najzad da bude raščišćen.

„Rekao sam ti da sam išao tamo."

„Čuo sam to, ali bih hteo da znam kada."

„Bilo je to devetsto devetnaeste, ostao sam samo pet meseci. Zbog toga ne mogu za sebe da kažem da sam čovek sa Oksforda."

Tom se osvrnu da vidi da li smo primetili njegovu nevericu. Međutim, svi mi smo gledali Getsbija.

„Bila je to prilika koju su pružali nekim oficirima posle potpisivanja mira", nastavio je on. „Mogli smo da idemo na bilo koji univerzitet u Engleskoj i Francuskoj."

Hteo sam da ustanem i da ga potapšem po ramenima. Ponovo mi se javilo potpuno poverenje u njega, koje sam već bio osetio.

Dejzi je ustala, blago se smešeći, i prišla stolu.

„Otvori viski, Tome", naredi ona, „i napraviću vam nanovaču. Onda nećeš sebi delovati toliko glupo... Pogledaj nanu!"

„Čekaj malo", prasnu Tom, „hoću da gospodinu Getsbiju postavim još jedno pitanje."

„Samo izvoli", reče uljudno Getsbi.

„Kakvu svađu hoćeš da izazoveš u mojoj kući?"

Konačno su bili na brisanom prostoru i Getsbi je bio zadovoljan.

„On ne izaziva svađu", reče Dejzi, gledajući očajnički jednog pa drugog. „Ti izazivaš svađu. Hajde, kontroliši se malo."

„Da se kontrolišem!", ponovi Tom u neverici. „Mislim da je poslednja stvar da čovek sedi i da dozvoli da neki nikogović dođe niotkuda i da vodi ljubav s tvojom ženom. Dakle, ako je to ideja onda ja nisam u igri... Danas ljudi počinju sa ismevanjem porodičnog života i porodičnih institucija, a onda će sve da odbace i čak će početi brakove između crnih i belih."

Zajapuren od strastvenog trtljanja, video je sebe kako stoji sam na poslednjem braniku civilizacije.

„Ovde smo svi beli", promrmlja Džordan.

„Znam da nisam mnogo popularan. Ne priređujem velike zabave. Mislim da čovek mora da kuću pretvori u svinjac ako uopšte želi da ima prijatelje – u savremenom svetu."

Onako ljut, što smo svi bili, došao sam u iskušenje da se smejem čim on otvori usta. Prelazak iz razvratnika u konformistu bio je potpun.

„Imam nešto da ti kažem, druže stari...", poče Getsbi. Međutim, Dejzi je naslućivala šta će da kaže.

„Molim te, nemoj!", prekinula ga je očajnički. „Molim vas da svi pođemo kući. Zašto svi ne pođemo kući?"

„To je prava ideja." Ustao sam. „Ma daj, Tome. Niko ne želi da pije."

„Hoću da znam šta gospodin Getsbi ima da mi kaže."

„Tvoja žena te ne voli", reče Getsbi. „Nije te nikada ni volela. Ona voli mene."

„Ti si lud!", prodrao se Tom.

Getsbi skoči na noge, sav ustreptao.

„Nije te nikada volela, da li me čuješ?", vikao je on. „Udala se za tebe zato što sam ja bio siromašan a ona bila umorna od čekanja. Bila je to strašna greška, ali u svom srcu nije nikoga volela osim mene!"

U ovom trenutku Džordan i ja smo pokušali da krenemo, ali su Tom i Getsbi insistirali na tome da ostanemo – kao da nijedan od njih nema šta da krije i kao da je privilegija ako budemo saučesnici njihovih emocija.

„Sedi, Dejzi", reče Tom glasom koji je uzaludno pokušavao da bude očinski. „Šta se to dešava? Hoću sve da čujem."

„Rekao sam ti šta se dešava", reče Getsbi. „Već pet godina – a ti nisi znao."

Tom se oštro okrenu prema Dejzi.

„Ti se sa ovim tipom viđaš pet godina?"

„Ne viđa", reče Getsbi. „Ne, nismo mogli da se sastajemo. Ali smo se voleli sve vreme, druže stari, a ti nisi znao. Ponekad sam se smejao" – nije, međutim, sada bilo smeha u njegovim očima – „kada bih pomislio da ne znaš."

„Oh – i to je sve." Tom sklopi ruke poput sveštenika i zavali se u stolici.

„Ti si lud!", prasnu zatim. „Ne mogu da govorim o onom što se dešavalo pre pet godina, jer tada nisam poznavao Dejzi – i da sam proklet ako mi je jasno kako si mogao da joj priđeš na kilometar a da ja to ne vidim, osim ako nisi donosio namirnice na sporedna vrata. A sve ostalo je prokleta laž. Dejzi me je volela kada se udala za mene i još me voli."

„Ne voli", reče Getsbi, vrteći glavom.

„Voli, voli. Problem je jedino u tome što ponekad ima luckaste ideje i ne zna šta radi." Mudro je klimao glavom. „I još nešto, i ja volim Dejzi. S vremena na vreme odem na terevenku i napravim budalu od sebe, ali se uvek vraćam i u srcu je sve vreme volim."

„Odvratan si", reče Dejzi. Okrenula se prema meni, a njen glas, koji je bio za oktavu niži, ispunio je sobu groznim prezirom: „Znaš li ti zašto smo napustili Čikago? Iznenađena sam što te nisu počastili pričom o toj maloj terevenci."

Getsbi pređe sobu i stade pokraj nje.

„Dejzi, sada je sve gotovo", reče ozbiljno. „Nije više važno. Samo mu reci istinu – da ga nikad nisi volela – i to je zauvek izbrisano."

Ona ga tupo pogleda. „Pa – kako sam uopšte mogla da ga volim?"

„Nikad ga nisi volela."

Zastala je. Pogled joj je pao na Džordan i mene, kao da nas moli, kao da je konačno shvatila šta radi – i kao da nikada nije nameravala da bilo šta uradi. Međutim, sada je bilo gotovo. Bilo je prekasno.

„Nikad ga nisam volela", reče ona primetno se mučeći.

„Ni u Kapiolaniju?", upita oštro Tom.

„Ne."

Iz balske dvorane, na toplim talasima vazduha, dopirali su prigušeni akordi.

„Ni onog dana kada sam te nosio da ne pokvasiš cipele?" U njegovom glasu bilo je neke hrapave nežnosti... „Dejzi?"

„Nemoj, molim te." Glas joj je bio hladan, ali u njemu više nije bilo gorčine. Pogledala je Getsbija. „Slušaj, Džej", reče – ali joj ruka zadrhta pri pokušaju da pripali cigaretu. Iznenada baci cigaretu i zapaljenu šibicu na tepih.

„Oh, ti hoćeš previše!", doviknu Getsbiju. „Volim te sada – zar to nije dovoljno? Ne mogu da promenim prošlost." Počela je neutešno da jeca. „Nekad sam ga stvarno volela – ali volela sam i tebe."

Getsbi razrogači pa zatvori oči.

„Volela si *i mene*?", ponovi on.

„Čak i to je laž", reče besno Tom. „Nije znala ni da li si živ. Dakle, ima stvari između Dejzi i mene koje nećeš nikada saznati, stvari koje nijedno od nas ne može nikada da zaboravi."

„Želim da razgovaram nasamo sa Dejzi", energično je zahtevao. „Sada je previše uzbuđena..."

„Čak ni sama ne mogu da kažem da nisam nikad volela Toma", priznade ona tužnim glasom. „To ne bi bilo istina."

„Naravno da ne bi", složi se Tom.

Okrenula se prema mužu.

„Kao da tebi nešto znači", reče mu.

„Naravno da mi znači. Od sada ću se bolje starati o tebi."

„Ti ne razumeš", reče Getsbi pomalo panično. „Ti se više nećeš starati o njoj."

„Neću?", Tom razrogači oči i nasmeja se. Sada je već mogao da se kontroliše. „Kako to?"

„Dejzi te ostavlja."

„Glupost."

„Ipak te ostavljam", reče ona s primetnim naporom.

„Ona me ne ostavlja!", Tomove reči iznenada pređoše na Getsbija. „Svakako ne zbog prevaranta koji bi morao da ukrade prsten da joj stavi na prst."

„To neću da podnosim!", kriknu Dejzi. „Jao, molim vas da bežimo odavde."

„Ko si ti, inače?", prasnu Tom. „Jedan iz bagre koja se mota okolo sa Majerom Volfšimom – toliko znam. Malo sam istražio čime se baviš – a sutra ću još da proverim."

„Možeš da uživaš u tome, druže stari", reče godro Getsbi.

„Saznao sam šta su tvoje *prodavnice."* Okrenuo se prema nama i ubrzao govor. „On i Volfšim su kupili mnogo prodavnica u sporednim ulicama ovde i u Čikagu i prodaju alkohol ispod tezge. To je jedna od njegovih malih majstorija. Čim sam ga video shvatio sam da je švercer i nisam pogrešio."

„I šta s tim?", upita uljudno Getsbi. „Mislim da tvom prijatelju Volteru Čejsu nije ispod časti da se bavi takvim poslom."

„I ostavio si ga na cedilu, zar ne? Poslao si ga na mesec dana u zatvor u Nju Džersi. Bože! Treba da čuješ Voltera šta priča o *tebi."*

„Došao je kod nas potpuno švorc. Bio je srećan da može da zaradi, druže stari."

„Nemoj da me zoveš *druže stari!",* dreknu Tom. Getsbi je ćutao. „Volter je mogao da vas stisne i zbog mahinacija s klađenjem, ali mu je Volfšim zapretio i zapušio mu usta."

Onaj nepoznati, a ipak prepoznatljiv izraz, ponovo se pojavio na Getsbijevom licu.

„Taj posao s prodavnicama je sitna stvar", nastavi polako Tom, „sada se baviš nečim što Volter ne sme ni da mi kaže."

Pogledao sam Dejzi, koja je ukočenog pogleda stajala između Getsbija i muža, pa Džordan, koja je počela da balansira onim nevidljivim predmetom na bradi. Potom sam se ponovo okrenuo prema Getsbiju – i bio zapanjen njegovim izrazom lica. Izgledao je – ovo kažem uz sav prezir prema klevetničkom brbljanju gostiju iz njegove bašte – kao da je „ubio čoveka". Na trenutak je izraz njegovog lica mogao da se opiše na baš takav fantastičan način.

Kada je taj trenutak prošao, ushićeno se obratio Dejzi, negirajući sve, braneći svoje ime od optužbi koje nisu ni izrečene. Međutim, ona se sve više povlačila u sebe, pa je odustao i samo su pusti snovi ostali još da se bore kako je popodne odmicalo, pokušavajući da dodirnu ono što više nije bilo opipljivo, boreći se očajnički da dođe do izgubljenog glasa preko sobe.

Taj glas je ponovo preklinjao da idemo.

„*Molim te,* Tome! Ovo više ne mogu da podnesem."

Njene preplašene oči govorile su da su sve namere, sva hrabrost, koje je dotle imala, sada potpuno nestale.

„Vas dvoje da krenete kući, Dejzi", reče Tom. „Kolima gospodina Getsbija."

Pogledala je Toma, krajnje uznemirena, ali je on insistirao sa gordim prezirom.

„Hajde. Neće te više maltretirati. Mislim da shvata da je s njegovim malim drskim flertom gotovo."

Njih dvoje su se izgubili bez reči, bili su izbačeni, učinjeni marginalnim, izolovanim, nestali su kao utvare čak i iz našeg sažaljenja. Posle nekoliko trenutaka Tom je ustao i počeo da umotava u peškir neotvorenu flašu viskija.

„Hoćete li malo da popijete? Džordan?... Nik?"

Ćutao sam.

„Nik?", upitao je ponovo.

„Šta?"

„Hoćeš malo?"

„Ne... samo sam se setio da mi je danas rođendan."

Napunio sam trideset godina. Preda mnom se pružao zloslutan, preteći put nove decenije.

Bilo je sedam časova kada smo s njim ušli u kupe i krenuli prema Long Ajlendu. Tom nije zatvarao usta, uzbuđivao se, smejao, ali njegov glas je bio daleko od Džordan i mene kao neka nepoznata graja na trotoaru ili negde na spratu. Ljudsko saosećanje ima granice i bilo nam je drago što sve njihove tragične raspre iščezavaju u svetlima velegrada. Trideset godina – preda mnom je decenija samoće, sve tanji spisak poznanika, sve tanja aktovka oduševljenja, sve manje kose. Ipak, pokraj mene se nalazila Džordan, koja je za razliku od Dejzi bila dovoljno mudra da zaboravljene snove prenosi iz jednog doba u drugo. Kada smo prolazili preko tamnog mosta, njeno bledo lice naslonilo se na moje rame i onaj zastrašujući udar trideset leta nestao je s ohrabrujućim stiskom njene ruke.

Tako smo se kroz sveži suton vozili prema smrti.

* * *

Mladi Grk, Mihaelis, koji je vodio kafanicu pokraj pepelišta, bio je glavni svedok istrage. Branio se od vrućine tako što je odspavao do pet, a onda je otišao do mehaničke radionice i zatekao bolesnog Vilsona u kancelariji – teško bolesnog i bledog, koji se sav tresao. Mihaelis ga je savetovao da ide da spava, ali je Vilson odbio, govoreći da će propustiti mnogo na poslu ako ode. Dok ga je komšija ubeđivao, iznad njihovih glava nastao je pravi urnebes.

„Zaključao sam ženu", mirno je objasnio Vilson. „Ostaće zaključana do prekosutra, a onda ćemo se odseliti."

Mihaelis je bio zgranut; bili su susedi četiri godine i nikada Vilson nije delovao kao čovek sposoban za takvo nešto. Opšte uzev, bio je od onih istrošenih ljudi: kad nije radio, sedeo je na stolici pred vratima i posmatrao ljude i kola u prolazu. Kada bi mu se neko obratio, obavezno bi se dobrodušno nasmejao. Nije bio svoj, nego čovek svoje žene.

Zato je bilo prirodno da Mihaelis pokuša da otkrije šta se dogodilo, ali Vilson je odbijao da kaže bilo šta – umesto toga, počeo

je da sumnjičavo pogleduje svog posetioca i da ga pita šta radi u određeno vreme određenih dana. Baš kad je ovom potonjem postalo nelagodno, neki radnici su prošli pokraj njih na putu u restorančić, tako da je Mihaelis iskoristio priliku da ode, nameravajući da se vrati kasnije. Ipak, nije se vratio. Misli da je zaboravio, to je sve. Kada je ponovo izašao, nešto posle sedam, glas gospođe Vilson podsetio ga je na onaj razgovor, glas koji je bio veoma snažan i prekoran, dole u radionici.

„Udri me!", čuo je dreku. „Baci me dole i udri, prljava mala kukavice!"

Trenutak kasnije ona je izjurila u suton, mlatarajući rukama i vičući – pre nego što je uspeo da se pomeri sa vrata sve je bilo gotovo.

„Kola smrti", kako su nazvana u jednim novinama, nisu se zaustavila; došla su iz sutona koji se zgušnjavao, tragično se zanela na trenutak i onda nestala iza sledećeg zavoja. Mavro Mihaelis nije čak bio siguran ni koje su boje bila – prvom policajcu je rekao da su svetlozelena. Ona druga kola, koja su išla prema Njujorku, zaustavila su se posle stotinak koraka i njihov vozač je požurio natrag do Mirte Vilson, čiji je život nasilno ugašen, klekao na drum i pomešao njenu gustu tamnu krv s prašinom.

Mihaelis i taj čovek prvi su stigli do nje, ali kada su pocepali njenu bluzu, još mokru od znoja, videli su da joj leva dojka visi na parčetu kože i da nema potrebe da slušaju rad srca. Usta su joj bila razjapljena i malko pocepana na krajevima, kao da se ugušila prilikom oslobađanja od strašne vitalnosti kojom je tako dugo odisala.

* * *

Još izdaleka smo primetili tri-četiri vozila i grupu ljudi.

„Sudar!", reče Tom. „To je dobro. Vilson će najzad imati malo posla."

Usporio je, ali nije imao nameru da se zaustavlja dok nismo prišli sasvim blizu, kada su ga zgranuta lica na vratima radionice naterala da stisne kočnice.

„Pogledaćemo", rekao je u nedoumici, „samo ćemo pogledati."

Sada sam postao svestan naricanja koje je dolazilo iz radionice, naricanja koje se posle našeg izlaska iz kupea pretvorilo u reči: „O, moj Bože!", koje su se neprestano ponavljale uz teško ječanje.

„Ovde se desila gadna nevolja", reče potreseno Tom.

Propeo se na prste i preko kruga glava pogledao u radionicu, koja je bila osvetljena samo žutom lampom koja je visila u metalnoj korpi. Onda je zaroktao i snažnim rukama prokrčio sebi put.

Krug se ponovo zatvorio uz gunđanje i prekore; prošao je ceo minut pre nego što sam išta video. Onda su novodošli poremetili red i Džordan i ja smo iznenada ugurani unutra.

Telo Mirte Vilson, umotano u ćebe, pa u još jedno ćebe, kao da pati od groznice u vreloj noći, ležalo je na radnom stolu pokraj zida, a Tom je, leđima okrenut nama, stajao nadnet nad njim, potpuno ukočen. Do njega je stajao saobraćajac koji je zapisivao imena u svoj notes, preznojavajući se i ispravljajući greške. U početku nisam uspevao da uočim izvor naricanja koje je strašno odjekivalo u pustoj radionici – a onda sam ugledao Vilsona kako stoji na visokom pragu kancelarije, klateći se i držeći se obema rukama za dovratak. Neki čovek mu je tiho govorio, pokušavajući s vremena na vreme da položi ruku na njegovo rame, ali Vilson nije ništa čuo ni video. Pogled bi mu se polako spuštao sa zaljuljane lampe na olovni sto pokraj zida, a onda bi ponovo sunuo prema lampi, uz neprekidno, strašno naricanje:

„O, moj Bože! O, moj Bože! O, moj Bože!"

Odjednom, Tom podiže glavu i nakon što je zacakljenim očima pogledao po radionici, obrati se mumlajući policajcu.

„M-a-v..." sricao je policajac, „ – o..."

„Ne, r...", ispravio ga je čovek, „M-a-v-r-o..."

„Slušaj ti!", reče besno Tom.

„R...", reče policajac, „o..."

Podigao je pogled kada mu je Tomova teška ruka pala na rame. „Šta 'oćeš ti?"

„Šta se dogodilo? – To hoću da znam."

„Udarilo ju je vozilo. Ostala je na mestu mrtva."

„Na mestu mrtva", ponovi Tom razrogačenih očiju.

„Istrčala je na put. Kučkin sin nije se ni zaustavio."

„Bilo je dvoje kola", reče Mihaelis, „jedna su dolazila, druga odlazila, jasno?"

„Odlazila kuda?", upita policajac.

„Kola su išla u oba smera, svaka na svoju stranu. Ona je" – podigao je ruku prema ćebadima, stao na pola puta i ponovo je priljubio uz telo – „istrčala na ulicu i kola koja su dolazila iz Njujorka naletela su pravo na nju, išla su pedeset ili šezdeset na sat."

„Kako se zove ovo mesto?"

„Nema imena."

Tada je prišao lepo odeven crnac.

„Kola su bila žute boje", reče on, „velika žuta kola. Nova."

„Videli ste nesreću?", upita policajac.

„Nisam, ali su me ta kola pretekla, vozio je najmanje sedamdeset. Možda osamdeset na sat."

„Dođite ovamo da upišem vaše ime. Dozvolite, molim vas. Da zapišem njegovo ime."

Neke reči iz njihovog razgovora verovatno su doprle do Vilsona koji se klatio na vratima kancelarije, jer je u njegovo naricanje iznenada upala nova tema:

„Ne morate meni da kažete kakva su kola bila! Znam ja kakva su to kola!"

Posmatrajući Toma, primetih da je snop mišića na njegovim plećima zaigrao ispod sakoa. Žustro je prišao Vilsonu i uhvatio ga čvrsto za mišice.

„Ti moraš da se sabereš", rekao mu je prigušeno i grubo.

Vilson je iskolačio oči; propeo se na prste i bio bi pao na kolena da ga Tom nije zadržao.

„Slušaj", rekao je Tom, malko ga cimajući. „Ja sam pre nekoliko minuta stigao iz Njujorka. Dovozio sam ti onaj kupe o kojem smo razgovarali. Ona žuta kola koja sam vozio popodne nisu moja – čuješ li ti? Nisam ih video celo popodne."

Samo smo crnac i ja bili dovoljno blizu da čujemo šta govori, ali je policajcu bio sumnjiv ton i zainteresovao se.

„Čemu sve to?", upitao je oštro.

„Ja sam mu prijatelj." Tom je okrenuo glavu, ali je još čvrsto držao Vilsona. „Kaže da poznaje kola koja su to uradila... Bila su žute boje."

Neki nejasni poriv naveo je policajca da sumnjičavo pogleda Toma.

„A kakve boje su vaša kola?"

„Plave, kupe."

„Mi smo sad stigli iz Njujorka", rekoh ja.

Neko ko je vozio iza nas potvrdio je to i policajac se okrenuo.

„Molim, da mi ponovo kažete ime..."

Uzevši Vilsona kao lutku, Tom ga unese u kancelariju, posadi ga u stolicu i vrati se.

„Ako bi neko hteo da sedi s njim", grmnu autoritativno. Posmatrao je kako se dva najbliža muškarca zgledaše i uđoše preko volje u kancelariju. Tom je tada zatvorio vrata iza njih i sišao niz onu jedinu stepenicu, izbegavajući da gleda u sto. Prišao mi je i šapnuo: „Kidajmo odavde."

Dok su njegove ručurde krčile put kroz gomilu koja se još okupljala, prošli smo pokraj užurbanog doktora s tašnom u ruci, po koga su poslali pre pola sata u uzaludnoj nadi.

Tom je polako vozio do prve krivine, a onda je kupe nagazio kroz noć. Nešto posle toga čuo sam tiho promuklo jecanje i video kako suze teku niz njegovo lice.

„Prokleta kukavica!", zavapio je. „Nije se čak ni zaustavio."

* * *

Kuća Bjukenenovih iznenada je zaplovila prema nama kroz mračno šuštavo drveće. Tom se zaustavio pokraj trema i pogledao prema spratu, gde su se dva prozora rascvetala od svetlosti među puzavicama.

„Dejzina kuća", reče on. Kada smo izašli iz kola pogledao me je i malo se namrštio.

„Trebalo je da te ostavim u Vest Egu, Nik. Večeras ne možemo ništa da uradimo."

Promenio se nekako, i sada je govorio ozbiljno i odlučno. Dok smo prelazili prilazni put obasjan mesečinom, on je u nekoliko jezgrovitih rečenica saopštio plan.

„Pozvaću taksi da te odbaci kući, a dok čekaš bolje je da ti i Džordan uđete u kuhinju i da im kažete da vam spreme večeru – ako vam je do jela."

„Ne, hvala. Ali voleo bih ako bi pozvao taksi. Čekaću napolju."

Džordan položi ruku na moje rame.

„Zar nećeš ući, Nik?"

„Ne, hvala."

Bilo mi je mučno i hteo sam da ostanem sam. Međutim, Džordan se još nije predavala.

„Tek je pola deset", rekla je.

Ni Bog me ne bi uterao unutra; tog dana bilo mi je dosta svih njih, što je iznenada uključilo i Džordan. Mora da je primetila nešto u izrazu mog lica, jer se odjednom okrenula, ustrčala uza stepenice trema i ušla u kuću. Sedeo sam nekoliko minuta s glavom zagnjurenom u ruke dok nisam čuo da batler uzima telefon i poziva taksi. Onda sam polako sišao niz prilazni put, s namerom da čekam pokraj kapije.

Tek što sam prešao dvadesetak koraka, čuh da me neko zove i Getsbi izađe na put između dva grma. Mora da sam se osećao vrlo čudno, jer nisam mogao da mislim ni o čemu osim o blistavosti njegovog ljubičastog odela na mesečini.

„Šta radiš?", upitao sam.

„Stojim tu i ništa više, druže stari."

Bila je to na neki način jadna zanimacija. Izgledalo mi je da će za tili čas opljačkati kuću; ne bih se bio iznenadio da ugledam ona zla lica „Volfšimovih ljudi" iza njega u žbunju.

„Jesi li video ikakvu nesreću na putu?", upitao je nakon kraće pauze.

„Jesam."

Na trenutak je opet zaćutao.

„Je li mrtva?"

„Jeste."

„Tako sam i mislio, rekao sam Dejzi da mislim da je mrtva. Bolje je da šok dođe odjednom. Dobro je podnela."

Govorio je kao da je Dejzina reakcija jedino što je važno.

„Otišao sam u Vest Eg zaobilaznim putem", nastavio je on, „i ostavio sam kola u garaži. Mislim da nas nije niko video, ali ne mogu da budem siguran."

Već mi se toliko gadio da nisam smatrao za potrebno ni da mu kažem da nije u pravu.

„Ko je bila ta žena?", upitao je.

„Zvala se Vilson. Njen muž je vlasnik one radionice. Kako se, do đavola, to desilo?"

„Ovaj, pokušao sam da smotam volan..." Zaćutao je i ja sam iznenada naslutio istinu.

„Je li Dejzi vozila?"

„Da", reče on nakon kratkog oklevanja, „ali, naravno, reći ću da sam vozio ja. Vidiš, kada smo napustili Njujork bila je vrlo nervozna i mislila je da će joj vožnja pomoći – a ona žena je istrčala baš kad smo se mimoilazili s kolima iz suprotnog smera. Sve se desilo u trenu, ali meni se čini da je ona htela da nam nešto kaže, mislila je da je neko koga ona poznaje. Ovaj, Dejzi je najpre skrenula od žene prema drugim kolima, a onda je izgubila nerve i vratila se. U trenutku kad sam uhvatio za volan, čuo sam udarac – mora da je ostala na mestu mrtva."

„Kola su je rasporila..."

„Nemoj da mi pričaš više, druže stari." Lecnuo se. „Bilo kako bilo – Dejzi je dodala gas. Pokušao sam da je nateram da se zaustavi, ali nije mogla, pa sam povukao ručnu. Zaustavili smo se i ona mi je pala u krilo. Dalje sam vozio ja.

„Ona će već sutra biti dobro", nastavi on. „Ja ću čekati ovde i videti da li on pokušava da je gnjavi zbog popodnevne neprijatnosti. Zaključala se u sobu i ako bude pokušao sa bilo kakvim grubostima, ona će ugasiti i ponovo upaliti svetlo."

„Neće je ni taknuti", rekoh ja. „Uopšte ne razmišlja o njoj."

„Ne verujem mu, druže stari."

„Koliko dugo ćeš čekati?"

„Celu noć, ako bude trebalo. U svakom slučaju, dok svi ne odu na spavanje."

Tada mi se javi nova pretpostavka. Recimo da Tom otkrije da je vozila Dejzi. Mogao bi pomisliti da u tome vidi vezu – svašta bi mogao da pomisli. Pogledao sam kuću; dva ili tri prozora bila su osvetljena u prizemlju, a sa sprata je dopirala ljubičasta svetlost iz Dejzine sobe.

„Pričekaj tu", rekoh. „Idem da vidim ima li kakve gužve."

Vratio sam se duž ivice travnjaka, tiho prešao prilazni put i na prstima se popeo stepenicama verande. Zavese radne sobe bile su razmaknute i video sam da je soba prazna. Prešavši trem na kojem smo večerali one junske noći, pre tri meseca, došao sam do malog pravougaonika svetlosti za koji sam smatrao da je prozor ostave. Zavesa je bila navučena, ali sam u simsu pronašao procep.

Dejzi i Tom su sedeli za kuhinjskim stolom, s tanjirom hladne pečene piletine između sebe i sa dve flaše piva. On joj je sve vreme nešto govorio preko stola, a u toj ozbiljnosti držao je svoju ruku na njenoj. S vremena na vreme ona bi ga pogledala i klimnula glavom.

Nisu bili srećni, a nijedno nije ni taklo ni piletinu ni pivo – ali nisu bili ni nesrećni. U tom prizoru bilo je nesumnjivo neke prirodne intime, tako da bi svako rekao da nešto zajedno snuju.

Kada sam na prstima sišao sa trema, čuo sam kako tamnim drumom taksi lagano prilazi kući. Getsbi je čekao na istom mestu.

„Je li tamo sve mirno?", pitao je nervozno.

„Da, sve je mirno." Napravio sam malu pauzu. „Biće bolje da ideš kući i malo odspavaš."

Zavrteo je glavom.

„Hoću da čekam ovde dok Dejzi ne ode da spava. Laku noć, druže stari."

Stavio je ruke u džepove sakoa i ponovo se usredsredio na kuću, kao da moje prisustvo remeti svetost njegovog bdenija. Udaljio sam se i ostavio ga na mesečini – da bdi ni nad čim.

POGLAVLJE VIII

Cele noći nisam mogao da zaspim; na moreuzu je neprestano zavijala sirena, tako da sam se batrgao između groteskne realnosti i teških, zastrašujućih snova. Negde pred zoru čuo sam kako taksi dolazi Getsbijevim prilazom i odmah sam skočio iz kreveta i počeo da se oblačim – osećao sam da treba da mu nešto kažem, jer ujutro će biti kasno.

Prelazeći preko njegovog travnjaka, video sam da su ulazna vrata još otvorena i da on stoji oslonjen na sto u hodniku, umoran od utučenosti ili pospanosti.

„Nije se ništa dogodilo", rekao je tužno. „Čekao sam, a oko četiri sata ona je došla na prozor i ostala nekoliko trenutaka, a onda je ugasila svetlo."

Njegova kuća nije mi nikada izgledala tako ogromna kao te noći kada smo prošli kroz velike sobe u potrazi za cigaretama. Razgrtali smo zavese koje su bile kao paravani i pipali po dugim mračnim zidovima tražeći prekidače za svetlo – jednom sam tresnuo na tastaturu avetinjskog klavira. Svuda je bilo neobjašnjivo mnogo prašine, a sobe su bile buđave kao da dugo nisu provetravane. Na jednom neobičnom stolu našao sam kutiju sa dve cigarete u njoj. Otvorivši francuske prozore radne sobe, sedeli smo i pušili u mraku.

„Treba da odeš", rekao sam. „Gotovo je sigurno da će ući u trag tvojim kolima."

„Da *sada* odem, druže stari?"

„Idi na nedelju dana u Atlantik Siti ili u Montreal."

Nije hteo ni da čuje. Nije mogao da ostavi Dejzi dok ne sazna šta će da uradi. Hvatao se za poslednji tračak nade, a ja nisam mogao da ga otrgnem od toga.

Te noći mi je ispričao čudnu priču iz mladosti povezanu sa Denom Kodijem – ispričao mi je zato što se „Džej Getsbi" razbio kao staklo pod Tomovom šakom zlobe i što je duga potajna ekstravagancija bila demaskirana. Mislim da je sada bio spreman na to da sve ispovedi, bez ostatka, ali je želeo da priča o Dejzi.

Ona je bila prva „pristojna" devojka koju je upoznao. U raznim skrivenim okolnostima dolazio je u kontakt s takvim svetom, ali uvek s nevidljivom bodljikavom žicom između. Bila je ushićujuće poželjna. Odlazio je u njenu kuću, najpre s drugim oficirima iz logora Tejlor, a potom sam. Bio je zadivljen – nikada pre nije imao priliku da bude u takvoj kući. Njena neverovatna lepota napajala se činjenicom da je u njoj živela Dejzi – za nju je ona bila nešto uzgredno kao njemu logorski šator. Bilo je u tome neke duboke misterije, slutnje da su spavaće sobe na spratu lepše i svežije od drugih spavaćih soba, da se u hodnicima te kuće odvijaju aktivnosti koje ozaruju, da tu romanse nisu bajate i odbačene u lavanduli, nego da su sveže i zajapurene, da mirišu na blistave automobile i na igranke čije cveće retko vene. Uzbuđivalo ga je i to što su mnogi muškarci već voleli Dejzi – u njegovim očima to joj je podizalo vrednost. Osećao je njihovo prisustvo po celoj kući, ispunjavali su vazduh bojama i tonovima još ustreptalih emocija.

Međutim, bio je svestan činjenice da se u Dejzinoj kući našao pukim slučajem. Ma koliko da bude blistava njegova budućnost u liku Džeja Getsbija, tada je bio siroti mladić bez prošlosti, a nevidljivi plašt uniforme mogao je u svakom trenu da sklizne sa njegovih ramena. Zato je koristio vreme koliko god je mogao. Uzimao je ono što može da dobije, halapljivo i bezobzirno – najzad je uzeo i Dejzi jedne tihe oktobarske noći, uzeo je zato što nije imao stvarno pravo ni da joj dotakne ruku.

Možda je prezirao sebe zato što ju je sigurno uzeo lažno se predstavljajući. Ne želim da kažem da se hvalisao svojim fantomskim milionima, ali je s predumišljajem dao Dejzi osećanje sigurnosti; uverio ju je da je čovek iz približno istih društvenih slojeva

iz kojih ona potiče – da je u potpunosti sposoban da se stara o njoj. U stvari, on nije uopšte imao takvih mogućnosti – nije iza sebe imao stabilno porodično okruženje i bio je izložen na milost i nemilost hirovima bezlične uprave da ga baca svuda po svetu.

Svejedno, nije prezirao sebe a stvari nisu ispale kako je zamišljao da hoće. Verovatno je nameravao da uzme ono što može i da ode – ali je sada shvatio da se predao traganju za gralom. Znao je da je Dejzi izuzetna, ali nije shvatao koliko izuzetna moža da bude jedna „pristojna" devojka. Nestala je u svojoj bogatoj kući, u bogatom i ispunjenom životu, ostavljajući Getsbiju – ništa. On je osećao da je oženjen njom, to je bilo sve.

Kada su se ponovo sreli, dva dana posle, Getsbi je na neki način ostao bez daha, u izvesnom smislu bio je izdan. Njen trem je blistao od raskoši zvezdane svetlosti; vrbovo pruće klupe zanosno je škripalo kada se okrenula prema njemu i on poljubio njena mistična i sočna usta. Beše se prehladila, što joj je glas činilo promuklijim i zanosnijim nego ikada, a Getsbi je bio potpuno svestan mladosti i misterije koju bogatstvo tamniči i čuva, svestan svežine mnoštva odevnih predmeta i Dejzi, koja blista poput srebra, bezbedna i gorda iznad tegoba sirotinje.

* * *

„Ne mogu da ti objasnim koliko sam bio iznenađen kada sam otkrio da je volim, druže stari. Čak sam se ponadao da će me odbaciti, ali nije, jer je i ona mene volela. Mislila je da mnogo znam zato što sam znao drugačije stvari od nje... Tako sam se našao daleko od ambicija, sve više se zaljubljujući, a onda mi odjednom nije bilo stalo. Kakva je korist od činjenja velikih stvari ako može biti lepše ako joj kažem šta ću da radim?"

Poslednjeg popodneva pred njegov odlazak u inostranstvo sedeo je držeći Dejzi u krilu, dugo i nemo. Bio je hladan jesenji dan, u sobi je gorela vatra a njeni obrazi su prosto plamteli. S vremena na vreme ona bi se pomerila i malo promenila položaj njegove ruke, a jednom ju je on poljubio u tamnu sjajnu kosu. To popodne ih je malo ućutkalo, kao da je želelo da se duže sećaju dugog

rastanka koji donosi sledeći dan. Nikada nisu bili bliskiji u tom mesecu ljubavi, niti su dublje međusobno opštili nego kada je ona nemim usnama ovlaš prešla preko ramena njegovog sakoa ili kada je on dotakao kraj njenih prstiju, nežno kao da je zaspala.

* * *

Dobro se pokazao u ratu. Pre odlaska na front nalazio se u činu kapetana, a posle Argonske bitke postao je major i komandant divizijskih mitraljezaca. Posle potpisivanja mira besomučno je nastojao da ode kući, ali je zbog nekih komplikacija ili nesporazuma bio poslat u Oksford. Bio je zabrinut – u Dejzinim pismima dominiralo je očajanje preplavljeno nervozom. Nije joj bilo jasno zašto ne može da dođe. Osećala je pritisak spolja i želela je da ga vidi i da pokraj sebe oseti njegovo prisustvo i da, najzad, bude sigurna da postupa kako treba.

Jer Dejzi je bila mlada i njen izveštačeni svet mirisao je na orhideje i prijatnu, veselu snobovštinu, na orkestre koji su određivali ritam godine, sažimajući tugu i nametljivost života u novim tonovima. Cele noći saksofoni su beznadežno zavijali u ritmu *Bil strit bluza* dok je stotinak pari zlatnih i srebrnih papuča dizalo sjajnu prašinu. Na predvečernjim čajankama uvek je bilo kutaka koji su pulsirali ovom tihom, slatkom groznicom dok su se nova lica pojavljivala tu i tamo kao latice ruže koje po podu baca tužan dah trube.

Kroz taj svet koji živne u suton Dejzi je ponovo počela da se kreće s početkom sezone; iznenada je ponovo održavala više sastanaka sa više mladića, uspavljujući se u zoru sa đinđuvama i šifonom večernje haljine, pomešanim sa svelim orhidejama na podu. I sve to vreme nešto u njoj je vapilo za donošenjem odluke. Želela je da joj se život uobliči na licu mesta, odmah – a odluku mora da donese neka sila – ljubavi, novca ili neminovne praktičnosti – koja se nalazi nadohvat ruke.

Ta sila je poprimila obličje sredinom proleća, dolaskom Toma Bjukenena. I njegova ličnost i status odisali su korpulentnošću, pa je Dejzi bila polaskana. Nesumnjivo je došlo do izvesne borbe i do olakšanja. Getsbi je dobio pismo dok se nalazio u Oksfordu.

* * *

Na Long Ajlendu bila je već zora i krenuli smo da otvaramo ostale prozore u prizemlju, ispunjavajući kuću svetlošću koja poprima plavičastu i zlatnu boju. Senka drveta pala je naglo po rosi i avetinjske ptice počeše da pevaju u plavom lišću. U vazduhu se oseti lagan, prijatan dah, izdaleka podsećajući na vetar, obećavajući svež, lep dan.

„Mislim da ga nije nikad volela." Getsbi se okrenu od prozora i pogleda me izazovno. „Moraš da zapamtiš, druže stari, da je popodne bila veoma uzbuđena. Rekao joj je one stvari na način koji ju je uplašio – to je bio razlog što sam ja izgledao kao sitni prevarant. A rezultat je bio da ona nije praktično ni znala šta govori."

Seo je utučen.

„Naravno, možda ga je volela vrlo kratko pošto su se venčali – a i tada je mene volela više nego njega, razumeš?"

Iznenada je izneo zanimljivu primedbu.

„U svakom slučaju", rekao je, „bilo je to s njene strane vrlo lično."

Šta ste mogli zaključiti iz toga osim da pretpostavite neku dubinu njegovog poimanja događaja koja ne može da se izmeri?

Vratio se iz Francuske kada su se Tom i Dejzi još nalazili na svadbenom putovanju i otišao je u Luisvil, potrošivši svoju poslednju vojničku platu. Ostao je nedelju dana, hodao je ulicama kuda su zajedno prolazili one novembarske noći, obilazeći zabačena mesta na koja su odlazili njenim belim kolima. Baš kao što je Dejzina kuća uvek izgledala misterioznije i veselije od drugih kuća, tako je i njegovo poimanje grada, iako nje više nije bilo u njemu, bilo natopljeno melanholičnom lepotom.

Napustio je grad ispunjen osećanjem da je mogao da je nađe samo da je tražio upornije – osećanje da je ostavlja iza sebe. U dnevnom vozu – sada je bio potpuno švorc – bilo je strašno vruće. Izašao je u hodnik i seo na pomoćno sedište, stanica promače pokraj njega, a pozadina nepoznatih zgrada klizila je sve brže. Pruga je zatim krenula u prolećna polja, gde se s njima ceo minut utrki-

vao žuti tramvaj pun putnika, koji su možda nekada videli čaroliju njenog lica u šetnji ulicom.

Pruga je savila i sada je bežala od sunca, koje, kako se spuštalo niže, kao da je prosipalo blagoslov na iščezavajući grad u kojem se ona rodila. U očajanju je ispružio ruku kao da želi da uhvati samo pramičak vazduha, da spase delić mesta koje je ona za njega učinila lepim. Sada je sve to, međutim, promicalo prebrzo za njegove zamagljene oči i znao je da je izgubio onaj nejsvežiji i najbolji deo za sva vremena.

Bilo je devet sati kada smo završili doručak i izašli na trem. Noć je sasvim promenila godišnje doba i u vazduhu se osećao dah jeseni. Baštovan, poslednji od Getsbijeve bivše posluge, došao je do stepeništa.

„Danas ću isprazniti bazen, gospodine Getsbi. Lišće će brzo početi da opada i onda uvek ima problema sa cevima."

„Nemoj danas to da radiš", odgovori Getsbi. Zatim se okrenu prema meni kao da se izvinjava. „Znaš, druže stari, nisam nijednom koristio taj bazen celog leta."

Pogledao sam na sat i ustao.

„Dvanaest minuta do mog voza."

Nisam želeo da idem u grad. Nisam uopšte bio za posao, ali je bilo nešto još jače od toga – nisam želeo da ostavim Getsbija. Propustio sam taj voz, pa još jedan, pre nego što sam uspeo da odem.

„Nazvaću te", rekoh na kraju.

„Nazovi, druže stari."

„Nazvaću te oko podne."

Polako smo sišli niza stepenice.

„Nadam se da će i Dejzi nazvati." Pogledao me je bojažljivo kao da očekuje da to potvrdim.

„Mislim da hoće."

Rukovali smo se i pošao sam. Pre nego što sam stigao do žive ograde setih se nečega i okrenuh se.

„Oni su ogavna rulja", doviknuo sam mu preko travnjaka. „Ti više vrediš od svih njih zajedno."

Toliko mi je drago što sam to rekao. Bio je to jedini kompliment koji sam mu ikada udelio, jer ga od početka do kraja nisam

gotivio. Najpre je klimnuo glavom, a onda se njegovo lice razlilo u blistav osmeh razumevanja, kao da smo povodom te činjenice sve vreme bili krajnje saglasni. Njegovo raskošno ljubičasto odelo tako je lepo blistalo na beloj podlozi stepeništa, što me je asociralo na noć kada sam prvi put došao u njegovu kuću, pre tri meseca. Tada su travnjak i prilaz bili puni lica ljudi koji su naklapali o njegovoj pokvarenosti – a on je stajao na stepenicama, skrivajući svoj čedan san i mašući im u znak pozdrava.

Zahvalio sam mu na gostoprimstvu. Uvek smo mu zahvaljivali na tome – ja i drugi gosti.

„Do viđenja", doviknuo sam. „Uživao sam u doručku, Getsbi."

* * *

Kada sam došao u grad pokušao sam da sredim spisak na kojem se nalazila beskrajna količina artikala, a onda sam zaspao u stolici. Pred samo podne probudio me je telefon, trgnuo sam se sa graškama znoja na čelu. Bila je to Džordan Bejker; često je zvala u to vreme zato što je nju bilo teško naći s obzirom na kretanje između hotela, klubova i privatnih kuća. Obično je njen glas dolazio kroz žicu kao nešto sveže i lepo, kao da na prozor kancelarije stiže busenčić trave sa terena za golf, ali tog jutra njen glas bio je opor i suv.

„Napustila sam Dejzinu kuću", rekla je. „Sada sam u Hempstedu, a popodne idem u Sautempton."

Verovatno je bilo taktično napustiti Dejzinu kuću, ali me je taj čin zabrinjavao, a njena sledeća primedba me je naljutila.

„Sinoć nisi bio ljubazan prema meni."

„Kakve veze je to moglo da ima u onakvoj situaciji?"

Nastao je kratkotrajan muk. Zatim:

„Međutim – ja hoću da te vidim."

„Hoću i ja da vidim tebe."

„Recimo da ne odem u Sautempton i da popodne dođem u grad?"

„Ne – mislim da ne mogu danas popodne."

„Vrlo dobro."

„Danas popodne je nemoguće. Razne..."

Neko vreme smo razgovarali u tom stilu, a onda smo naglo prekinuli razgovor. Ne znam ko je od nas zalupio slušalicu, ali znam da me uopšte nije bilo briga. Nisam tog dana mogao da razgovaram s njom intimno preko malog stola, pa makar nikada više ne razgovarao s njom.

Nekoliko minuta kasnije nazvao sam Getsbijevu kuću, ali je linija bila zauzeta. Pokušavao sam četiri puta; na kraju su mi sa centrale rekli da je linija otvorena za međugradski razgovor sa Detroitom. Uzevši vozni red, zaokružio sam lagano voz koji kreće u tri i petnaest. Onda sam se zavalio u stolicu i pokušao da razmišljam. Bilo je tek podne.

* * *

Kada sam tog jutra vozom prolazio pokraj pepelišta, namerno sam prešao na drugu stranu vagona. Pretpostavljao sam da će se tamo ceo dan nalaziti veća grupa radoznalaca sa dečicom koja će tražiti mrlje u prašini, s nekim brbljivim tipom koji neprestano prepričava šta se dogodilo, sve dok i njemu samom ne postane nestvarno i onda prestane da priča, a tragičan slučaj Mirte Vilson bude zaboravljen. Sada želim da se malo vratim i da ispričam šta se dogodilo kod radionice posle našeg odlaska prethodne noći.

Imali su problema da pronađu njenu sestru, Ketrin. Mora da je te večeri prekršila pravilo da ne pije, jer kad je stigla bila je potpuno natreskana i nije mogla da shvati da su kola hitne pomoći već otišla. Kada su je ubedili u to, pala je u nesvest kao da je to nepodnošljivi deo nesreće. Neko ju je, ljubazan ili znatiželjan, povezao da isprati sestrino telo.

Dugo posle ponoći svet je navirao na vrata radionice, dok se Džordž Vilson ljuljao na kauču unutra. Neko vreme vrata kancelarije bila su otvorena i svi koji su ulazili u radionicu obavezno su gledali kroz nju. Najzad je neko rekao da je to sramota i zatvorio je vrata. Mihaelis i nekoliko drugih muškaraca bili su s njim. Nešto kasnije Mihaelis je morao da zamoli poslednjeg stranca da ostane petnaest minuta da bi mogao da kod sebe skuva kafu. Posle toga ostao je s Vilsonom sam do zore.

Oko tri sata Vilsonovo nesuvislo mrmljanje promenilo je ton – bio je tiši i počeo je da priča o žutim kolima. Rekao je da zna na koji će način otkriti kome kola pripadaju, a onda je istrtljao da je pre mesec ili dva njegova žena došla iz grada s masnicama na licu i s nateklim nosom.

Međutim, kada je shvatio šta je rekao, lecnuo se i počeo da nariče „O, moj Bože!", onim ječećim tonom. Mihaelis je nespretno pokušao da ga odvrati od toga.

„Otkad ste bili u braku, Džordže? Hajde nemoj, sedi malo mirno i odgovori mi na pitanje. Koliko dugo ste bili u braku?"

„Dvanaest godina."

„Jeste li imali dece? Hajde, Džordže, sedi mirno – pitao sam te nešto. Jeste li ikada imali dece?"

Neke smeđe bube neprestano su udarale u prigušenu lampu, a kad god bi Mihaelis čuo da prolaze neka kola učinilo bi mu se da su kola koja se nisu zaustavila nekoliko sati pre. Nije voleo da ulazi u radionicu zato što je radni sto na kojem je ležalo telo bio umrljan, pa se nervozno muvao po kancelariji – do jutra je odlično poznavao svaki predmet u njoj – a s vremena na vreme seo bi pokraj Vilsona da ga umiri.

„Imaš li neku crkvu u koju katkad odlaziš, Džordže? Čak i ako nisi bio duže vremena? Možda bih mogao da nazovem crkvu i da sveštenik dođe i porazgovara s tobom, jasno?"

„Ne pripadam nijednoj crkvi."

„Moraš da imaš crkvu, Džordže, za ovakve slučajeve. Mora da si nekad išao u crkvu. Zar se nisi venčao u crkvi? Slušaj, Džordže, slušaj me dobro. Zar se niste venčali u crkvi?"

„Bilo je to davno."

Napor da odgovara na pitanja poremetio je ritam njegovog ljuljanja – na trenutak je bio miran. Onda se onaj isti polusvestan, poluunezveren pogled, vratio u njegove oči.

„Pogledaj tamo u fioku", reče on, pokazujući na sto.

„Koju fioku?"

„Onu fioku – onu tamo."

Mihaelis je otvorio fioku koja mu je bila najbliža. U njoj nije bilo ničega izuzev malog, skupocenog psećeg povoca, koji je bio napravljen od kože i pletenog srebra.

„Ovo?", upitao je, podigavši ga.

Vilson se zagleda i klimnu glavom.

„Našao sam ga juče popodne. Pokušala je da mi kaže o njemu, ali sam znao da je nešto smešno."

„Hoćeš da kažeš da ga je tvoja žena kupila?"

„Umotala ga je u svilenu hartiju na svom stolu."

Mihaelis nije video ništa čudno u tome i rekao je Vilsonu desetak razloga zbog kojih je njegova žena mogla da kupi povodac za psa. Razumljivo je da je Vilson neka od tih objašnjenja čuo od Mirte, jer je ponovo počeo da šapatom ponavlja „O, moj Bože!" – njegov tešitelj je ostavio nekoliko objašnjenja da lebde u vazduhu.

„Onda ju je on ubio", reče Vilson. Njegova usta se iznenada oklembesiše.

„Ko ju je ubio?"

„Znam kako ću da saznam."

„Ti si morbidan, Džordže", reče njegov prijatelj. „Ovo je za tebe veliki napor i ne znaš više šta pričaš. Biće bolje da pokušaš da mirno sediš do jutra."

„On ju je ubio."

„Bila je to saobraćajna nesreća, Džordže."

Vilson je vrteo glavom. Oči su mu se suzile, usta razjapila uz avet nadmoćnog „Hm!"

„Znam", reče sa sigurnošću, „ja sam od onih dobrodušnih ljudi koji svima veruju i *nikome* ne misle zlo, ali kad nešto znam, onda znam. Bio je to čovek u onim kolima. Ona je istrčala da mu nešto kaže, a on nije hteo da se zaustavi."

I Mihaelis je to video, ali mu nije palo na um da u toj činjenici ima bilo kakvog posebnog značenja. Mislio je da gospođa Vilson beži od muža, a ne da pokušava da zaustavi neka naročita kola.

„Kako je mogla da bude takva?"

„Ona je smotana", reče Vilson, kao da je to odgovor na pitanje. „Ah-h-h..."

Ponovo je počeo da se ljulja, a Mihaelis je stajao savijajući povodac u ruci.

„Džordže, možda imaš nekog prijatelja kome bih mogao da telefoniram?"

Bio je to očajnički pokušaj – skoro da je bio siguran da Vilson nema nijednog prijatelja: nije bio dovoljno posvećen ni sopstvenoj ženi. Malo kasnije bilo mu je drago što primećuje promenu u kancelariji, što plavetnilo promiče pokraj prozora, shvatajući da zora nije daleko. Oko pet časova napolju je bilo dovoljno plavetnila te on ugasi svetlo.

Vilsonove zacakljene oči pogledale su prema pepelištu, gde su mali sivi oblaci poprimali fantastične konture i tu i tamo bili nošeni jutarnjim povetarcem.

„Lepo sam joj govorio", promrmljao je on nakon dugog ćutanja. „Rekao sam joj da može od mene da pravi budalu, ali da ne može od Boga. Doveo sam je do prozora" – ustao je uz primetan napor i otišao do zadnjeg prozora, naslonivši lice na njega – „i rekao sam joj 'Bog zna šta ti radiš, sve što radiš. Možeš od mene da praviš budalu, ali ne možeš od Boga!'"

Stojeći iza njega, Mihaelis je u šoku primetio da posmatra oči doktora T. Dž. Ekleburga, koje se upravo behu pojavile, blede i ogromne, iz nestajuće noći.

„Bog sve vidi", ponovio je Vilson.

„To je reklama", uveravao ga je Mihaelis. Nešto ga je nateralo da se okrene od prozora i odvrati pogled. Međutim, Vilson je stajao dugo s licem naslonjenim na staklo prozora, klimajući glavom u praskozorje.

* * *

U šest časova Mihaelis je bio potpuno iscrpljen i laknulo mu je kada su se napolju zaustavila kola. Bio je to jedan od pređašnjih koji je obećao da će se vratiti, tako da je spremio doručak za trojicu, koji su pojeli njih dvojica. Vilson je sada bio smireniji i Mihaelis je otišao kući da odspava; kada se probudio četiri sata kasnije i požurio u radionicu, Vilsona više nije bilo.

Njegovo kretanje – sve vreme je išao peške – kasnije je praćeno do Ruzveltove luke, pa do Božjeg brega, gde je kupio sendvič, koji nije pojeo, i kafu. Mora da je bio umoran i da je išao sporo, jer do podne nije stigao u Božji breg. Dotle nije uopšte bilo teško

objasniti na šta je potrošio vreme – bilo je dečaka koji su videli čoveka koji se „ponaša kao ludak" i vozača koje je čudno posmatrao sa ivice druma. Onda se na tri sata izgubio iz vida. Policija je, pod uticajem onoga što je čula od Mihaelisa, da „zna kako će da sazna", pretpostavljala da ide od radionice do radionice u okolini, raspitujući se za žuta kola. S druge strane, nijedan mehaničar nije se javio da ga je video, tako da je možda imao lakši, sigurniji način da sazna ono što želi. U pola tri se nalazio u Vest Egu, gde je nekoga upitao kako se stiže do Getsbijeve kuće. Dakle, tada je već znao Getsbijevo ime.

* * *

Getsbi je u dva sata obukao kupaće gaće i rekao batleru da mu se javi na bazen ako iko bude telefonirao. Zaustavio se u garaži da uzme gumeni dušek koji je uveseljavao goste tokom leta, a vozač mu je pomogao da ga naduva. Onda je dao uputstva da otvorena kola ne smeju ni pod kakvim okolnostima da se izvoze iz garaže – što je bilo čudno, jer je prednji branik trebalo da se popravi.

Getsbi je zabacio dušek na rame i krenuo prema bazenu. Jednom se zaustavio da ga malo pomeri, vozač ga je upitao da li mu je potrebna pomoć, na šta je on zavrteo glavom i zamakao među požutelo drveće.

Nije bilo nikakve telefonske poruke, ali batler nije spavao i čekao je do četiri sata – ukoliko se uopšte pojavi onaj kome je poruka mogla da stigne. Moje je mišljenje da ni sam Getsbi nije verovao da će poruka stići, a možda mu više nije ni bilo stalo. Ako je to tačno, mora da je osećao da je zauvek izgubio onaj stari topli svet, da je skupo platio što je tako dugo živeo s jednim jedinim snom. Mora da je kroz zastrašujuće lišće pogledao u ono čudno nebo i zadrhtao kada je otkrio kako je ruža groteskna i sunce surovo na tek iznikloj travi. Jedan novi svet, materijalan a nerealan, gde se neočekivano kreću bedne utvare koje udišu snove kao vazduh... kao ona pepeljasta, fantomska figura koja klizi prema njemu kroz nakazno drveće.

Vozač – koji je bio jedan od Volfšimovih štićenika – čuo je pucnje – kasnije je samo rekao da o njima praktično nije ni razmišljao. Ja sam se odvezao sa stanice pravo ka Getsbijevoj kući i moje usplahireno trčanje uz glavne stepenice bilo je prvi znak koji je sve uznemirio. Ubeđen sam da su već znali. Gotovo bez reči, nas četvorica, vozač, batler, baštovan i ja, sjurili smo se na bazen.

Jedva se primećivalo da voda teče s jednog kraja na drugi, budući da je na jednoj strani ulazila sveža a na drugoj odlazila u drenažu. Uz mreškanje vode, koje nije ni ličilo na talase, teški dušek je lagano oticao niz bazen. Dašak vetra koji je blago talasao površinu bio je dovoljan da poremeti njegov neočekivan pravac kretanja s neočekivanim teretom. Dodir gomile lišća vrteo ga je polako, ostavljajući iza sebe, kao krak šestara, tanak crveni krug u vodi.

Tek kad smo s Getsbijevim telom krenuli ka kući, baštovan je, malo dalje u travi, primetio Vilsonovo telo, tako da je pomor bio potpun.

POGLAVLJE IX

Danas, posle dve godine, sećam se ostatka tog dana, te noći i sledećeg dana, samo kao beskrajnog defilea policije, fotografa i novinara, koji ulaze i izlaze na Getsbijeva velika vrata. Na glavnoj kapiji bio je zategnut konopac, policajac pokraj njega sprečavao je radoznalce da uđu, ali su dečaci uskoro otkrili da mogu da uđu kroz moje dvorište, pa se pokraj bazena uvek nalazila grupica začuđenih dečaka. Čovek samouverenog držanja, verovatno detektiv, upotrebio je izraz „ludak" kada se tog popodneva nadneo nad Vilsonovo telo, a autoritativnost njegovog tona odredila je obrazac za novinske izveštaje sledećeg jutra.

Većina tih izveštaja bila je košmarna – groteskna, posredna i neistinita. Kada je Mihaelisovo svedočenje u istrazi iznelo na svetlost Vilsonove sumnje u svoju ženu, pomislio sam da će se cela priča pretvoriti u sprdnju – ali Ketrin, koja je mogla svašta da kaže, nije rekla ni reči. Pokazala je s tim u vezi iznenađujuću snagu karaktera – gledala je islednika pravo u oči i klela se da njena sestra nije nikada ni videla Getsbija, da je bila potpuno zadovoljna mužem, da nije bila umešana ni u kakav opasan čin. Ubedila je sebe u to i plakala je u maramicu kao da je samo pominjanje takve mogućnosti bilo nešto što nije mogla da izdrži. Tako je Vilson bio sveden na čoveka „poremećenog bolom" da bi slučaj mogao da ostane u svojoj najjednostavnijoj formi. Tako je i bilo.

Međutim, sav ovaj deo slučaja činio mi se dalekim i nevažnim. Našao sam se na Getsbijevoj strani, i sam. Od trenutka kad sam telefonom javio vest o katastrofi Vest Egu, ljudi su u vezi sa

svim praktičnim pitanjima počeli da se obraćaju meni. Najpre sam bio iznenađen i zbunjen; potom mi je, dok je on ležao u kući nepomičan, bez daha i reči, sve više dolazilo u glavu da sam ja odgovoran, jer niko drugi nije bio zainteresovan – zainteresovan u smislu dubokog ličnog interesovanja na koje, naposletku, svi imaju pravo.

Pola sata nakon što smo ga našli, nazvao sam Dejzi, onako instinktivno i bez oklevanja. Međutim, ona i Tom behu nekud otišli rano popodne, i to s prtljagom.

„Nisu ostavili adresu?"

„Ne."

„Ni rekli kada se vraćaju?"

„Imate li uopšte neku ideju gde bi mogli da budu? Kako bih mogao da dođem do njih?"

„Ne znam. Ne mogu da kažem."

Hteo sam da mu nekoga dovedem. Hteo sam da uđem u sobu u kojoj je ležao i da mu kažem: „Dovešću ti nekoga, Getsbi. Nemoj da brineš. Veruj mi da ću nekoga dovesti..."

Ime Majera Volfšima nije se nalazilo u telefonskom imeniku. Batler mi je dao adresu njegove kancelarije na Brodveju, nazvao sam informacije i dobio broj, ali je tada već davno bilo prošlo pet časova, tako da na pozive nije niko odgovarao.

„Hoćete li ih ponovo nazvati?"

„Uradio sam to već tri puta."

„Veoma je važno."

„Izvinite. Nažalost, tamo nema nikoga."

Vratio sam se u radnu sobu i na trenutak pomislio da su sve to slučajni posetioci, ti zvanični ljudi koji je ispunjavaju. Iako su oni povlačili čaršav i zaprepašćeno gledali Getsbija, njegov protest se nastavljao u mojoj glavi:

„Slušaj, druže stari, moraš mi nekoga dovesti. Moraš da budeš uporan. Ne mogu kroz sve ovo da prođem sam."

Neko je počeo da mi postavlja pitanja, ali sam se otkačio i, popevši se na sprat, na brzinu pogledao otvorene fioke njegovog stola – nikad mi nije rekao da su mu roditelji pokojnici. Međutim, nisam ništa našao – samo sliku Dena Kodija, znamen zaboravljene osionosti, koja me je gledala sa zida.

Sledećeg jutra sam poslao batlera u Njujork da preda pismo Volfšimu, u kojem sam tražio informacije i molio ga da dođe prvim vozom. Kad sam je pisao, ta molba mi je delovala izlišno. Bio sam siguran da će krenuti čim pročita u novinama, baš kao što sam bio siguran da će telegram od Dejzi stići pre podne – ali nije bilo ni telegrama ni gospodina Volfšima; niko nije došao osim još policajaca, fotografa i novinara. Kada je batler doneo Volfšimov odgovor, u meni se probudilo osećanje prkosa, prezrive solidarnosti između Getsbija i mene protiv svih njih.

Dragi Gospodine Karavej,

Ovo je jedan od najtežih udaraca u mom životu, jedva da mogu da poverujem da je istina. Takav ludi čin kakav je počinio taj čovek trebalo bi da natera sve nas da se zamislimo. Ne mogu da dođem zato što imam veoma važan posao i ne mogu sada time da se bavim. Ako ima išta što mogu da učinim malo kasnije, javi mi u pismu po Edgaru. Ne znam ni gde se nalazim kad čujem tako nešto i potpuno sam ošamućen.

Iskreno vaš MAJER VOLFŠIM

A posle toga je usledio brzoplet dodatak:
Javi mi za sahranu itd. njegovu porodicu uopšte ne poznajem.

Kada je tog popodneva zazvonio telefon i operater najavio da je poziv iz Čikaga, pomislio sam da se najzad javlja Dejzi. Čuo se, međutim, muški glas, piskutav i veoma dalek.

„Ovde Slegl..."

„Molim?" Ime mi je bilo nepoznato.

„Strašna vest, zar ne? Dobio si moj telegram?"

„Nije bilo nikakvog telegrama."

„Mladi Paki je u nevolji", reče brzo. „Pokupili su ga kada je ispod tezge prodao obveznice. Dobili su iz Njujorka cirkularno obaveštenje o brojevima obveznica samo pet minuta pre toga. Šta misliš o tome, ej? U ovim provincijskim gradovima nikad se ne zna..."

„Alo!", prekinuo sam ga pometeno. „Slušaj tamo – nisam ja gospodin Getsbi. Gospodin Getsbi je mrtav."

S druge strane žice nastalo je dugo ćutanje, posle kojeg je usledio uzvik... a potom kratko kreštanje koje je označilo prekid veze.

* * *

Mislim da je trećeg dana stigao telegram iz Minesote s potpisom: *Henri K. Gec.* U njemu je samo pisalo da pošiljalac kreće odmah i da se sahrana odloži dok on ne dođe.

Bio je to Getsbijev otac, ozbiljna starina, sasvim bespomoćan i očajan, umotan u dugu jeftinu kabanicu po toplom septembarskom danu. Njegove oči su neprestano suzile, a kada sam uzeo od njega torbu i kišobran, počeo je da tako uporno čupka retku bradu da sam jedva uspeo da mu skinem kabanicu. Bio je pred kolapsom, pa sam ga uveo u sobu za muziciranje i naterao da sedne i pričeka da mu donesu jelo. Međutim, on je odbijao da jede bilo šta, a čaša mleka se prolila iz njegovih drhtavih ruku.

„Video sam u čikaškim novinama", reče on. „Sve je objavljeno u novinama. Odmah sam krenuo."

Njegove oči, koje nisu ništa videle, neprestano su lutale po sobi.

„Bio je to neki ludak", reče on. „Mora da je bio lud."

„Zar ne biste popili kafu?", pitao sam ga.

„Neću ništa. Sada mi je dobro, gospodine..."

„Karavej."

„Ovaj, sada mi je dobro. Gde drže Džimija?"

Uveo sam ga u radnu sobu, gde je ležao njegov sin, i ostavio ga. Neki dečaci behu došli na stepenice i provirivali su u hodnik; kada sam im rekao ko je došao, udaljili su se preko volje.

Posle kraćeg vremena gospodin Gec je otvorio vrata i izašao, usta su mu bila poluotvorena, lice pomalo zajapureno, iz očiju su padale krupne retke suze. On je već bio u godinama kada smrt nema svojstvo groznog iznenađenja, a kada se sada prvi put osvrnuo i video visinu i sjaj hola i prostranih soba koje se iz njega otvaraju u druge sobe, njegov bol je počeo da se meša sa nekim

strašnim ponosom. Pomogao sam mu da se popne u spavaću sobu na spratu; dok je skidao sako i košulju, rekao sam mu da je sve odloženo do njegovog dolaska.

„Nisam znao šta ćete uraditi, gospodine Getsbi..."

„Ja sam Gec."

„... Gospodine Gec. Mislio sam da ćete možda prebaciti telo na Zapad."

Zavrteo je glavom.

„Džimi je uvek više voleo Istok. Jeste li vi bili prijatelj mog dečaka, gospodine...?"

„Bili smo vrlo bliski."

„Znate, on je pred sobom imao veliku budućnost. Bio je još mlad, ali je ovde imao mnogo snage."

Kucnuo se po glavi a ja sam potvrdno klimnuo glavom.

„Da je poživeo, bio bi veliki čovek. Čovek kao Džejms Dž. Hil. Pomogao bi izgradnju zemlje."

„To je tačno", rekoh, osećajući se nelagodno.

Pipao je vezeni pokrivač, pokušavajući da ga skine sa kreveta, zatim legao ukočeno – i odmah zaspao.

Te večeri nazvala je neka očito uplašena osoba, tražila je da se predstavim pre nego što ona kaže svoje ime.

„Ovde gospodin Karavej", rekao sam.

„Oh!" Kao da mu je laknulo. „Ovde Antilopa."

I meni je laknulo, jer je to značilo da će još jedan prijatelj biti pokraj Getsbijevog groba. Nisam želeo da vest o sahrani bude objavljena u novinama da ne bi privukla mnoštvo radoznalaca, pa sam nekoliko ljudi nazvao lično. Teško ih je bilo pronaći.

„Sahrana je sutra", rekao sam mu. „U tri sata, polazimo odavde, iz kuće. Reci svakome koga bi interesovalo."

„Hoću, hoću", govorio je užurbano. „Naravno, mala je verovatnoća da vidim bilo koga, ali ako se desi reći ću im."

Njegov ton mi je delovao sumnjivo.

„Naravno, ti ćeš biti tamo."

„Svakako ću pokušati. Ja sam zvao zbog..."

„Čekaj malo", prekinuo sam ga. „Možeš li da mi potvrdiš da dolaziš?"

„Ovaj, stvari stoje tako – istina je da sam s nekim društvom, ovde u Griniču, koje očekuje da budem s njima i sutra. U stvari, imamo nekakav piknik. Naravno, učiniću sve da se izvučem."

Izbacio sam jedno nekontrolisano „Uh!" i mora da me je čuo budući da je nastavio nervozno:

„Zvao sam zbog patika koje sam tamo ostavio. Interesuje me da li bi bio problem da ih batler pošalje. Vidiš, reč je o patikama za tenis, osećam se nekako bespomoćno bez njih. Moja adresa je B. F..."

Nisam čuo ostatak imena zato što sam zalupio slušalicu.

Posle toga sam osećao izvestan stid zbog Getsbija – jedan gospodin kome sam telefonirao rekao je da je dobio ono što je zaslužio. Međutim, to je bila moja greška, jer on je bio jedan od onih koji su žestoko frktali na Getsbija zbog umešanosti u krijumčarenje alkohola, tako da nije trebalo da ga uopšte zovem.

Ujutro na dan pogreba otišao sam u Njujork da vidim Majera Volfšima; činilo mi se da ne mogu drukčije da ga dobijem. Vrata koja sam silom otvorio, po savetu jednog liftboja, bila su obeležena sa *Svastika holding kompanija* i u početku je izgledalo da nema nikoga unutra. Kada sam, međutim, viknuo „alo" nekoliko puta uzalud, iza paravana je došlo do prepirke i odmah se na jednim unutrašnjim vratima pojavila lepa Jevrejka i odmerila me neprijateljskim pogledom svojih crnih očiju.

„Nema nikoga", rekla je. „Gospodin Volfšim je otišao u Čikago."

Prvi deo ove izjave očito je bio netačan, jer je neko unutra počeo lagano da zviždućе *Brojanice.*

„Molim vas, recite mu da gospodin Karavej hoće da ga vidi."

„Ne mogu da ga vratim iz Čikaga, zar ne?"

U tom trenutku iza vrata se čuo glas, nesumnjivo Volfišimov, „Stela!"

„Ostavite ime na stolu", reče ona užurbano, „daću mu ga kad se vrati."

„Ali ja znam da je on tu."

Prišla je korak prema meni i počela da ljutito struže rukama po kukovima.

„Vi mladi ljudi mislite da u svako doba možete da uđete na silu", prekorila me je. „Toga nam je već dosta. Kad kažem da je u Čikagu, onda je u *Čikagu.*"

Pomenuo sam Getsbija.

„Oh-h!" Ponovo me je odmerila od glave do pete. „Hoćete li – kako se zovete?"

Nestala je. Za tili čas na vratima je svečano stajao Majer Volfšim, pružajući obe ruke. Povukao me je u kancelariju, ponavljajući odmerenim glasom da je vreme tužno za sve nas i ponudio mi je cigaru.

„Sećam se kad sam ga prvi put sreo", govorio je on. „Mlad major, tek došao iz vojske s odlikovanjima koja je dobio u ratu. Bio je u toliko teškoj situaciji da je morao da nosi uniformu zato što nije mogao da kupi odelo. Prvi put sam ga video kada je došao u Vinbrenerovu salu za bilijar u Četrdeset trećoj ulici i tražio posao. Nekoliko dana nije bio ništa jeo. 'Hajde, ručaj sa mnom', rekao sam mu. Za pola sata pojeo je hrane za više od četiri dolara."

„Jesi li ga ti ubacio u posao?", upitao sam.

„Ubacio! Ja sam ga napravio."

„Oh!"

„Digao sam ga ni iz čega, ravno iz jarka. Odmah sam video da je privlačan, otmen mladić, a kada mi je rekao da je bio na Oksfordu znao sam da mogu dobro da ga iskoristim. Uveo sam ga u Američku legiju i tamo je imao dobar status. Smesta je odradio odličan posao za jednog mog klijenta u Albaniji. Odlično smo se slagali u svemu" – podigao je dva debela prsta – „uvek zajedno."

Pitao sam se da li je to partnerstvo podrazumevalo i transakciju u vezi sa lažiranjem finalne utakmice devetsto devetnaeste.

„Sada je on mrtav", rekoh posle kraće pauze. „Ti si mu bio najbliži prijatelj, pa računam da ćeš sutra popodne svakako doći na sahranu."

„Voleo bih da dođem."

„Pa, onda dođi."

Dlake u njegovoj nosnici malko zadrhtaše, a dok je vrteo glavom oči mu se napuniše suzama.

„Ne mogu – ne mogu da se mešam u to", reče on.

„Nema u šta da se mešaš. Sada je sve gotovo."

„Kada ubiju čoveka, ne želim ni na koji način da se mešam. Držim se po strani. Kada sam bio mlad, onda je bilo drugačije – ako bi poginuo moj prijatelj, bez obzira na koji način, ostao bih uz njega do kraja. Možeš to da smatraš sentimentalnim, ali stvarno tako mislim – do samog kraja."

Video sam da iz nekih svojih razloga nema nameru da dođe, pa sam ustao da pođem.

„Jesi li ti fakultetski obrazovan?", upitao me je iznenada.

Na trenutak pomislih da će mi predložiti „poslovnu vezu", ali je samo klimnuo glavom i rukovao se.

„Naučimo da gajimo prijateljstvo s čovekom dok je živ a ne kada umre", reče on. „Moje je pravilo da posle toga treba sve ostaviti na miru."

Kada sam izašao iz njegove kancelarije, nebo se već beše smračilo, a kada sam stigao u Vest Eg počela je da rominja kiša. Presvukao sam se i otišao u Getsbijevu kuću, gde sam zatekao gospodina Geca kako ushićeno hoda hodnikom. Njegov ponos zbog sina i sinovljevog bogatstva neprestano se povećavao i sada je imao nešto da mi pokaže.

„Ovu sliku mi je poslao Džimi." Drhtavim prstima je izvadio novčanik. „Pogledaj."

Bila je to fotografija kuće, pocepana na uglovima i isprljana od mnoštva ruku kroz koje je prošla. Pažljivo mi je pokazivao svaki detalj. „Pogledaj to", govorio je i onda nastojao da spazi divljenje u mom pogledu. Toliko ju je pokazivao da mislim da mu je bila stvarnija od same kuće.

„Vrlo dobro. Jeste li ga videli skoro?"

„Dolazio je da me vidi pre dve godine i kupio mi je kuću u kojoj sada živim. Naravno, mi smo bili švorc kada je on pobegao od kuće, ali sad vidim da je imao razloga za to. Znao je da pred sobom ima veliku budućnost. I otkad je postigao uspeh, uvek je bio dobar prema meni."

Nije mu se ostavljala slika, držao ju je još neko vreme pred mojim očima. Onda je vratio novčanik i iz džepa izvadio iskrzani stari primerak knjige *Hopalong Kesidi.*

„Pogledaj ovo, ovo je knjiga koju je imao kao dečak. Ona sve govori."

Otvorio ju je na zadnjoj korici i okrenuo je prema meni da je vidim. Na praznom listu na kraju knjige bila je odštampana reč RASPORED, a datum je bio 12. septembar 1906. Ispod je pisalo:

Ustajanje 6:00 pre podne
Vežbanje gimnastičkim đuladima i pentranje uza zid 6:15 – 6:30
Učenje o elektricitetu itd. 7:15 – 8:15
Posao 8:30 – 4:30 po podne
Bejzbol i zabava 4:30 – 5:00
Vežbanje dikcije i kako je postići 5:00 – 6:00
Proučavanje potrebnih izuma 7:00 – 9:00

GENERALNE ODLUKE

Bez traćenja vremena u Šaftersu ili (naziv nemoguće dešifrovati)
Bez pušenja ili žvakanja
Kupanje svaki drugi dan
Čitati po jednu poučnu knjigu i časopis nedeljno
Uštedeti 5 (precrtano) 3 dolara nedeljno
Biti bolji prema roditeljima

„Slučajno sam naišao na ovu knjigu", reče starac. „Ona sve govori, zar ne?"

„Ona sve govori."

„Džimi je morao da napreduje. Uvek je imao neke odluke slične ovima. Da li primećuješ šta govori o poboljšanju razmišljanja? Uvek je u tome bio pravi. Rekao mi je da jedem kao svinja i istukao sam ga zbog toga."

Nije želeo da zatvori knjigu, čitao je naglas svaku stavku i posmatrao moju reakciju. Mislim da je očekivao da prepišem sve za sopstvenu upotrebu.

Nešto pre tri stigao je luteranski sveštenik iz Flašinga, a ja sam počeo da nehotično izvirujem u iščekivanju drugih kola. Kao i Getsbijev otac. Kako je vreme prolazilo i posluga ušla

da čeka u holu, on je počeo nervozno da trepće, a kišu je pominjao zabrinutim i nesigurnim glasom. Sveštenik je nekoliko puta pogledao na časovnik, pa sam ga odveo u stranu i rekao mu da pričeka pola sata. Međutim, od toga nije bilo nikakve vajde. Niko nije došao.

* * *

Oko pet časova kolona od troja kola stigla je na groblje i zaustavila se na gustoj sitnoj kiši pokraj kapije – prvo mrtvačka kola, sablasno crna i mokra, zatim gospodin Gac i sveštenik i ja u limuzini, te nešto kasnije četiri ili pet članova posluge i poštar iz Vest Ega, u Getsbijevom pikapu mokri do gole kože. Kada smo krenuli kroz kapiju na groblje čuo sam da su se zaustavila neka kola i neko je šljapkao po raskvašenom tlu za nama. Okrenuo sam se. Bio je to čovek sa sovookim naočarima koga sam jedne noći pre tri meseca zatekao kako se divi Getsbijevim knjigama u biblioteci.

Nikada posle nisam ga video. Ne znam kako je saznao za pogreb, a nisam znao ni njegovo ime. Kapi kiše slivale su mu se niz naočare, tako da ih je skinuo i obrisao da bi video kako se zaštitno platno razmotava sa Getsbijevog groba.

Pokušao sam da na trenutak razmišljam o Getsbiju, ali je on već bio predaleko i mogao sam samo da se, bez ljutnje, setim da Dejzi nije poslala poruku ili cvet. Nerazgovetno sam čuo kako neko mrmlja: „Blaženi su mrtvi na koje kiša pada", a onda je sovooki bodrim glasom rekao: „Amin."

Brzo smo se kroz kišu udaljili do kola. Sovooki mi se obratio pokraj kapije.

„Nisam mogao da dođem kući", rekao je.

„Nije mogao ni niko drugi."

„Nastavi!" Trgnuo se. „O, Bože! A stotine ih je odlazilo kod njega."

Skinuo je naočare i ponovo ih obrisao, spolja i iznutra.

„Taj bedni kučkin sin", reče.

* * *

Jedna od mojih najživljih uspomena vezana je za povratak na Zapad iz srednje škole i zatim iz koledža. Oni koji su odlazili dalje od Čikaga okupili bi se u šest sati u decembarskoj večeri u staroj neosvetljenoj stanici Junion, sa nekoliko čikaških prijatelja, koji bi već bili zahvaćeni sopstvenim prazničnim radostima, da se s njima pozdrave na brzinu. Sećam se bundi devojaka koje su se vraćale od gđice Te i Te, čavrljanja uz zaleđeni dah i ruku koje mašu preko glava kad ugledamo stare poznanike, te sudaranja poziva: „Hoćeš li doći kod Ordvejevih?, Kod Hersejevih?, Kod Šulcovih?" i dugih zelenih voznih karata čvrsto stisnutih u rukavicama. I najzad, tamnožutih vagona kompanije *Čikago, Milvoki&Sent Pol,* koji na šinama pored kapije izgledaju veselo kao sam Božić.

Kada bismo krenuli u zimsku noć i kada bi pravi sneg, naš sneg, počeo da se prostire pokraj nas i da svetluca pokraj prozora, kada bi promicala prigušena svetla malih stanica Viskonsina, u vazduhu bi se iznenada javilo oštro plahovito osveženje. Duboko bi ga udisali pri povratku sa večere kroz mračne hodnike, neopisivo svesni poistovećivanja sa ovim krajem u jednom čudnom času, pre nego što što bismo se ponovo neprimetno stopili s njim.

To je moj Srednji zapad – ne žitna polja ili prerije ili zabačene švedske varoši, nego uzbudljivi povratni vozovi moje mladosti, ulične svetiljke i praporci u mraznoj tami i senke venaca spletenih od božićnog drvceta koje osvetljeni prozori bacaju na sneg. Ja sam deo toga, pomalo svečan od sećanja na one duge zime, pomalo gord što sam odrastao u kući Karavajevih, u gradu u kojem se kuće još uvek zovu po imenu porodica. Sada mi je jasno da je ovo bila priča o Zapadu – uostalom, Tom i Getsbi, Dejzi, Džordan i ja, svi mi smo bili sa Zapada i verovatno smo imali neki zajednički nedostatak koji nas je činio neprilagodljivim na život Istoka.

Čak i kad me je Istok najviše uzbuđivao, čak i onda kad sam postajao krajnje svestan njegove nadmoći u odnosu na dosadne, prostrane, narasle gradove iza Ohaja, sa beskonačnim inkvizicijama koje nisu štedele nikoga, osim dece i staraca – čak i tada je on za mene imao neki izgled izvitoperenosti. Posebno se Vest Eg

još uvek ističe u mojim najčudnijim snovima. Vidim ga kao noćni prizor sa slika El Greka: stotinu kuća, u isto vreme konvencionalnih i grotesknih, šćućurenih pod namrštenim, nadnetim nebom i mesecom bez sjaja. U prednjem planu trotoarom hodaju četvorica muškaraca u večernjim odelima s nosilima na kojima leži pijana žena u beloj večernjoj haljini. Njena ruka, koja visi sa nosila, hladno blešti sa draguljima na njoj. Muškarci se staloženo zaustavljaju kod jedne kuće – kod pogrešne kuće. Ali niko ne zna ime te žene, niti je kome stalo do nje.

Posle Getsbijeve smrti Istok je za mene bio tako sablastan, iščašen toliko da moj vid nije imao moć da ga popravi. Zato sam, kada je plavi dim krtog lišća lebdeo u vazduhu i vetar mlatio mokrim, ukočenim vešom na sušilu, odlučio da se vratim kući.

Morao sam pre odlaska da uradim jednu stvar, mučnu i neprijatnu, koju je možda bilo bolje ne dirati. Međutim, žarko sam želeo da stvari ostavim u redu, da ne prepustim tom predusretljivom i ravnodušnom moru da raznosi moje smeće. Video sam Džordan Bejker i nadugo i naširoko razgovarao o onome što se dogodilo nama, što se kasnije dogodilo meni, a ona je savršeno mirno ležala zavaljena u stolici i slušala.

Bila je obučena za golf, sećam se da sam pomislio da izgleda kao dobra ilustracija, brada joj je bila prkosno podignuta, kosa joj je imala boju jesenjeg lišća, a lice istu braon nijansu kao rukavica bez prstiju koja je ležala na njenom kolenu. Kada sam završio rekla je, bez ikakvog komentara, da je verena za drugog čoveka. Sumnjao sam u to, iako ih je bilo nekoliko koji bi se njome oženili samo da klimne glavom, ali sam se pretvarao da sam iznenađen. Na trenutak sam pomislio da možda grešim, a onda sam se brzo presabrao i ustao.

„Ipak, ti si me odbio", rekla je iznenada Džordan. „Odbio si me preko telefona. Sada mi do tebe nije uopšte stalo, ali je to za mene bilo novo iskustvo, neko vreme sam bila ošamućena."

Rukovali smo se.

„A da li se sećaš", dodala je, „razgovora koji smo jednom vodili o vožnji kola?"

„Molim – ne baš."

„Rekao si da se loš vozač oseća sigurnim samo kad upozna drugog lošeg vozača. Dakle, upoznala sam drugog lošeg vozača, zar ne? Hoću da kažem da sam bila nesmotrena što sam pogrešno procenila. Mislila sam da si pošten, iskren čovek. Mislila sam da se time tajno ponosiš."

„Meni je trideset godina", rekoh ja. „Da sam pet godina mlađi još bih lagao sebe i to nazivao čašću."

Nije reagovala. Gnevan, poluzaljubljen u nju i strašno tužan, okrenuo sam se i otišao.

* * *

Jednog popodneva, krajem oktobra, video sam Toma Bjukenena. Išao je ispred mene Petom avenijom onim žustrim, agresivnim hodom, s rukama malo odvojenim od tela kao da se sprema da odbije eventualni napad, glava mu se oštro trzala prilagođavajući se nemirnom pogledu. Baš kada sam usporio da ga ne bih pretekao, on se zaustavio i počeo da pilji u izlog jedne zlatare. Iznenada me je primetio i vratio se prema meni, pružajući ruku.

„Šta ti je, Nik? Zar ne želiš da se rukuješ sa mnom?"

„Ne. Dobro znaš šta mislim o tebi."

„Ti si lud, Nik", reče brzo. „Lud kao noć. Jednostavno ne znam šta ti je."

„Tome", rekoh oštro, „šta si ono popodne rekao Vilsonu?"

Gledao me je zabezeknuto i znam da sam pogodio u vezi sa onim satima kad smo Vilsona bili izgubili iz vida. Htedoh da krenem, ali me on zgrabi za ruku.

„Rekao sam mu istinu. Došao je na vrata kada smo se spremali da pođemo, a kada sam poslao poruku da nismo kod kuće pokušao je da silom dođe na sprat. Bio je dovoljno lud da me ubije ako mu ne kažem ko je vlasnik kola. Držao je ruku na revolveru u džepu sve vreme dok se nalazio u kući..." Prkosno je prekinuo tiradu. „Pa šta ako sam mu rekao? Taj tip bi svejedno tako prošao. Bacao je prašinu u oči tebi i Dejzi, a bio je veoma žilav. Pregazio je Mirtu kao što bi ti pregazio psa i nije se čak ni zaustavio."

Nisam imao šta da kažem, osim preispoljne činjenice da laže.

„A ako misliš da i ja nisam patio – slušaj dobro, kada sam išao da otkažem onaj stan i video onu prokletu kutiju sa keksom za pse na pomoćnom stolu, seo sam i plakao kao dete. Bože, to je bilo strašno..."

Nisam mogao da mu oprostim, niti da osećam simpatije prema njemu, ali sam video da je ono što je uradio iz njegove perspektive izgledalo sasvim opravdano. Sve je bilo nesmotreno i smušeno. Oni su bili nesmotreni, Tom i Dejzi – uništavali su stvari i bića i onda se vraćali svom novcu ili velikoj nesmotrenosti, ili bilo čemu što ih je držalo zajedno, ostavljajući drugima da čiste ono što su oni zabrljali...

Rukovao sam se s njim; izgledalo mi je luckasto da mu ne pružim ruku, jer sam se iznenada osećao kao da se obraćam detetu. Onda je on ušao u zlataru da kupi bisernu ogrlicu – ili možda dugmad za manžete – zauvek oslobođen moje provincijalne gadljivosti.

* * *

Getsbijeva kuća još uvek je bila prazna kada sam otišao – trava na njegovom travnjaku beše izrasla kao i na mom. Jedan od taksista u selu nije nikada prošao pored ulazne kapije a da se ne bi zaustavio i pokazivao unutra; možda je on bio čovek koji je prevezao Getsbija i Dejzi u Ist Eg u noći kada se nesreća dogodila, možda je on smislio potpuno svoju priču. Nisam želeo da je čujem i izbegavao sam ga kad bih sišao sa voza.

Subotnje noći sam provodio u Njujorku zato što su one blistave, zaslepljujuće zabave tako živo bile prisutne u meni da sam još uvek čuo muziku i smeh, tih i neprekidan, iz njegove bašte, čuo sam kola koja dolaze i odlaze. Jedne noći sam čuo stvarna kola i video sam kako se njihova svetla zaustavljaju pred glavnim stepeništem. Nisam istraživao ko je to bio. Verovatno neki gost koji je bio otišao negde na kraj sveta i nije znao da je zabava završena.

Poslednje večeri, sa spakovanim koferom i kolima prodatim bakalinu, otišao sam da još jednom vidim tu ogromnu i promašenu kuću. Na belim stepenicama neki dečak je crvenom ciglom

nažvrljao jednu skarednu reč, izbrisao sam je trljajući cipelom po kamenu. Zatim sam sišao na plažu i ispružio se na pesku.

Većina velikih kuća uz obalu bila je zatvorena i jedva da je uopšte bilo svetla, osim fenjera na skeli koja je promicala s druge strane moreuza. A kako se mesec verao nebom, manje kuće su postepeno iščezavale dok polako ne postadoh svestan starog ostrva koje je nekad cvetalo za oči holandskih moreplovaca – sveže, zelene dojke novog sveta. Njegova iščezla stabla, stabla koja su napravila mesta za Getsbijevu kuću, nekada su šapatom pružala zadovoljstvo poslednjem i najvećem ljudskom snu; u jednom prolaznom čarobnom trenutku mora da je čoveku zastajao dah u prisustvu ovog kontinenta, koji pod prinudnom estetskom kontemplacijom nije ni razumevao ni priželjkivao, poslednji put u istoriji našao se oči u oči s nečim što stoji u srazmeri s njegovom sposobnošću da se čudi.

I dok sam sedeo tamo razmišljajući o starom, nepoznatom svetu, pomislih na Getsbijevu zadivljenost kada je prvi put ugledao zeleno svetlo na kraju Dejzinog doka. Veliki put je prevalio da dođe na taj plavi travnjak, a njegov san je bio toliko blizu da je teško mogao da promaši da ga ne dohvati. Nije znao da se on već nalazio iza njega, negde tamo u ogromnoj tmini iza grada, gde se tamna polja republike talasaju pod pokrovom noći.

Getsbi je verovao u zeleno svetlo, u zanosnu budućnost, koja iz godine u godinu izmiče pred nama. Izmakla nam je tada, ali to nije važno – sutra ćemo trčati brže, dalje pružati ruke... A jednog lepog jutra...

Tako plovimo dalje, kao čamci protiv matice, bez prestanka nošeni u prošlost.

BELEŠKA O PISCU I DELU

Frensis Skot Ficdžerald (1896-1940) je američki pripovedač i romansijer, predstavnik „izgubljene generacije", koji je naročito poznat po romanima i pripovetkama koje beleže neumerenost „ere džeza" u Americi dvadesetih godina prošlog veka.

Proslavio se već svojim prvim romanom *Ova strana raja,* koji je objavljen 1920. Sa lepom Zeldom Sejer, svojom suprugom, živeo je na visokoj nozi i provodio život između Amerike i mondenskih centara Evrope. Zato nije čudo što je sam govorio da ponekad ne zna da li su Zelda i on stvarni ili su likovi iz nekog od njegovih romana.

Upravo je i prepoznatljiv po prikazivanju mlade i dokone novčane aristokratije i pisac je kod koga nema utvrđenih verovanja u druge vrednosti sem mladosti i moći novca, niti interesovanja za druge društvene grupe sem povlašćenih. Ostala dela: *Priče iz doba džeza, Blaga je noć;* zbirka pesama, eseja i beležaka *Prskanje.*

Roman *Veliki Getsbi,* objavljen 1925, smatra se njegovim remek-delom. Čim je objavljen naišao je na izvrstan prijem kritike, a veliki pesnik T. S. Eliot nazvao je ovo delo „prvim korakom američke književnosti posle Henrija Džejmsa".

Prateći glavnog junaka, koji na neki način ostaje po strani zabava koje priređuje, čitalac oseća pulsiranje tamnije strane američkog života i uprkos glamuru i bleštavilu, u kojem lebdi zajedno sa likovima, neprestano strepi od sjajnog mača koji će se zariti u leđa. U isto vreme, međutim, živi divan san kojim uzleće među zvezde.

Jednom rečju, roman *Veliki Getsbi* govori nam o večitom rivalstvu između prave ljubavi i one koja to nije (a u kojoj se tako lako filistarski pobegne), o patnji, strasti i (ne)čovečnosti, nostalgičnim nizanjem pripovedačkih slika. Veliki Getsbi, glavni junak ove povesti po kojoj je snimljen istoimeni film, jedan je od najtragičnijih likova u svetskoj književnosti.

Ni stroga životna disciplina, ni sve bogatstvo koje je stvorio nisu mu pomogli da osvoji večnu ljubav voljene Dejzi. Da li je Getsbi svoje smirenje ipak pronašao ostaje tajna koju skriva mutna voda jezera u kojoj je njegova duša jedne jeseni zauvek nestala.

Frensis Skot Ficdžerald
VELIKI GETSBI

BIBLIOTEKA HIT

Izdavačka kuća NOVA KNJIGA
Ludviga Kube bb, Podgorica
e-mail: info@novaknjiga.com
www.novaknjiga.com
telefon: +382 20 655 388

Za izdavača
Predrag Uljarević

Lektura i korektura
Marija Zeković
Sonja Popović

Korice
Irena Milačić

Slog i prelom
Jovan Uljarević

Štampa
Artprint, Novi Sad

Tiraž
1000

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-7470-377-9
COBISS.CG-ID 22122768

Veliki Getsbi je jedan od najznačajnijih Ficdžeraldovih romana, ujedno to je i jedan od najznačajnijih romana američke književnosti i klasik svetske književnosti, dok je njegov glavni lik jedan od najtragičnijih književnih junaka.

Poput većine Ficdžeraldovih dela, Veliki Getsbi je sređen i znalački napisan roman. Njegova radnja se odvija za vreme džez epohe u posleratnoj Americi i pruža čitaocima pronicljiv pogled na američke skorojeviće iz dvadesetih godina dvadesetog veka. Ficdžerald je oslikao životni stil decenije koja je ujedno bila i fascinantna i zastrašujuća. On je svojim pripovedanjem zarobio karakterističnu grupu mladih ljudi tog doba i pretvorio ih u mit. U svom ushitu – u kome pulsira život i tragedija – Veliki Getsbi sjajno opisuje američki san u trenutku kad je bespovratno tonuo u dekadenciju.

Ficdžerald je 1922. godine najavio kako želi da napiše nešto novo – nešto izuzetno i lepo i jednostavno i u svojoj osnovi zamršeno. Veliki Getsbi je sve to, ali i mnogo više, o čemu svedoče generacije i generacije ljubitelja ovog klasika koji u njemu iznova pronalaze novi smisao.

NOVA KNJIGA

ISBN 978-86-7470-377-9

9 788674 703779